
4646

BJØRNSTJERNE
BJØRNSON

SAMLEDE VÆRKER

HUNDREÅRSUTGAVE

HUNDREÅRSUTGAVE

BJØRNSTJERNE BJØRNSON

SAMLEDE VÆRKER

X BIND

NYE FORTÆLLINGER
IVAR BYE
LYSET

GYLDENDAL NORSK FORLAG

OSLO MCMXXXII

PRINTED IN NORWAY
CENTRALTRYKKERIET
OSLO

NYE FORTÆLLINGER
(1894)

PRINTED IN NORWAY
CENTRALTRYKKERIET
OSLO

NYE FORTÆLLINGER
(1894)

ET STYGGT BARNDOMSMINNE

(1889)

Jeg kunde være såpass som syv år, da det en søndag eftermiddag rygtedes på præstegården, at samme dag hadde to mænn der rodde forbi Buggestranden i Ejdsfjord, funnet en kvinne styrtet ut over en bærghammer, der hun var blet halvt hængende, halvt liggende like ved havspejlet. De rørte henne ikke, før de hadde prøvd at få ut av henne hvem som hadde gjort det.

Fem mil sjøvej til doktor og først inom efter adgangsseddel til hospitalet! Hun lå uten hjælp over ett døgn, og kort efter at hun hadde fåt den, døde hun. Forinnen hadde hun sagt, at det var Per Hagbø som hadde voldt det; «men,» la hun til, «de må ikke gjøre ham noget vondt for det.»

Alle visste der hadde været et kjærlighedsforhold mellem henne, der tjente på Hagbø, og sønnen på gården; og de gløggeste skjønte straks hvorfor han hadde villet ha henne av vejen.

Jeg husker tydelig da tidenden nådde frem; det var som sagt samme søndags eftermiddag som hun var dræpt om formiddagen, midt på vakkreste sommeren, i fullt solskin og full glæde på gården. Jeg husker hvordan det var som lysningen sank, ansigterne stanste, fjorden blev matt, skogen og bygden krøp sammen i skygge av hværandre. Jeg husker at ænnu dagen efter føltes det som inhugg i al vant livsorden, jeg kjænte mig fri for at gå på skolen, arbejderne sluttet op, ret som det var, og satte sig. Især kvinnerne var lamslåt, de kjænte sig selv truet, det var tydeligt at skjønne, det blev også sagt. Kom fremmedfolk til gården, sa deres åsyn og bevægelse at mordet tynget dem, og de så

det samme i vore. Vi tok hværandre i hånden likesom fjærnt fra; det var mordet som var nærværende; hvad vi så talte om, så hørte vi mordet i røsten og ordlaget. Den siste følelse om kvællen, den første om morgenen, var at alting stod ustøtt, og at livets glæde var stoppet som viseren på en urskive ved bestemt klokkeslætt.

Men efterhånden ordnet jo også mordet sig in blant alt det andre; dette utrettet nysgjærrigheden og sladderen; de løftet det, de vændte det, de synte det og gned det så længe, til det bare blev det nyeste nyt. Snart kjænte vi forholdet mellem den myrdede og morderen in i det minste; vi visste hvem det var hans mor vilde Per skulde gifte sig med; vi kunde Hagbøfolket ut og in, og deres slægt langt bakover.

Dengang dommeren kom til præstegården for at opta det første forhør, var mordet alene et uuttømmeligt samtaleæmne; men næste morgen, da lensmannen og et par mann til kom med morderen, så toges jeg av en ny følelse jeg ikke før hadde tænkt mig — den aller største medlidenhed. En ung, vakker gut, godt voksen, finlemmet og heller liten, med mørkt, ikke stærkt hår, med tiltalende øjne, som nu var sky, med klar røst og over sit væsen et visst tække, næsten dannelse, en sammenhæng med livet og ikke med døden, med glæden, ja munterheden ... jeg fik så ondt av ham, at jeg kan ikke sige det. Både lensmannen og de andre talte godt til ham, så de måtte ha samme følelse. Alene den lille, iltre skriver kom ut med endel svære ord, men som han med huen i hånd ikke gav svar til. Han gik der frem og tilbake på gården i skjorteærmerne — dagen var meget varm, — med en flat klædeshue over sit kortklipte hår og hænderne i bukselommen eller i litt uroligt arbejde med nogen strå. Gårdshunden hadde fåt selskap, og disses lek og hønsene og os barn fulgte han med øjnene, som længtes han til samfund med os. Jæntens ord: «Men gjør ham ikke noget vondt!» blev der aldrig ænde på, hvor han gik, stod eller satte sig. Jeg visste han måtte halshugges, og jeg, som trodde det skulde ske meget snart, fylltes av rædsel ved at tænke mig h a m gå og sige sig selv: om en måned skal jeg dø, og siden

om en uke, så igjæn om en dag, en time ... det kunde da ikke være til at holde ut. Jeg gled bakenom ham for at se nakken, han la just hånden op, en liten brun hånd, og jeg blev ikke siden kvitt at fingrene kanske kom imellem, når øksen fallt.

Han og vakten blev bedt in for at spise. Jeg måtte se om han virkelig kunde det. Jo, han både spiste og pratet akkurat som de andre, og så længe tapte også jeg rædselen. Men ikke før var jeg utenfor og alene, så satte jeg tankekraften på det og syntes det var svært at hendes ord: «Men I må ikke gjøre ham noget vondt for det!» skulde så rent overhøres. Jeg måtte in og sige det til far, syntes jeg; men han, langsom og alvorlig, og skriveren, liten og væver, gik op og ned på gulvet i samtale — højt, højt oppe over min hjærteangst. Jeg smat ut igjæn og nærmet mig trøjen hans, og den strøk jeg på.

Forhøret holdtes oppe på vort skoleværelse, min lærer var sekretær, og jeg fik lov til at sitte og høre på. Skriveren brukte ellers slik røst at gjænnem det åpne vindu kunde hele gården høre; stakkaren måtte gjøre rede for hele den søndag mordet var begåt, hvær time på dagen; han nægtet at ha dræpt henne, nægtet med største bestemthed: «Det var ikke han som hadde gjort det.» I dommerens bråk var der ellers både gløgghed og hjærtelag, han rørte Per til tårer; men tilståelse fik han ikke.

«Vi blir værende her længe, frue,» sa dommeren til min mor, da første dags forhør var slut. Men ut på kvællen kom Pers søster på gården, og hun var sammen med ham hele den nat; de hørtes hviske og gråte og aldrig slutte. Om morgenen var Per blek og taus; for retten tok han alt på sig.

Det var gåt således til, forklarte han, at han hadde ståt i forhold til henne, og det hadde moren hat meget imot; så en søndag hun gik med sin salmebok i hånden til opbyggelse, møtte han henne i skogen, de satte sig ned, og han spurte om det også var hennes agt at opgi ham som far til det barn hun var frugtsommelig med; det var nemlig i denne sin store nød at hun tydde til

opbyggelsen. Hun svarte at hun hadde ingen annen at opgi. Han talte om for en skam det blev, og hvor forarget hans mor alt nu var. Ja, det kjænte hun altfor godt til; hans mor var jo ond mot henne; og det var underligt av Per han ikke tok henne i forsvar; han visste jo best hvis skyll det var, det som var hændt. Men Per slog på at hun hadde nok føjd flere æn ham; derfor agtet han heller ikke at finne sig i at nætop han blev opgit som barnefar. Han la an på at få henne sint; men det lykkedes ikke, hun var så snill. Så måtte han til likevel. Han hadde en øks liggende skjult i lynget, der han sat, og nu tok han den og klæmte til henne i hodet bakfra. Hun blev ikke sanseløs straks, men værget sig, mens hun bad for sig. Han hadde ikke videre rede på hvorledes det siden gik til; han var selv blet som sanseløs. Om hele resten tok han mot den forklaring som lagdes til rette for ham.

Søsteren væntet på gården, til han forgrått og medtat kom ut fra forhøret; de gik atter avsides og hvisket. Jeg husker henne ikke anderledes æn at hun lutet, og at hun gråt meget.

* * *

Det var vintertid han skulde henrettes. Det mældtes med særdeles kort frist, alle fik travlt i huset; far skulde tale på retterstedet, og provsten, den dødsdømtes sjælesørger, samt lensmannen skulde komme til os dagen forut.

Per og vakten og en ven, hans lærer i fængselstiden, skolelærer Jakobsen, skulde sove nede på den faste skole som var husmannsplass under præstegården; mat skulde bæres ned fra os til ham og Jakobsen.

Jeg husker dem komme en formiddag i to båtlag inne fra Molde, provsten, lensmannen, militær og den dødsdømte. Men jeg måtte sitte på skolen, og fik ikke heller senere på dagen lov til at gå derned.

Dette forbud gjorde det hele meget mere mystisk. Tidlig mørkt blev det med svart sjø mot halvhvit, sommesteds barføken strand; skyerne var revne og jagende, vi gik og frygtet uvejr. Så slog der pipebrand op av

præstegårdsbygningen, de fleste av soldaterne kom styrtende op for at hjælpe til; den store brandstige blev hæntet frem fra rummet under stabburet; den var usædvanlig tung og klosset, så de hadde møje med at få den rejst, til far brøt igjennem, bad alle gå væk, og rejste den alene. Dette huskes ænnu der i præstegjællet, likeså at lensmannen, en liten, spræk fant, tok en vassbøtte i hvær hånd og gik op stigen, til han stod på græstorvtaket. Den svarte fjorden, det urolige skydrev, truslen av morgendagen, luen og larmen ... og så stillheden bakefter, å, så hviskende i stuerne og ute på gården, der flere gik og så ned til det rolige lys i den faste skole!

Der sat nu skolelærer Jakobsen med sin ven; de sang og bad sammen, hørte jeg av dem som kom derfra. Pers familie kom om kvællen i en båt, gik op til ham og tok avsked; han skal ha været så frejdig i sin sikkerhed på næste dag at være hos Gud, og skal ha formanet dem så vakkert og navnlig bedt dem hjærtelig hilse deres mor og være god mot henne til det siste. Nogen sa hun var med i båten, men vilde ikke gå op. Dette var ikke så, likeså litt som nogen av dem næste dag var ved henrettelsen, hvad også blev sagt.

Jeg vågnet om morgenen med slik beklæmmelse og angst. Vejret var slåt om og blev godt; men det kjæntes så trykkende likevel; ingen talte højt, og alle sa så lite som muligt. Jeg skulde få være med og se på, skyndte mig derfor at finne min lærer, som jeg var tilsagt ikke at forlate. Begge præster kom ut i samarie, vi gik ned til støen og rodde den første del av vejen; den dødsdømte og hans følge var alt tat avsted og væntet, der vi la til, for at gå siste del av vejen frem til retterstedet, en kilometer eller så. Henrettelsen skulde foregå ved en korsvej, og der var bare én sådan, nemlig i Ejdsvåg, næsten en mil fra der mordet var foregåt. Lensmannen åpnet toget, så kom soldater, så den dødsdømte med provsten på den ene side og far på den andre, så Jakobsen og min lærer og jeg imellem dem, så en del andre og atter soldater. Vi gik varsomt på hålken, præsterne talte hele tiden med den svært bleke mann; hans øjne var blet så milde og trætte, og han sa ikke stort. Mor,

der hadde været så snill med ham, og hadde fåt hans takk for det, hadde nu sendt med en flaske vin, som han skulde styrke sig på; første gang min lærer rakte ham den, så han på præsterne, han vilde vite om det ikke var synd. Min far nævnte Paulus's råd til Timoteus, og straks drak han sig en god slurk.

Langs vejen stod folk som vilde se ham, og som derefter sluttet sig til toget; deriblant var kammerater av ham, som han sørgmodig nikket til; et par ganger løftet han også på huen, den samme flate jeg så ham i første gang. Det var åbenbart at kammeraterne hadde godhed for ham; jeg så også unge kvinner som gråt og ikke la an på at skjule det. Han gik med hænderne sammen over brystet, væntelig bad han.

Vi skræmtes alle op av kaptejnens værdslig drønende: «Giv agt!» da vi kom frem til stedet. Militæret stod opstillet i en åpen firkant, som lukket sig, efter at den hadde tat mot lensmannen, præsterne, den dødsdømte og nogen til; blant disse var jeg. Her stod en stor taus menneskeskare omkring, og over alle raget fogden i tresnutet hat og til hæst. Da de soldater som kom med os, efter adskillig brakende kommando var optat i firkanten, børjet handlingen med, at fogden læste op dødsdommen og den kongelige befaling som ordnet henrettelsen.

Fogden holdt like foran det sted der høvlede bord var lagt over graven, og ved disses ene ænde stod blokken. På den andre side av graven var en forhøjning rejst, fra den skulde nu provsten tale. Per Hagbø knælte på dens trin med ansigtet mot gulvet i sine hænder og tæt op til sin sjælesørgers føtter. Provsten var en dansk mann, en av de ikke få som ved adskillelsen valgte Norge. Hans taler var dygtige på papiret; men de kunde ikke altid høres, og minst når han var bevæget, hvad han meget let blev. Da skrek han de første ord ut meget stærkt, men så trak han hodet ned mellem skuldrene, rystet det uten stans, mens han lukte øjnene og gav nogen kvalte lyd med små opstøt imellem. Et par fadermordere, som nådde ham til midt på ørene — jeg har aldrig set deres make — slog op om det snauklipte hode, med to dobbelthaker under, og skuldrene slog op

uten på dem igjæn; ved lang øvelse fik han dem højere op æn andre. Den som ikke kjænte ham — for at kjænne ham, det var at holde av ham! — kunde vanskelig bare sig for at le. Hans tale hørtes ikke, og forstodes ikke, men den var kort; han måtte bryte av for bevægelse. Bare ett skjønte alle, at han ælsket denne unge, bleke mann, som han hadde beredt til døden, og at han ønsket alle måtte gå til sin Gud så glade og trygge som han idag. Da han steg ned, omfavnet de hværandre til avsked. Per bød nu min far hånden og flere efter ham, og stilte sig så hos sin ven Jakobsen. Denne visste hvad det betydde; han tok av sig et tørklæ og bant om Pers øjne, mens vi så ham hviske in i hans åsyn og få hviskende svar. En kom for at binde Pers hænder på ryggen, men han bad om at få være fri; det blev han. Så tok Jakobsen ham ved hånden og lejde ham frem; der Per skulde knæle, stanste Jakobsen, og Per bøjde langsomt sine knær, Jakobsen bøjde sig ned med hans hånd, like til hodet lå på blokken. Så drog han sig tilbake, og foldet sine hænder. Dette så jeg, og at en høj mann kom frem og tok Per over nakkemusklerne, mens en mindre drog ut en blank, overmåde bredægget, tynd øks av to sammenføjde håndklær. Da vændte jeg mig bort. Jeg hørte kaptejnens frygtelige: «Præsenter gevær!» jeg hørte en be Fadervor, kanske var det Per selv, så et hugg, akkurat som i en stor kålrabi. Straks så jeg frem, det ene ben slog op i det samme, og et par alen foran kroppen lå hodet og gapte og gapte, som snappet det luft. Skarpretterdrengen sprang frem og tok fat i tørklæænderne, og efter dem kastet han det op i kisten til kroppen med et klask. Bordene var lagt over kisten og hastig løftet av, kroppen lå nu i den; derpå sænkedes kisten i graven.

Nu steg min far op på forhøjningen; ham forstod alle, og hans vældige røst hørtes på avstande som ænnu minnes i bygden. I ly av straffens egen tordentale advarte han ungdommen for de laster som gik i svang i bygden, for drik, slagsmål, hor og annen råskap; de må ha likt prækenen godt, for den blev stjålet på hjæmvejen av hans samarielomme.

Selv gik jeg derifra så hjærtesyk, ja så forkommen

av frygt, som skulde jeg være den næste der henrettedes. Og jeg talte siden med mange som nøjagtig hadde hat samme følelse. Far og provsten spiste middag oppe i bakken hos kaptejnen sammen med de andre embedsmænn; men de kom hjæm like fra middagen.

Kan så ikke en og hvær tænke sig min skræk, da jeg sat i en krok — ingen agtet mig — og hørte provsten sige til far og mor, at foran det hellige sakramente i fængslet hadde Per sagt ham at han ikke hadde slæpt jænten til bærghammeren eller støtt henne ut over den; vilde provsten, så skulde han sige hvem det var.

Men provsten svarte nej; «han hadde bare med ham at gjøre!»

Siden hørte jeg det var almen tale i bygden, at Pers mor var den som hadde fåt ham til at skaffe jænten av vejen, hvis hun ikke vilde opgi annen barnefar; videre, at Per nok hadde git henne et øksehugg og kjæmpet med henne, men så opgit det og løpet sin vej derfra; derpå hadde moren selv gåt derhen og fullbragt gjærningen. — Det var altså for sin mor han gik i døden, og det var dette søsteren hadde fåt ham til. Denne hemmelighed var det vel som bant ham og Jakobsen sammen i et saligt sværmeri og gjorde ham så ælsket av provsten, — har jeg siden tænkt mig.

De som repræsenterte gjængjælleIsen, statens hævn på kongens vegne, denne dag, må jeg nævne — ikke ved navn, men ved karakter. Kaptejnen var en kraftfull, livlig kar, han hadde tat del i vore to siste krige, men så likeglad med alt som het moral, at han ændte med at bli anklaget for en forbrydelse, så oprørende at jeg her ikke kan nævne den; han blev så vidt frifunnen, men ingen tvilte om hans skyll. Fogden kom på ti års slaveri for bedragersk embedsførsel; han var skyldig dengang han sat der ved middagen; det visste min far. Lensmannen «blejv» på sjøen, og da de skulde gå til hans regnskaper og papirer, viste det sig at han hadde bedraget omtrent halve bygden; ingen mann har været så bannet i sin grav på de kanter av landet, som han blev.

Dette var for over femti år tilbake. Siden er Norge blet et helt annet i alle retninger.

MORS HÆNDER

To billeder.

(1892)

I

Et æggende sabelklirr i gjænlyd fra det høje glastak over stationen, stålklang rislende in i dampfræset; sprak av latter og samtale inne i en tæt, dump lydmasse av trillebører, fotslag og godslæssning.

Hvær gang nye følger av kavaleriofficerer fyllte glassdørene, skar sabelklirret hvasst igjænnem; mange artilleriofficerer kom også, en del infanteri var islætt; alle stilet de mot samme vogndør i toget, der en høj dame i sort og med store, halvt vemodsfulle, halvt bydende øjne, stod og hilste. En langsom bøjning på hodet og aldrig mere. Officererne kom like fra en manøvre eller marsch, det sães. Kongen var i byen, et par av hans forvarsler viste det, d. v. s. svenske uniformer. Var han her selv? Var han væntendes? Nej, da hadde officererne ikke været her alene. Men damen i vogndøren, var det henne de søkte for at sige farvel? Altså en kavalerigenerals hustru? Nej, hun der var næppe blet til i et lite våbenmuseum, i omgang med hæster og hæstfolk. Hun blev også bare ærbødig hilset. Man samlet sig om nogen som stod nedenunder, og som vanskelig kunde sees. Der bølget nætop et hvitt slør til vejrs for en behansket damehånd; — var det likevel en dame som paraden gallt?

Ænnu er den længst bebudede krig med Rusland ikke utbrutt; kanske kommer den først senere, så de har god tid. Mange av disse officerer bærer ordener på forskudd. Oberstens tappre bryst bærer minst otte; han har meget

at inhænte. Av utseende at dømme — således de to statelige Svensker med søtladne hoføjne — er nogen nokså bleke; har de måske også sår på forskudd?

De stimer sammen foran vogndøren. Så det virkelig er om en dame den står, denne fredelige krig med trængsel og tryk, dette utålmodige til og fra, denne idelige ombytten av nakker og skulderremmer, ører og kinnskjæg, denne enstemmige latter på kommando?

Kanske er det en prinsesse? Gud, da holdt de sig i ærbødig avstand; men her trænger de på, trænger på .... intil glasdørene atter fylles av uniformer og sabelklirr (denne gang udelukkende av kavaleri), og en liten mann, meget gammel, men lutter venlighed, bare venlighed, atter venlighed, kommer, fulgt av en stab av ældre og yngre officerer. Disciplin og hofunderdanighed — i en liten fredsarmé blir aldrig andre forfremmet til højere stillinger æn hofmænn — hadde gjort hans ansigt så korrekt som en gammel talskive. Kun at der var sat barter på den, som to hemmelige snorer bakenom drog op til smil og ned igjæn til alvor.

En ropte: «Plass for generalen!» — og i et nu var der en stor, bred åpning gjænnem to hilsende halvkuler, som blev revet fra hværandre.

Da så man in til centrum; det dannedes av damer, men forrest iblant dem stod en høj, ung i lys rejsedragt og hvit stråhat, et langt hvitt slør lå frit over den. Hun hadde hænderne fulle av blomster, fik flere og ænda flere, som gjænnem damerne gaves op til moren i vogndøren, der la dem til side. Nu så alle det: dette var mor og datter. Like høje, kanske datteren ænnu højere, øjnene de samme store og grå, men uttrykket vidt forskjelligt, skjønt begges bar bud fra et indre, utstrakt rike. Morens fra forståelse av livets motsigelser og lidelser, datterens fra noget flammende, et uroligt forlangende, en ævnernes storm, som ænnu ikke hadde mål; de spraket av triumf, men skiftevis skjøt lyn henover av utålmod.

Høj, slank, smidig; bevægelserne glittret i flammen av disse øjne. De andre så henne ikke med sine, de måtte se henne i glansen av hennes egne. Det energiske ansigt

hjalp øjnene til denne magt over menneskene. Morens var ovalt med rene linjer, bred tegning, datterens var længre og brattere, især pannen med det vældige lysebrune hår omkring. Hos henne gik brynene like, hennes næse var krum, haken stærk, læberne sikkert skårne. En valkyrie-skjønhed, men uten det utæskende. Den magnetiske dragning var *sværmeri, bast; branden i dem* var lys. Intrykket samlet sig i at hun bares av usynlige kræfter; alle som kom under det intryk, løftedes med. Hun talte til begge sider og fremad, hun hilste, tok mot blomster, og lo; de der fulgte alle disse bevægelser og overganger, forvildedes som ved vandkrusninger i solskin.

Her var nok koketteri, men næppe en dråpe av det klæbrige, som utvælger sig en enkelt, og hvær gang en ny. Ikke det sagteste nynn av en lokketone. Nok rørelser, bestemte av behagelyst, men ingen av annen lyst. Det flammende fra øjnene var nætop en rustning mot blik og ønsker, som avler slikt; de gled av. Ingen art av kjælenskapets svækkelse i denne uavbrutte utstrømning av sundhed, begavelse og glæde.

Derfor var det den tok, — det være sagt til de møtendes ære. Ingen kom utenfor, ingen blev den særskilte. Enhvær fik efter sin art.

Denne enestående beundring og tilbedelse var kommet i stand ifjor høst, da kavaleriobersten (gift med hennes mors søster) kom tilbake med henne fra Paris. Den evige frier til mænns og kvinners gunst, som absolut ingen forsømte uten sin egen hustru, hadde siden ifjor høst ingen større og vigtigere opgave æn at præsentere sin skjønne niece. Det skedde til hæst ved hennes side, på ball ved hennes side, i teatret, på koncerter ved hennes side; der kom ingen annen. Han gjorde kavalkader til hennes ære, og hele kavaleriet var væk, han gjorde ball til hennes ære, og en god del til var væk. Han tok henne med på officerernes store fæst, og hele befalet var væk. Som gammel hofmann kjænte han knepene; hun blev aldrig præsenteret uhældig eller bare forgjæves — som nu her; de var varskudd hvær eneste en!

De kom i højeste grad frivillig allikevel; men uten varsku hadde de simpelt hen ikke visst det, eller tjene-

sten var ikke blet ordnet, så de kunde komme, eller mange av dem hadde ændog holdt det for påtrængende. Nu var de der på kommando; hos en officer forhøjer følelsen av at bli kommanderet i høj grad velværet. Se den lille, gamle generals rygg, idet han kysser hennes hånd, hilser fra hs. majestæt, og overrækker sin buket, den han selv har plukket til henne i denne morgen. Se denne rygg, siger jeg; den kunde klappes og strigles. Da han atter rejser sig, er han så lykkelig i hennes stråler som en stivbenet hund der lugter kjøtt under serviettén.

Jeg talte ovenfor om kommando, at alle hadde den for officerer velgjørende følelse av at hylde henne på kommando. Det at majestæten selv hadde bifallt henne, var en højere invielse. I vinter hadde han ute på isen værdiget at binde hennes skøjter fast. Visstnok var hun ikke ene om denne store udmærkelse eller om at bli medlem av hans kongelige skøjteklub. Det var en hel flok unge piker foruten henne. Men hvær eneste tilstedeværende officer av kavaleri og artilleri — og der var mange tilstede, da han knælte og bant hennes skøjter fast — holdt det for en udmærkelse som vistes deres dame.

Under bistand av infanteri rænte de efter henne utover den blanke is, som da var uten mén eller stans — svenskerne med! Der skulde ikke meget fantasi til for at se henne i têten for en utrykning; for at se hæstene, kanonerne, krudtkasserne slingre efter over spejlflaten under hovslag og hingstevrinsk.

Hadde det bare været denne side av henne, — al hennes skjønhed, så overordentlig den var, hadde dog ikke utrettet hvad vi nu så!

Nej, der var mere med. Hun lot sig ikke fange, fæste, stanse, hun var som at få brænnende ild mellem hænderne; «hun var hverken for mænn eller kvinner,» sa somme, og det sporet dem. I nærheden gled hun væk; bortefra var hun en meteor. Har minnet glans, så økes det av andres gjænglans.

Dette intryk styrkedes ved enkelte ord. Hun hadde nemlig sådanne som «gik». Da kongen bant hennes skøjter, sa han galant: «De har den charmanteste lilla fot, frøken.» — «Ja, fra idag av,» svarte hun.

En jovial artillerioberst hadde sløset bort en formue på kammerater, kvinner og sig selv. «Jeg lægger mit hjærte for Deres føtter,» sa han. — «Gud, hvad har De så igjæn at gi bort?» — lo hun, og gav ham hånden til polonæsen.

Hun inklinerte for en ung løjtnant, som blev purpurrød. «De er av dem en kunde dø for,» hvisket han. Hun tok venlig hans arm: «Ja, leve for mig vilde visst falle os begge kjedeligt.»

Kavaleriets faste poet, en rask ritmester, gik hun hen til for at spise filippine med ham. «Vil De?» spurte hun. «Der er én ting vi vil allesammen like overfor Dem,» svarte han; «men vi kommer os aldrig til at si det. Hvad kan grunnen være?» — «Si hvad?» spurte hun. — «Jeg ælsker Dem!» — «— Å —! man vet jo jeg vilde le,» lo hun, og bød ham den halve mandel, som han spiste, og de var like gode venner.

Men en annen række yttringer av henne gav ænnu stærkere respekt. Der fortaltes foran kaminen om en viss port som blev kallt «Sanhedens port»; alle der gik gjænnem den, m å t t e sige hvad de tænkte. Da brøt hun ut: «Gud, der får jeg vite hvad jeg selv tænker!» En tilstedeværende sa at akkurat de ord hadde den danske biskop Monrad brukt, da han hørte om porten. «Og ham kallte man en sfinks,» la mannen til.

Hun sat litt, blev blekere og blekere, og rejste sig. En stund efter fant man henne igjæn i et sideværelse gråtende.

Ved et middagsbord sa en lærd mann: «Den der er bestemt til noget stort, vet det fra barn av.» — «Ja, at han er bestemt til noget, men ikke til hvad!» svarte hun raskt. Men herover blev hun skamfull. Hun skulde rette på det, og sa: «Nogen vet det, andre ikke.» Blev så ænnu mere skamfull, og unseelsen gav henne en uimotståelig ynde. Folk ælsker at føle store længsler der ikke vil røbe sig.

I en fortrolig ring taltes en kvæll om en ung enke. «Hun fornyer sig i en ny kjærlighed,» sa én. «Nej, heller i en gjærning, en opoffrende gjærning,» sa en annen, som påstod han kjænte henne bedre. «Jeg er like glad hvad det blir, bare hun hengir sig til noget,» sa den

første. «Det er i hengivelsen at frælsen finnes, — kall den fornyelse, eller hvad I vil.» —

Dette hadde hun hørt på. Hun var først likegyldig, men blev årvåken og til sist spænt. Så brøt hun ut: «Nej, det gjæller nætop ikke at hengi sig!» Ingen svarte; det føltes så besynderligt. Var der noget hændt, eller var det en forutanelse?

Eller tænkte hun på noget særskilt som ingen her var medvider i? Eller på noget stort for hvis skyll det var værdt at vænte . . . . . ?

Det man ikke forklarer sig, optar sinnene. De bedre sæder, de finere naturer blant ridderne følte respekt. Fra dem forplantet den sig videre. Blant opdisciplinerte viljer forplanter intet sig hurtigere æn respekt — ofte den mest vetløse.

Der var sikkert nok dem som i henne fan rive så det fineste fullblodsdyr i Norge. Der var også dem som Herren forsørge skulde ha git sin sjæls salighed for — jeg tør ikke sige for hvad. Men der var også dem som tænkte på riddertidens dame, og så i ånden den sløjfe hun fæstet på sin ridders bryst til invielse. Et øjekast, et ord av henne, en dans med henne var sløjfen. De kjænte sig overstrålet, der var noget højere og skjønnere i dem da.

Hvor mange prøvde ikke på at tegne henne efter hukommelsen; hun vilde nemlig ikke la sig fotografere. Det blev en almen sport at dra hennes profil; somme nådde den største færdighed i det. Med svepeskaftet i sneen, med en fyrstikke i cigaraske, med skøjter i isen.

I det hele tat var det til kavaleriets ære at hun blev så alment og enestående fejret. Hennes onkel trodde naturligvis han var skyll i det, men sanheden var den at hans reklame vilde ha fordærvet det for enhvær annen. Hun holdt reklamen ut. Nu var han kommet utenfor, han forstod selv ikke hvorledes. Han, som idag hadde ordnet det hele fremmøte, han stod her og dillet av lyst efter at være i højde med situationen, men kunde ikke. Det foregik som ovenpå i annen etage.

Hans hustru gottet sig! Fra først av var hun jo blet forfærdet, da dette vidunder av en niece blev indført i

huset. Hans pralende, forælskede utstillingsparade med henne tok imidlertid straks former som overgik hans anelse. Toget blev stadig tættere og større; efter kongens nærvær hadde deltagelsen en stund karakter av besættelse. Farten vokste med tallet, obersten travet med som en sprængt hæst. Han kitlet sig selv op med overdreven munterhed, ualmindelig iver; men bakover gled han, blev overflødig, ja rent ut i vejen. Oberstinnen lo åpent av ham. Han, som i utlandet hadde stoppet sin ægteskabelige ring i lommen, og nårsomhelst var parat til det samme, blev nu selv stoppet i lommen som et tomt cigaretui. . . . . .

Annen gangs ringning, bevægelse i flokken, sabelklirr og sporeklirr, hænders opløftelse, højlydt hilsen. Den fejrede hilste for tusende gang, der fallt kvikke ord, der deltes ut smil og bøjninger med munter ynde, i rask takt; hun var fullkommen ovenpå! Den storrutete rejsekjole, den lyse hat med sløret over, som atter fallt ned og atter kastedes i vejret, en stolt nakke, en fullkommen figur — altsammen i hyldningens solskin . . . var det ikke op i en guldvogn, med hvite duer for, at hun steg? Foreløbig ikke højere æn til morens plass i den åpne vogndør. Herfra smilte hun nedover obersten på den ene side, generalen på den andre, damerne omkring disse. Bakenom dem igjæn møtte hun alle de løftede munnskjæg, alle de lyse, alle de brune, alle de sværtede, alle de sorte; hun opvartet med sine øjne de tynne munnskjæg, de tykke, de langbuete og dumme, de tungsindige og hængende, de kokkeliky opsvingende. Inne i denne loddenhedens brunst tok en del ubartede sig ut som svenska tenorer.

«Jeg håber frøkenen får en behagelig rejse,» sa gamle generalen. Den ærlige hæstetrykker var for beskeden til at ville sige noget mærkeligt. «Du får ha takk for i vinter da, jentami!» Det var obersten med høj røst. Tillægget skulde vise hvor faderlig-kammeratslig han turde være. «Ja, jeg har ofte hat ondt av dig i vinter, onkel,» fik han til svar; «nu får du hvile dig godt ut i sommer da!»

Oberstinnen lo, og det blev signalet til at alle turde le.

Åsynene op mot hennes — de fleste ærlige, godmodige — næsten hvært et minne om morsomme øjeblik; tilsammen om en høst og vinter i kavalkader, skøjteløp, skirænn, kjøreturer, baller, middager, koncerter — en runddans henover blinkende is og fykende sne, eller inne i et strålehav i toner, i glassenes klang, i latter og varm tale. Ikke et eneste minne med noget klisset i — frit og fermt som en rytterparade. Et par forsøk — blant andre av hennes værdige onkel — var tvint bort som en sky av fnugg. Hun kjænte taknemlighedens fryd over hvad hun hadde oplevd, over alles godhed til siste stund. Den overvældet henne, den funket i hennes øjne, den ivret i hennes væsen, den gaves ut til alle under henne og til blomsterne hun holdt. Men en følelse av for meget, av så altfor meget løp hele tiden med. Derigjænnem en ængstelse av tomt, som gav en ulidelig smærte. Gid det var forbi!

Billetterne såes efter, dørene lukkedes, hun kom frem igjæn i det nedfirte vindu. Hun holdt blomster i den ene hånd, lommetørklæet i den andre; hun gråt. Hennes friske byste stod i vinduet som i en ramme; hodet med den lyse hat og sløret rakte sig frem av den. Hvorfor i al værden blir sådant ikke malet?

Disciplinen forbød at nogen trængte sig frem, så længe generalen, obersten og damerne slog ring; man stod hvor man stod. Da de nærmeste ikke talte, blev der stillt. Man så henne gråte, så hennes bryst bevæges. H u n så dem i en tåke, og det hele blev til pine. Kunde altsammen være ægte? Straks tørret gråten in. En barmhjærtig sjæl nedenunder, som også kjænte pine, spurte om de kom hjæm ænnu idag, hvortil hun begjærlig svarte ja. Husket derved på sin mor, og gav plass for henne; men moren vilde ikke frem. Der var ændog noget i morens øjne som i farten gjorde ondt eller rædd, — hun glæmte det, for piping avskar toget fra følget; hele ringen drog sig et steg eller to bakover. Hilsnerne gjæntokes, øktes, hennes lommetørklæ viftet, varmen i hennes øjne kom tilbake, nu flammet de op, alt synligt av henne kallte på dem og de på henne, de gik efter. For nu var løjtnanterne, alle de unge blet første mænn!

Nu gav følelser av annen art et annet utslag, de hilste, ropte, hilste igjæn, og strømmet med. Klirringen av sabler og sporer, farverne, armsvingene, fotmyldret gjorde henne yr. Med bysten helt fremoverbøjd slog hun ut efter dem, som de efter henne, — men farten blev for stærk, nogen ubesindige lyrikere løp dog med, resten stod — stod igjæn inne i damprøken og knægget. Hennes lommetørklæ såes ænnu som en due i en mørk sky. —

Da hun drog sig tilbake, trængte hun til nogen; men husket morens øjne; var de ænnu de samme? Ja.

Så lot hun som hun ikke var i hete og opstyr. Hun tok hatten av sig og la den op. Men morens øjne hadde vakt den reaktion som lurte i henne selv. Motstridende følelser brøt op; hun vilde dække det, hun vilde prøve at vinne sig selv igjæn, så hun lot sig falle på bænken, bortvændt, og straks efter lå hun i hele sin længde. Om litt hørte moren henne gråte; hun så det også på ryggens rørelser.

Noget efter kjænte datteren morens hanskeløse hånd under sit hode. Hun skjøt en pute in under det. Dette gjorde godt; at føle at moren vilde hun skulde sove, — bare det gjorde godt. Ja, hun trængte forfærdelig til søvn. Og et par minutter efter sov hun.

II

Elven skar sig frem i lange sving. Fra hotellets søndre buevindu fulgte mor og datter den dernede i orekrattet og bjørkeskogen; somme steder blev den borte, men blinket frem igjæn og blev tilsist hel. Rejsen var skarp; duren av den stod op til dem.

Henne på stationen drog man på lastevognene. Bak hotellet var møllen, fabrikken, sagbrukene; dæmpede støt og slag hørtes, og svakt selve fossen; over alt annet den rivende lyd av bordene, hvær gang de gik gjænnem sagen. Dette var en av de store skogbygder; granen mørknet åsene, så langt de kunde se, og det var langt; ti dalen var bred og retlinjet.

«Kjære, klokken er alt 7. Hvor blir dog hæstene av?»

«Jeg har tænkt vi skulde sove her inat og først rejse imorgen tidlig.»

«Sove her, mor —?» hun vændte sig forundret mot moren. «I kvæll vilde jeg så gjærne tale med dig.» Datteren kjænte igjæn uttrykket i morens øjne fra avskeden i Kristiania; hun blev rød. Så vændte hun sig in mot stuen.

«Ja, la os heller gå» — moren kom, og la armen over hennes skulder.

Litt efter var de nede ved elven. Luften stod mellem to muligheder, og derved dæmpedes farverne i mark og åser, og gjorde følelsen usikker. Av træ og eng duftet det, og elvesusen truet sig in på dem.

Det jeg vilde tale med dig om, var din far.» — «Om far —?» Datteren vilde stanse; men moren gik videre. — «Det var her jeg først så ham ... Du hørte ingen nævne hans navn i Kristiania?» — «Nej.» — Der fulgte en nokså lang stillhed på det nej.

«Når jeg aldrig har talt helt ut om ham, har det sine grunner, Magne. Du vil få dem at høre nu. For nu kan jeg sige dig alt; jeg har ikke kunnet det før.»

Hun væntet at datteren skulde lægge in noget; men det gjorde hun ikke.

Moren vændte sig halvt og pekte op mot stationen, nemlig på de hus som lå ved siden av. «Kan du se det brede tak der til højre fra hotellet? Det er forsamlingshuset, biblioteket og meget mere. Din far har æren av det. Han gav alt tømmeret. Nuvel, der så jeg ham først, eller rettere derfra så jeg ham først; for jeg sat blant folket som skulde høre ham; hele underste stokværk er ett eneste rum med bredt skrånende galleri over; det er bygd på sin amerikansk; du vet din far rejste ditover, straks han var færdig med sin eksamen. — Kom nu, la os gå videre! Denne sti langs elven ælsker jeg. Jeg gik den med din far seks uker på dagen og timen efter jeg første gang så ham; og da var vi gifte.»

«Jeg vet det.»

«Du vet også at jeg var hofdame hos dronningen, da jeg kom hit. Hun skulde længer op og længer ut mot

fjorden; men først skulde vi stanse nogen dager her i fjællbygden.

Vi kom hit en lørdag eftermiddag (ja, som vi nu) og blev over søndag. Der var en farlig mængde folk her søndag for at se dronningen; de visste hun skulde gå i kirke. Om eftermiddagen strømmet de så hen til forsamlingshuset; de vilde høre din far tale; jeg hadde set opslag om det i hotellet. Dronningen læste det også; jeg stod ved siden av og sa: «Jeg har gruelig lyst til at gå.» «Ja, gå du,» svarte hun; «men det er vel best en av kavalererne følger dig.» — «Her blant bønderne?» spurte jeg, og sørget for at jeg blev alene.

Jeg fik plass under galleriet, men like ved et stort vindu, derfra jeg så vejen langt bortover. Og da Karl Mander ikke kom til ret tid (han gjorde sjælden det), rakte alle hals for at få glimt av ham fra vejen; han skulde altså komme fra den kant. Da så jeg også dithen, — og langt borte blev omsider tre mænn synlige, arm i arm, én stor og to mindre, den store i midten. Jeg ser meget godt, og tænkte straks nogen av dem kan det ikke være; for de der hadde altfor god tid. De stod nemlig stille, ret som det var. De kom bølgende, snart til højre og snart til venstre. Men folk begynte at hviske og fnise. Da mænnene kom nærmere, følte jeg uvilkårlig at den store var Karl Mander, og jeg blev unselig.»

«Han var full?»

«Han var full, både han og de to andre; meget fulle også, både doktoren og sakføreren; det værste var at ingen av dem var hans venner eller meningsfæller. Det var et «trick» de hadde spillet ham; for det var på moden at gjøre det med ham. De skulde sørge for at få ham full; men de var selv blet fullest.»

«Forfærdeligt, mor!» Hun vilde stanse; men moren gik.

«Ja. Jeg hadde jo læst allehånde om Karl Mander. Men det er anderledes at se.»

«Blev du ikke rædd?»

«Jo. Det var væmmeligt. Men da de kom så nær jeg kunde skjelne ansigterne, og alle i forsamlingen som

kunde se dem, skoggerlo, så fridde det mig for frygten. Og helt nærved blev Karl Mander så aparte at jeg rent ut nød ham. Jeg tilstår det.»

«Hvordan aparte?»

«Han var den skinnende fryd i person! Om man tar en kavaleribrigade i lystigste gallop, — du får ikke slik fryd i stand! Denne svære skikkelse med det vældige hode holdt disse to små, én i hvær arm, som to fallskjøter der slæpte. Og derunder lo og jubilerte han som det viltreste barn. Han så så snill og glad ut som årets længste dag ved Nordpolen. De andre, som hadde lagt an på at få ham full — det var de dannedes sport den gang at få Karl Mander full, siger jeg dig! — dem kom han i triumf med. Han var forfærdelig stolt av det. Høj og skulderbred i lystærnete, ullne klær, så tynne og fine; for han tålte ikke hete, han var en koldtvandsvasker av første rang, badet ænnu, når isen kom. Han holdt hatten, en let en, som kunde lægges sammen, i venstre hånd. Som regel gik han således, han hadde aldrig hat på hjæmme, og ute hadde han den i hånden.

Stort busket hår, et uhyre hår, brunt; nu væltet det ned over den bratte pannen — ja, du har hans panne — og så skjægget! Jeg har aldrig set så dejligt skjæg. Det fallt i det lyse og var meget tæt, men det ejendommelige ved det var den fine krusningen. Det var rent ut lækkert, hvad skjæg sjælden er.

Og så disse dype øjnene, så strålende — noget av dem har du — og op fra dem næsen, så fint bøjd, for han var en fin mann!»

«Var far —?»

«Du evige Gud, har jeg ikke engang git dig intryk av det?» —

«Jo — men — de andre har —.» Hun tidde, og nu stanste moren.

«Magne! Jeg har ikke kunnet, jeg har ikke villet værge dig mot alt det av andre. Så længe du var barn eller halvvoksen, kunde jeg ikke forklare dig alt som det var. Det vilde også ha ledet dig til at forsvare hvad du ænda ikke hadde ævner til at forsvare. Og det kunde skade dig. Så var det noget annet også.

Men nu skal du få vite det: fra du var barn, har jeg aldrig git dig et råd som ikke kom fra din far, du har aldrig set ham; men jeg kan også si at du aldrig har set eller hørt nogen annen æn ham. Gjænnem mig, skjønner du.»

«Hvorledes, mor —?»

«Vi kommer til det. Nu skulde jeg gi at forstå hvordan jeg kom til at ægte ham.»

«Ja, kjære —!»

«Han stod der på katedret og hældte vand i sig, glas efter glas. Han hældte i sig hele karaflen, og fik mere. Folk lo, og han lo. Måten han grep om karaffel og glas på, var en full manns, og han så op og omkring sig, som kunde han ikke rigtig finne hverken sig eller os. Og lo. Men likevel . . . gjænnem det der altsammen så jeg guden.

En fri manns åpne, glade sjæl, du. Ubekymret selvtillid i grep ut efter det han hadde behov. Og så skulde du set hans faste, greje hænder, arbejdsnæver. Også ansigtet — en manns som har til overflod alting.»

«Hvad sa folk?»

«De kjænte ham, de bare moret sig. Og han moret sig. Da han begynte at tale, adlød tungen ham fullstændig. Kun trodde jeg røsten var unaturlig; den lød likesom langt innefra. Men det var hans rette røst. Han hadde ikke før begynt, så hændte noget. Der drev en flok damer og herrer forbi, deriblant også nogen av dronningens følge. Vi kunde se dem, vi som sat ved vinduet, og han så dem også; vi så at de pekte in.

Da stanste han, aldeles blek, drog pusten så tungt at vi alle hørte det. Ændelig drak han mere vand. Før han atter kunde tale, drøjde det. Alle så på ham, nogen hvisket sammen.

Hittil hadde han talt, som en svær maskine gjør de første uregelrette slag med stansninger. Men nu rejste han sig, og da han atter talte, v a r h a n æ d r u. Jeg siger dig, han var aldeles ædru.

Den mann som nu stod der . . . ja, la mig ta det stykkevis. Du vil ellers ikke forstå.

Hans foredrag, — vet du hvad det kunde ligne? En

fuga av Bach. Noget durende, men rikt; noget uavladelig rikt og ofte så mildt. Men der var den store forskjel at inne i det famlet han ofte efter ord, byttet ord, byttet igjæn. Uavladelig og durende tross det, det var det besynderlige. En ustanselig, rivende iver og hast. En undredes om der ænda var mere, og der var altid mere, og næsten altsammen mærkeligt.

Jeg hadde så ofte hørt folk karakteriseres som besat av en naturmagt; men jeg hadde aldrig set det. Aller minst ved hoffet, der finnes knapt nok en personlighed. Her sat jeg ændelig foran en! Han der måtte tale — sansynligvis som han ved et godt bord måtte drikke. Jeg visste han selv ledet sine to gårder, og selv arbejdet med når han fik tid til det, og jeg syntes jeg så denne kjæmpe svale sig i arbejdet; men skjønte tydelig at hodet ikke vilde gi op for det, så hode og hænder kappedes om hvem som kunde trætte hværandre ut.

Det var om arbejde han talte. Begynte med at dronningen nu var her.

«Hvem er hun?» spurte han. Han svarte da med nogen gode, følte ord om henne. Men så spurte han igjæn: «Hvem er hun?» Han svarte med et nyt spørsmål: «Tjener hun selv sit brød?»

Det mente han var første livskrav til alle voksne mennesker som var istand til det. Det var det første mål vi skulde måle hværandre med.

Tjener hun selv sit brød? Tjener de deres som er i hennes følge?

Nej, svarte han, de tjener det ikke selv, de lever av det som andre har tjent, og av det som andre tjener.

Hvad bestiller de da? Gjør de åndsværk? Nej, de lever av det åndsværk som andre har gjort, og det de andre gjør. Hvordan tilbringer de så dagen?

I nydelse, åndelig og legemlig — bestandig av det andre har gjort, og av det andre gjør. I overdåd, i raffinement, i lediggang, i selskap, i hyldning, på rejser, i hvile lever de. Han holdt på her at bytte ord og atter bytte, men det kom frem.

Deres højeste anstrængelse, mente han, var nyt selskap, og at ta imot mere hyldning. Deres højeste fare,

mente han, var en forkjølelse eller overlæsset fordøjelse.

Og for at være sikkre på at frugterne av de andres arbejde aldrig skulde tages fra dem, — hvad gjorde de så?

De motsatte sig alt som truer med en annen ordning; de motsætter sig også al nødvendig omdannelse. De motsætter sig frigjørelse for dem som intet har nådd. De handler som var samfundet fra evighed av ordnet for dem. Hit og ikke længer.

Du forstår jeg kan alle disse tanker fra samlivet med ham; jeg kunde på min vis holde alle hans taler, og i alle fall mere flytende. Men jeg tror, at hans bytten ord og hans idelige hakking i det gjorde det som ændelig blev valgt, mere betydningsfullt. Jeg for min del, jeg har skrevet det op; alt i vort korte samliv har jeg skrevet op.»

«Alt —?»

«Jeg siger dig: alt som der var noget ved. Alt, alt. Han skrev jo ikke en linje; han hadde ikke tid, sa han. Han foragtet det. Da han så døde fra mig og os alle, hvad hadde jeg bedre at gjøre? — Nej, sig ingenting, nu skal du la mig fortælle! Han tok samme tanke religiøst. Det var hans vis at ta en tanke fra alle sider. Han sa at idag var han hos en gammel kone, som klaget over hun kunde ikke komme i kirken, hun hadde ikke sko. Det var en evig sjau med at få sko til henne, for de to butikker som hadde færdige sko, vilde ikke sælge om søndagen. Men hun fik sko. Han så henne siden gå til kirke — akkurat samtidig med dronningen og hennes følge.

Så tænkte han: Der sitter mange i kirken med svært dårlige sko, og mange er hjæmme som ikke tør våge sig dit; de har for usle sko og er for usselt klædd ellers også. Hvem er det som især har så dårlige sko og klær? De som har arbejdet mest, arbejdet så de er blet helseløse.

Men de som ikke har arbejdet, de har ti par sko, de kunde ha tusen. Og klær også i største overflod. Han var ikke i kirke, sa han, men han visste, at der blev

præket som om den naturligste sak av værden nætop var, at de som hadde sko, skulde gi dem som ikke hadde. Der blev præket som om Jesus hadde lært dem nætop det. Jesus var kommet for at gjøre dem alle lykkelige, og her er beste måten. «Han gik om og gjorde godt,» står der.

Men fra kirken gik de alle hjæm, som de kom til kirken; der skedde ikke noget skobytte, ej heller noget klæsbytte. Den ene gik tilbake til sin overflod og sin hvile, den andre til sin fattigdom og sine savn. De som ikke kunde gå, fordi fattigdommen var for svær, de sitter der som de sat før kirketjenesten.

Således er nemlig vor kristendom, sa han. Og han hadde ret til at tale om det, kan jeg si dig, for han delte av sin «overflod».»

«Men I levde jo i et visst velvære?»

«Ja, det, mente han, var alle menneskers ret. Den som kjænte sig kallet til at offre også velværet, måtte gjøre det; men for de fleste dannede mennesker var velvære arbejdets og hjælpens vilkår, grunnlag for glæde. Der var også skjønhedsdragning i det, og den er en sjælden spore.

Nej, hvad han krævde, var at hvær en som kunde, skulde ernære sig selv — hør det, min datter! — og at hvær den der hadde overflod, skulde sætte den i arbejde, frugtbart for andre. Han kallte kirken fejg og skamløs, som ikke krævde dette uten persons anseelse.»

«Altså som Tolstoj —?»

«Nej, de var meget forskjellige. Tolstoj er født av det slaviske folk. Ivan den grusomme og Tolstoj, begge to; ti de er motsætningerne i det, de som betinger hværandre. Den ene gjorde alt med vold, den andre vil ikke engang gjøre motstand. Den ene måtte kue al vilje for at få plass, den andre vil gi ham den godvillig, sikker på at så dør hans begjær ut. Den slaviske tyran-trang, den slaviske martyr-trang, den lidenskabelige grænseløshed til begge sider. Født av samme folk og samme forhold.

Al den frihed vi i Vesteuropa ejer, har vi vunnet ved at holde grænser, ikke for os selv alene, men for

andre. Altså ved at gjøre motstand. Det svake er grænseløst, det stærke sætter grænser, og holder dem.»

«Men Bibelen lærer jo også —»

«Javisst; den er jo også fra Østerlandene. Vesterlandene handler m o t Bibelen.

Hvad jeg her siger dig, er fra din far.»

«Han kjænte Tolstoj?»

«Nej; men det der er ældre æn både Bibelen og Tolstoj.»

«Han var altså en stor taler?»

«Det tør jeg ikke kalle ham; han hørte ikke blant forkynnerne, men blant seerne. Ja, forstyr mig nu ikke! — Han mente, at om hundre år vilde det at leve i lediggang og overflod sees på av den store mængde som vi nu ser på bedragere og skjørlevnere.»

«Å, mor — hvordan var du til mote?»

«Det likesom duret og dirret i mig efter hans røst dag og nat. Jeg sat som inne i en tordensky. Ikke som om han skrek og regjerte. Nej, hans personlighed var det, og noget ved røsten. Den var innelukket og dyp, ja som fra en hulning. Det kom støtvis, men det kom bestandig. Jeg tror han talte i over to timer. Den han kom til at se på, så han på, og dersom han så ut av vinduet, blev han ved med det. Ubehjælpelig, skjønner du. Øjnene fylltes innenfra med brand, han stod foroverlutende som et træ i en bakke. Jeg tænkte rent ut sagt på skogen. Senere, da jeg kom ham nær, duftet også skog av ham. Og så var han så skjær i huden, du. Således det parti av halsen som ikke blev solbrænt, fordi han lutet — når han løftet hodet — du kan ikke tænke dig som det var fint og skjært. . . .

Ja, hvordan kom jeg in på dette? Men det er det samme, nu e r jeg der, og v i l være der, det er hos din far! Gud, Magne, som jeg ælsket ham, og som jeg evig ælsker ham!» — Hun brast i gråt, og de lå bryst ved bryst. De dæmpede farver av skog og mark i den usikkre luft og den hårde elvesusen avskar dem fra sig. Omgivelserne stod fiendtlige mot deres stemning. Så meget trofastere slynget de sig in i hinannen, og gav al sin styrke til hværandre.

«Magne, det kommer uten orden, det jeg her har at sige dig. Jeg vet bare hvor jeg vil hen.

Ja, han var naturen her omkring, storladen med gjæmsler i; jeg ante så meget. Altsammen var nyt for mig, også naturen; jeg hadde rejst, men ikke i Norge. De siger om os kvinner, at vi kan ikke karakterisere dem vi ælsker, bare abstrakt lovprise. Ja. Men han hadde en ven, hans beste ven, han kunde karakterisere, digteren —.[1] Han var med på Karl Manders siste møte, og han kom til mig derfra, da din far var død. Vi talte sammen om alt det jeg da kunde. Han skrev om ham det vakkreste som er skrevet. Jeg kan det utenad; jeg kan alt det utenad som er skrevet med højsinn om din far.

«Vet I hvad han var?» skrev han. «Dersom landskapet jeg ser om mig her, skulde sige noget på menneskevis; dersom den mørke, høje skogåsen åpnet sig for at svare elven derute, og de to gav sig til at tale sammen, over hoderne på småkrattet, så blev det vel som det intryk en sat i, når Karl Mander hadde talt så længe at duren av hans dype røst og tankerne den førte, var blet til ett.

Støtvis og ikke let, likesom dypt inne fra, ubehjælpelig, så han ofte byttet ord, kom han fra alle sider til det samme. Tanken blev til slut så gjænnemskuelig som et fint bjørkeblad mot solen.»

«Var det således —?»

«Nej, avbryt mig ikke! Karl Mander syntes mig ofte så ulik alle andre, som tilhørte han ikke samme orden. Han var likesom ingen enkelt mann, men et stykke folk. Han gik forbi en som strømmen. Efter lejlighed og landskap, men uten avladelse. Sådan både i liv og tale. Røsten var heller ikke personlig, den hadde noget av en dur. En melankolsk fangende vellyd, men ensformig, uavladelig.»

«Det er jo intrykket av hav, mor!»

Moren var så helt væk i sine minner, så ivrig i sine bevægelser, så livlig i tonefall og øjne som en ung pike. Nu stanste hun.

[1] Hun nævnte naturligvis navnet.

«Som havet, siger du? Nej, nej, nej, ikke som havet. Havet er jo bare øje. Nej, kjære, ikke havet! Dybder og gjæmmesteder med hygge i, det har da ikke havet. Fortroligt og lunt var det hos ham, den aller største hengivelse var hans. Hør videre: «Karl Mander var valgt,» skrev han, «valgt til forebud, før folket selv kunde komme. Valgt, fordi han var god og uskyldig; ærender til fremtiden grumsedes ikke i hans sjæl.» — «Det er vakkert.»

Barn, kan du skjønne hvordan jeg rykkedes med! Jeg som hadde hat uklare fornemmelser av, at det jeg gik i, var uægte. Her var noget som var ægte!

Og han selv! Vi kvinner ælsker ikke det som er højbårent, bare fordi det er højbårent. Nej, det må være svakt tillike, og det må ha noget vi kan hjælpe. Vi må se en missjon. Og du kan ikke tænke dig som han var mægtig og vanmægtig.»

«Hvordan vanmægtig, mor?»

«Jo, æn at komme der full —!»

«Ja, naturligvis!»

«Og uttryksmåten? Han fant jo ikke straks de rette ord, stod og byttet midt i strømgangen! — Hadde han imidlertid fåt noget i hånden, så stod han med det. Var det vandglasset, og det var oftest vandglasset, så hadde han det i fullt, fast grep, og holdt for vandglassets skyll hånden urørlig et kvarter. Hans væsen var helt ut så rørende enfoldigt, eller hvad skal jeg kalle det? Han var en seer, han var ingen forkynner, — ja, det har jeg visst sagt dig før. Men det er helt andre slags folk, seerne. De vet ikke så god besked med sig selv, de er absolut ikke forfængelige. Gud, som jeg skulde ha lyst til at gå hen og ta av ham manschetterne! En kunde se han var ikke vant til at bære manschetter. Nogen må ha sagt ham det gik ikke an at tale fra et kateder uten manschetter. Nu hadde han krøllet dem fordærvet, de hadde løsnet, eller kanske aldrig været fæstet, de lå i vejen fremover hænderne på ham. Han strævde med dem. Der var noget galt med hans vest også; skjævt knappet, tror jeg, den slog pose på ene siden og viste op den ene sæle — i alle fall for mig, som hadde ham

fra siden og lyset like på ham. Og denne svære karen, du, med det lutende hode... Tårer steg mig i øjnene. Ti hvem kunde ikke gå avsted med ham?

Jeg følte det så stærkt som det kunde føles, at han måtte hjælpes. Jeg forstod ikke at jeg skulde hjælpe ham, jeg stanste ved at han måtte holdes av og hjælpes.»

Her brøt minnet så stærkt in på henne, at hun ikke kunde bli ved, men vændte sig bort.

For datteren var hennes mor blet ny.

Det var ikke den som stelte og styrte hjæmme, ikke den som sendte henne kloke brev i stille vejede ord. For en lidenskap, og som den gjorde henne vakker!

«Hvordan gik det dig, kjære mor?»

«Sådan at jeg ikke visste av mig. Vi rejste derifra dagen efter, og dit vi kom, der lå hans to gårder.

Så meget sanste jeg dog, at da nogen av os måtte sove på nabogårdene, valgte jeg at komme på den der lå nærmest hans.

Og da stormen i mig ikke længer var til at stå imot, så skrev jeg til ham uten navn. Jeg bad ham om en samtale. Han måtte møte mig på vejen mellem ham og os, den gik gjænnem hans skog. Brevet slap jeg i hans egen kasse ved vejen.

Du kan skjønne som jeg var, når du hører at jeg satte klokken ti aften, for jeg trodde at da var det mørkt! Jeg hadde ikke lagt mærke til at det ænda var lyst, så langt nord som vi nu var kommet! Følgen var at jeg ikke turde gå ut før elleve, og var da sikker på ingen at træffe.

Men der gik han! Svær og lutende med hatten i hånd, brættet sammen i en ball, kom han, støt i støt, unselig glad og kejtet. «Jeg visste det var Dem,» sa han.

«Gud, mor, hvad gjorde du?»

«Jeg forstod med én gang ikke hvor jeg hadde fåt motet fra! Ja, jeg visste ikke hvad jeg vilde ham! Da jeg så ham, kunde jeg ha vændt om, løpet. Men hans underlige gang, disse sikkre lange steg og hatten i hånden og lurvehodet... jeg måtte likesom se. Og det besynderlige han sa: «Jeg visste det var Dem!» Hvordan

kunde han vite det? Jeg husker ikke om jeg spurte, eller om han bare så min forundring; men han fortalte at han hadde set mig, da vi gik fra foredraget; han hadde hørt hvem jeg var. Den dype røsten, som for mig betydde det usædvanlige, likesom langt inne fra fremtiden, var det underligt at høre holde på med forlegne unskyllninger for, at han hadde sagt hvad som kunde fornærme mig. (Før han fik sagt «fornærme Dem, frøken», sa han: «fornærme dronningen — jeg vil si: fornærme dronningen og hennes damer — jeg vil si: fornærme Dem, frøken!») Han hadde så mange andre æmner han kunde ha tat, sa han, og så mange andre vejer at komme til det på. Han kunde ha sagt meget godt om dronningen, som han virkelig kjænte til; nu glæmte han det. Sådan blev han ved med øjnene tæt in i mine. Troskyldige, men stærke øjne, som jeg droges in i. Det duret der i den stille skog av hans uutgrunnelige, kejtede ærlighed. Øjnene sa likesom bestandig: Tror ikke De også det, frøken? Ingen kan forestille sig som de var uvidende om hvad de gjorde.

Han talte, og jeg hørte, og nærmere og nærmere gik vi hværandre. Men den fryd jeg følte, og som ikke fik ord — hvad skulde jeg også ha sagt? — tænk den var tilsist ikke til at styre, den slog sig rebelsk. Jeg hørte med én gang mig selv le! Så skulde du ha set, — uten nogen overgang lo han sammen med mig! Lo så det svarte i skogen! Fiskerne drog nætop forbi, for at være på pletten når solen rant; de hvilte på årerne og lyttet; hans latter kjænte alle. Jeg kjænte den også, fra han kom med sine to slaver. Der var en faun i ham. Naturligvis en nordisk faun, en uhyre skogmann, vildmann, overgiven, men uskyldig, førende to bjørner, en under hvær arm! Ja, sådant noget. Ikke troll, skjønner du, de er så dumme og onde.»

«Du siger «uskyldig», mor? Hvad forstår du ved at han var uskyldig? Han, som tillike kunde være så vill?»

«At intet skadet ham. Hvad han så hadde prøvd eller kjænt, — han var like stort barn for det. Jeg siger dig, like fin og like utenfor. Han hadde en så

stærk omdannelsesævne i sig, at hvad som ikke høvde hans natur, kom væk i den. Siden var det ikke med.»

«Mor, hvordan gik det? — Å, hvorfor har du oplevd det der og ikke jeg?» — Hun hadde ikke før sagt det, før hun var borte.

Moren lot henne være. Selv satte hun sig på en sten og væntet. Det var godt at få hvile i sine tanker. Hun sat længe alene, og hadde gjærne sittet længer; men skyerne begynte at dra sammen. Da kom Magne tilbake med en buket, en del av de skjæreste skogblomster og fint græs, ordnet pent omkring en furukvist med kongler på, grågrønne unge kongler. «Du, mor? Sådan var han vel? — Nej, kjære mor, gråter du?»

«Av lykke, barn, lykke og savn på én gang. Du vil engang forstå at det er jordens mest velgjørende gråt!»

Men Magne hadde lagt sig i græsset hos henne. «Mor, du vet ikke som du idag har gjort mig lykkelig!» — «Jeg ser det, kjære barn. Jeg gjorde ret, da jeg væntet! Det har kostet, kan du tro, men jeg gjorde ret.»

«Mor, kjære mor! La os flytte tilbake igjæn til skogen hjæmme, til landevejen gjænnem skogen vor! La mig høre mere! Der var det altså! Mor, fortæl! Hvordan gik det dig, søte mor! Gud, hvor du er dejlig! I dig opdager man da bestandig noget nyt.»

Moren strøk henne over hennes hår og stilnet av.

«Mor, jeg kjænner den skogvejen om sommernatten. Laura gik den med mig, da hun var blet forlovet, gik og fortalte hvordan det var gåt til. Fiskerne rodde også den gang forbi, just som vi kom frem til en åpning. Vi gjæmte os bak en stor sten. Og måltrosten begynte, og en hel del andre fugler; men det som mest betok mig, var duften.»

«Ikke sant? Og det er vel derfra at jeg bestandig siden syntes det duftet skog av Karl. — Nej, jeg må fortælle dig som han var «umedvidende» — ja, hvad annet ord skal jeg bruke? Vi stod stille og så ut over sjøen. «Å, sådan længsel det gir,» sa jeg. «Ja, efter at bade, ikke sant?» sa han.

Magne kom i den stærkeste latter; moren smilte. «Nu

er det mig ikke længer så underligt. For ham var vandet mer æn for os. I bad styrtet han sig til de urimeligste tider; når han ikke fantes i marken eller på kontoret, så var han der. For ham var det den stærkeste naturfølelse; han vilde kjænne koldt av jordomfavnelsen, sa han.

Du kan ellers tro han lo med selv, da han så hvor jeg lo. Ja, vi lo, så det blev til koncert.

Men mor, hvordan gik det? Nu kan jeg ikke vænte længer!»

«Jeg kom hjæm, som folkene skulde stå op. Og som denne nat den næst-næste og næst den næst-næste! I en av dem regnet det, vi gik sammen under én paraply. Det var vel det som gjorde utslaget.»

«Utslaget —? Hvordan?»

«Jo, hadde vi én gang gåt arm i arm, så blev det siden også arm i arm.»

«Men de andre, mor? Var I da ikke rædd de andre?»

«Nej, de andre var ikke til for os. Hvad jeg ellers levde, husker jeg ikke. Det gik sådan at en nat hadde vi sat os ned...»

«Å, nu kommer det!»

«Jeg bad om at få sitte; jeg kunde likesom ikke længer. Natten så herlig, stillheden og vi to — han talte bestandig like in i øjnene på mig, og han visste ikke selv som disse øjne nu strålte av lykke. Jeg hadde ikke ord, tilsist ikke pust, jeg måtte hvile. Og det var ikke mange stunder efter, så sat jeg på hans fang.»

«Var det han som —?»

«Jeg husker ikke rigtig; jeg husker bare første gang jeg hadde armene om hans hals og ansigtet in i hans hår og skjæg... for en vellyst, noget absolut nyt, in til det innerste saligt. At kjænne disse kjæmpearmer omkring mig, jeg blev båret langt, langt bort. Men vi sat på stenen.»

«Var du som fra dig —?»

«Ja, se der er det! Det kalles nemlig så; men det er omvændt at komme med al sin forstand op i en højere orden. Hos ham var jeg én gang til mig selv. Det er kjærligheden, alt annet er ikke kjærlighed.»

«Mor, mor, så var det dig som flyttet dig op på fanget til ham? Det var dig!»

«Jeg er bange for det var mig. Han var visst for beskeden og blyg til at begynne på noget sådant. Det var visst mig. Ja, i grunnen så vet jeg det var mig. For en må jo bærge livet. Det gallt ikke mindre. Dette at få hjælpe ham, at følge ham og dyrke ham, at gi mig helt til ham, det eller ingenting mere. Jeg tror visst det var noget sådant jeg sa også, hvis jeg sa et eneste ord.»

«Å, du vet du sa det!»

«Jeg tror jeg sa det. Men fra slike stunder vet en ikke forskjel på hvad som føles og siges.»

Hun så ut i det lange dalføre. Hun stod som en der vilde til at synge. Hodet løftet, åpen munn, lyttende til tonerne, før de kommer. Men det var ikke så; det var de toner der var gåt, hun hørte igjæn.

Litt efter sa hun helt sagte — datteren måtte nærmere, for elvesusen tok enkelte ord —: «Nu skal du høre noget, Magne.... du har aldrig hørt det av mig, og andre har vel heller ikke sagt dig det...»

«Hvad er det, mor? Du gjør mig næsten rædd.»

«Dengang jeg møtte din far.... var jeg forlovet.»

«Hvad siger du? — Du, mor?»

«Forlovet og skulde gifte mig; ja, det var min siste måned hos dronningen. Forlovelsen var skedd og skulde fullbyrdes under højeste protektion.»

«Med hvem —?»

«Der er det!.....Sa jeg dig før, at den gang jeg traf din far, hadde jeg igrunnen opgit mig selv?»

«Du, mor? — Nej.»

«Jeg trodde ikke livet hadde noget at by på, eller at jeg hadde noget at vænte efter. De fleste piker som blir 28 år, uten at der sker noget.. ja sker noget som det er værdt at rejse sig op for, de tror at alting er det samme. Den alder, eller årene omkring den alder, er den farligste.»

«Hvad siger du?»

«Da gir de fleste piker op.»

Hun tok sin datters arm, som hun trykte, og så gik de.

«Jeg får da tilstå dig det.» Men derpå tidde hun.

«Hvem var det, mor?»

Hun sa det så sagte at moren ikke hørte det, men hun visste hvad det gallt.

«Han var en du har liten agtelse for, min pike. Og med rette.»

«Onkel.....?»

«Hvordan faller du på det?»

«Jeg vet ikke..... Men var det ham?»

«Det var ham. Ja, jeg ser du forstår det ikke. Det har jeg aldrig gjort selv heller. Tænk, din far — og ham! Og omtrent samtidig! — Hvad synes du om mig? Men vogt dig selv, du, min pike! —»

«Mor!»

«Nå, nå — du har en mor, det hadde ikke jeg. Og så var jeg ved hoffet. Og i den farlige alder; jeg har sagt dig det. Da man omtrent er blet likeglad med alt.

Jeg hadde jo også lekt den lek vi så på idag. Ikke med dine anlæg. Ja, vænd dig bort! — Jeg hadde fåt en del væmmelse i livet, blant andre for mig selv. Og gik der så og vraket, til det blev sent på dagen.»

«Men — med onkel!», brøt Magne ut igjæn.

«Vi så anderledes på ham den gang. Men jeg gidder ikke nu rote op i det; jeg bare tilstår at det var ækkelt.

Så kan du tænke om det hvad du vil, — jeg mener om grunnen til at det blev.»

Datteren slap hennes arm og så på moren....

«Ja, Magne, vi handler ikke altid som vi har mål til. Jeg har sagt dig jeg var i den farlige alder.

Så forstår du også hvad jeg følte, da jeg så din far. Ti det er nu ikke bare småskillinger i mig heller.»

«Men de andre, mor? Hvordan klarte du dig fra andre — hoffet, vore slægtninger, onkel og alle hans? Det må da ha været et opstyr og en skandale, så du måtte løfte nakke mot det?»

«Vet du, Magne — alt det skal vi la ligge til senere. Der var slet ingen «andre»! — Nogen fiskere hadde set

os, og de hadde lagt sig ut for at få vite hvem jeg var. Men før det blev kjænt, var jeg rejst, og innen en måned var jeg hans hustru. Jeg var kommet i den manns hænder som gjorde alting helt, og gjorde det straks. Han var altfor ubehjælpelig til at forstå annet æn ret frem. Det gik uten hindringer.»

«Men hvad sa folk! Du godeste Gud! Hjalp det far, — jeg mener i folks omdømme — at du blev hans?»

«Du mener det at han ægtet en hoffrøken?» Hun smilte.

«Vet du hvordan det lød? Jo, Karl Mander hadde på et møte bakvasket dronningen, en hoffrøken hadde hørt på, og en måned efter var hun løpet bort med Karl Mander. Sådan omtrent. Landets råeste mann hadde hun foretrukket. Sådan lød det.»

«Naturligvis. De har altid ret.»

«Året efter skrev en turist i et blad at han hadde set den forlorne hoffrøken i en vaskebalje. Ha, ha! Det var ellers sant. Du var kommet til, og det var i onnetiden; jeg måtte nok ta i. Det gjorde vi begge.»

«Mor, mor, hvordan var han hjæmme? Da I kom sammen, mener jeg? For en herlighed! Det var da vel det mest storartede som er levd på jorden? — Å, mor, hele mit liv må jeg være dig taknemlig for at du har sparet op dette for mig til nu! Før hadde jeg ikke forstått det.»

«Ikke sant? Slikt kan umulig fortælles til et barn eller til en halvvoksen. Men jeg fortæller ikke bare for at fortælle ....

Hvordan vi hadde det sammen, spør du. Tænk dig ham først! En hengivelses-natur, som var meget lite forstått. Nok av nogen få og på en vis, men ikke så det frydet en selv. Følgen derav blev, at når han trodde han fant gjænklang, gav han sig så hen at han blev til nar. Var det ved et selskap, så drak han sig full, eller rettere blev drukket full, og slap så sin ubændige natur løs. Vet du, — jo, jeg vil fortælle dig det! Å! — I et selskap gjorde en dame (hun er nu gift med kaptejnen her) — hun gjorde sig til for ham, for at more de

andre. Hun var meget kvik, nokså vittig også, hun lot som hun var aldeles væk i ham, så hun aldrig kunde høre nok, aldrig få spørge nok, og samtidig listet hun mere vin i hans glas, hun drak med ham, fik alle til at drikke med ham.»

— «Gud, mor!» —

«Vet du hvorledes det ændte? I fjøset. De fik stængt ham in i fjøset, ham alene. Av raseri fik han slag. — Det var henne han så gjænnem vinduet, da han stod på talerstolen. Det var da han blev ædru.»

Mor og datter gik tause.

«Du visste ikke noget om dette den gang, du, mor? Ikke før senere?»

«Nej, hadde jeg visst det, så hadde jeg, tror jeg, gåt like mot ham, tat ham i hånd og hilst hjærtelig på ham, første gang jeg så ham.»

«Jeg også, mor!»

«Efter samlivet med ham har jeg tænkt så meget. Vet du jeg tror at genier har dette troskyldige og ubændige. Det kommer derfor så altfor meget an på folk og forhold hvordan det går dem. Men fremfor alt på om de får en kvinnes hjælp. Som hjælpen er, så går det.

Karl Mander var blet en enetaler; han trivdes best mellem bønder; de forstyrret ham minst. Bøkerne og tænkningen og jordbruket og badene — og så en gang imellem en orgie, en tale, helst begge like efter hværandre — det var hans liv til da.

«Men han drak ikke, mor? Det var ham ikke noget behov at drikke? Var det?»

«Ikke mere æn det er dig og mig! Det var alene et utbrudd av livsfryd, av sammenklæmt savn. Således den siste gang...»

«Ja, den —! Gud, hvorfor var ikke du der —?»

«Da var d u jo kommet til, barn, jeg kunde ikke. Jeg hadde dig ved brystet. Det hele vilde ha gåt bra, hvis ikke en mann efter møtet ved fællesspisningen hadde været så uforsigtig at utbringe min skål! Da slap han sig løs! D e r var æmnernes æmne, og det hadde han ænnu ikke fåt talt ut om med nogen! Det skal ha været som at tænde den største glædesild, han holdt

taler for minst tyve egenskaper ved mig og ved ægteskapet og faderglæden, han . . .»

Hun kunde ikke mere. Hun satte sig ned, og datteren hos henne. De gråt begge. Elvesusen strøk over dem med hård hånd; men trøstet på sin vis. Det nytter ikke alt det vi gråter. Den går som den går, og den stanser ikke, den strænge gang mot havet.

Gjænnem naturtalen hvisket minnet om hans sørgelige ændeligt. Det fortalte sig selv dystert i dem begge at han efter måltidet vilde svale sig i et bad, at alle frarådet det — at det nyttet ikke — at han hoppet ut fra den største højde, gjorde længere og længere tak utover, som vilde han hjæm med det samme, fik krampe og sank. . . . .

«Mor . . . jeg har ænnu til gode at høre som I levde sammen?» Atter om en stund: «Mor, du m å gi mig det også! Du har jo nok fortalt det, ja fortalt så uhyre meget om det. Men ikke det jeg n u vil vite! Kjærligheden, mor, hengivelsen mellem dere to! Mor, den må jo ha været så vi andre ikke kan sove for det.»

«Over al forstand, barn. Over al forstand! Og vet du — bakvaskelsen om os, især de skidne anonyme brev, nederdrægtigheden . . . den hjalp til! For hvær gang gjæmte vi os bestandig tættere i hværandre. Han hadde ikke så fin hud for sådant som jeg. Han forstod det først gjænnem mig. De der styrer dette lille folk i det selskabelige, er ikke avkom av Nordmænn, men av inflyttere. En som han kunde aldrig komme i fotlag med dem. Men j e g var en av dem, og gjænnem virkningen på mig forstod han! Blev han først sat på et spor, ja da kan du tro —! Av natur var han en opdager. Og når han nu først rigtig fant ut hvad jeg hadde utsat mig for ved at vælge ham . . . nå, det gav fart! Ja, har der været løn på jorden, så gav han den! Nat og dag, hele sommeren, hele høsten, hele vinteren, hele våren var vi ikke fra hværandre. Vort liv var jo en flugt fra de andre, men det var en flugt in i et paradis. Han avslog alle inbydelser, han hadde knapt tid at tale med folk som kom; han vilde ikke ha dem her. Han

og jeg og jeg og han i de store stuerne og de små kammersene, han hos mig eller jeg hos ham. Og på landevejen, i marken, på sæteren, på sjøen, på isen, i arbejde, i tilsyn sammen, sammen, eller, om borte fra hværandre, så bare for at komme sammen snarest. Men jo mere vi var sammen, jo rikere blev han. Det største for mig var ikke tankestrømmen, men mannen. At se ned i hans oprigtighed, som var klar tilbunds, det var for mig de herligste stunder jeg har levd. Hans hengivenhed for mig, eller hvad jeg skal kalle det — det samler sig i et eneste billede: hans store hode i mit fang! Der la han det ofte ned, og sa hvær gang: Her er godt at være!»

Og datteren la nu sit hode ned i morens fang og hulket.

Det tok på at regne, de rejste sig, de måtte gå hjæmover igjæn. Den lille samling hus der oppe ved stationen lå i regnen fjærnere, men blev fortroligere. Også landskapet fik mere samfarve og venlighed; bjørken duftet trefoldig.

«Ja, nu, mit barn, tror jeg at jeg har git dig noget av hans længsel. Ikke sant?» Hun bøjde sig mot hennes ansigt.

Istedenfor svar gjæmte datteren sig hos henne.

Det varte en stund før de atter gik.

«Du hadde længselen; den er arv, og jeg har øket den i dig fra ham. Store mål, ædle mænn og kvinner har jeg sat op for dig. Så gjorde han. Høisinnede tanker har jeg badet dig i, som han badet sig i naturen, for at svale sine.

Jeg visste, da jeg sendte dig ut, at jeg handlet i hans ånd. Men jeg kjænte selv best rustningen du hadde på. Den var fra ham.

Og dog — Magne!»

Datteren løste uvilkårlig sin arm ut fra morens, og stanste. Hun likesom støttet sig på sig selv.

«Ja, jeg ser det. Det er tredje gang idag. Du føler jeg vil angripe dig. Og jeg v i l angripe dig.

Det var i selskapet hos din onkel at du sa til mig,

da jeg skulde til med soupéen: «Mor, du kan så godt beholde hanskerne på.» — Du skammet dig over mine arbejdshænder.»

«Mor, mor —!» hun dækket sig, hun vændte sig bort.

«Jeg vil si dig, mit barn, at uten disse arbejdende og disse ordnende hænder var du ikke det du nu e r. Har du levd i et selskap der det er en skam for en dame at ha slike hænder, så er det et slet selskap.

Idag nød du selskapet, — nød det, som trodde du at du selv var blet noget stort!»

«Nej, mor! Nej, nej!»

«Du gjorde det! Kanske også du kjænte samvittighedsnag ved det, eller frygt; det kan være; j e g stod jo der.

Men nu er valget for dig kommet. Jeg vilde det skulde være gjort, før du trådte in i din fars hus, mit barn.

Arbejde, eller det der — det annet.»

«Gud, mor, du gjør mig uret! Dersom du visste —!»

«Kan jeg få dig til at æ l s k e din far — og jeg skal gi dig alt, og ævnerne har du — kan jeg få dig til rigtig, rigtig at ælske ham, ja da vet jeg hvad d u går frem til. Vi kvinner må ælske for at tro.»

ÉN DAG

(1893)

I

Man kallte almindelig Ella: «henne med flætten». Men så svær flætten var, — hadde den været båret av en som var mindre godt skapt, mindre lys og frimodig, så hadde næppe nogen lagt mærke til den; det muntre liv den levde for sig selv der bak, var da forblet i tyssthed. Og det, skjønt den var den sværeste flætte nogen der i småbyen hadde båret. Kanske den dog tok sig sværere ut æn den var, fordi Ella selv var liten. Hvor langt den rakk, går det ikke an at sige, den nådde et godt stykke nedenfor livet, et meget godt stykke også. Dens farve var ustø, og altså også unævnelig. Den fallt litt i det rødlige; men der i byen plejde man at sige den var lys, og vi kan jo stanse ved det, såsom vi ikke har synderlig bruk for mellemfarverne. Ansigtet utmærket sig ved sin hvite hud, var smukt formet med like drag fra panne til hake, hadde en kort, men fyldig munn og sjælden frimodige øjne. Hun hadde i sin litenhed en tæt figur, men noget for korte ben; for at komme så fort avsted som hennes natur var til, måtte hun lægge sig til et rapt fotslag. Dette rappe førte hun ellers med sig in i alt hun tok sig for, og det var vel derfor flætten kom til at ha det travlere æn sædvanlig for flætter.

Hennes mor var enke efter en embedsmann, hadde en liten formue lagt til sin pension, og bodde i sit eget lille hus overfor hotellet, like ved byens torv. Hun var en stillfærdig en; mannen hadde været hennes bestemmelse, stolthed, lys. Da hun tapte ham, veg hennes livsmot; hun krøp sammen inne i religiøst grubleri.

Men da hun ikke var magtsyk, lot hun sit eneste barn få følge sin egen natur, som lignet farens. Moren omgikkes ingen uten en ældre søster, som sat med en stor gård et stykke fra byen; men Ella fik ta in kammerater fra skolen, båtene, skøjteløpene, skifarterne; det var for øvrig bestandig de samme. Hennes valg hadde en født forsigtighed, hennes livlighed dæmpedes av morens omgang og husets stillhed. Så det hørte til henne at være væver og grej uten støj — nok frimodig, men med herredømme over sig selv, derfor agtsom.

Så meget underligere var hvad som hændte henne, da hun var ved at bli voksen, sådan en fjorten, femten år. Hun fulgte et par veninner på en koncert som byens sangforening og et par amatører gav for de fattige til jul. På den koncert sang Aksel Årø «Sov i ro!» av Möhring. Som alle vet, bærer et dæmpet mannskor sangen i vej; det brer måneskin foran den, mere måneskin, og i det rodde Årøs røst frem med lange åretak. Røsten var en hel, rund bassbaryton, som folk fant stort behag i. Uten rift eller lyde kunde den spænnes bent som en snor herfra til Wien. Men Ella hørte inneni denne likelige røst en annen, en medklang av svakhed eller smærte, og hun trodde alle kunde høre den. En bevægelse innerst i den, en rørende fortrolighed, som tok henne om hjærtet og sa: «Sorg! Å, sorg er mit livs lod! Jeg kan ikke for det, jeg er fortapt!» Før hun selv visste av det, sat hun og vilde gråte. Noget mere intrængende æn denne røst hadde hun ikke været ute for. Fra tone til tone steg det; hun mistet magten over sig selv, og la ikke mærke til det. Han stod der nokså høj, slank, det blonde bløte skjæg nedover brystet; hodet var lite med store, tunge øjne, søsken til røsten; også øjnene hadde noget innerst inne som sa: «Sorg, sorg!» Dette tungsinn i øjnene hadde hun set før, men ikke visst hvad hun så, før hun nu hørte røsten. Og gråten vilde frem. Den måtte ikke. Hun så sig om; ingen annen gråt; hun presset tænnerne sammen, trykket armene in til kroppen og knærne ihop, så det sved, ja hun skalv. Hvorfor i al værden skulde dette nætop hænde med henne og ikke med

nogen av de andre? Hun puttet lommetørklæet op foran munnen, og jog sine tanker ut til de ytterste skjær, der hun hadde set fyrtårnet blinke og atter slukkes og sjøen hvær gang bli full av spøkelser. Men nej! De kom hjæm igjæn, de vilde ikke være der. Lommetørklæet, hænder, advarende øjne kunde ikke stanse den første hulk, den brøt igjænnem! Foran alles opskræmte øjne rejste hun sig, kom fort og behændig forbi og ut, der slap hun sig løs. Ingen fulgte, ingen turde kjænnes ved henne. —

Du som læser dette, skjønner du hvor forfærdeligt det var? Har du været på en sådan — jeg hadde nær skrevet taus koncert i en norsk kystby av halvt pietistisk opdræt? Mannfolk er der næsten ingen av; enten ligger ikke musik for mannfolk i kystbyerne, eller de er her på klubben, på et annet sted — ved billarden, kortbordet, i restaurationen, ved punschen og aviserne. Nogen av dem er kommet op et øjeblik og står borte ved døren; står som de der hører huset til og vil se litt på de fremmede. Eller der sitter virkelig et og annet stykke mannfolk på bænken, klæmt in i den spraglete skjørtebark som en avbrutt kvist; eller der er klint et par eksemplarer op efter væggen som efterglemte ytterfrakker.

Nej, de som møter frem til koncert, er byens harem'er. Haremernes ældre invånere, for at drømme om igjæn under fager tekst og bevægelig musik hvad de engang selv trodde de var, og hvad de dengang trodde væntet dem. På de baner er det harmløst. Der oppe er de i grunnen bedre kjænt æn her nede; slår også litt kjøkkenlugt, litt husgrin op i drømmene, — det forstyrrer ikke.

Haremernes yngre invånere drømmer at de er sådan som de ældre trodde de var, og at d e nok skal nå litt av hvad de ældre ikke nådde. D e har fiks besked på livet. I ett ligner begge aldre hværandre, de er av praktisk avstamning i små kår; de tuller sig ikke for langt væk. De har så fullt på det rene, at den lysning som faller over dem av større ånders tekst og toner, ikke helt ut er alvor, men en smule «på lissom».

Når derfor en enkelt tar det aldeles for alvor, og gir sig til at tute, — du gode Gud, i det private kalles det tosseri, i det offentlige er det prostitution.

Ella hadde prostitueret sig.

Hennes egen forfærdelse kjænte næppe mål. Av alle de piker hun omgikkes, var hun den som sist tok til gråten; det var hun viss på. Hun hadde vel så stor skræk som nogen for at bli set på og omtalt. Hvad i al værden var så dette? Hun holdt av musik, hun spilte piano; men særlig musikalsk begavet trodde hun ikke hun var. Hvorfor skulde nætop hun så besynderlig overvældes av hans sang?

Hvad måtte han tro om den halvvoksne tøs? Dette siste plaget henne dypest. Herom turde hun ikke meddele sig til et liv. De flestes forundring stanste ved at hun hadde været syk; hun holdt sig også hjæmme en tid efter, og var blek da hun kom ut. Veninnerne ærtet henne, men hun lot det dø hen.

Den vinter holdtes flere barneballer. Det fjærde i rækken var hos «Andresens paa hjørnet», og Ella var med. Ballet hadde nådd til at slutte annen française, da hun hørte det hviske: «Aksel Arø, Aksel Arø!» Og der stod han i døren med tre andre unge herrer bak sig. Husfruen var hans ældre søster. Disse fire unge herrer kom op her fra et kortlag; de vilde se på.

Ella kjænte at hun blev overgydt av glødhete; hun kjænte tillike en svakhed i knærne, som vilde de slå kors. Hun forstod ikke rigtig, så ikke rigtig, men følte store øjne på sig. En fold i kjolen som ikke fallt i linje med de andre, var hun dypt inni, da han stod foran henne og sa: «Det er da en dejlig flætte De har.» Røsten likesom overdrysset den med gullstøv. Han løftet hånden, som vilde han røre ved den, men i steden førte han den op i sit skjæg. Da han mærket hennes dype unseelse, vilde han ikke stå der længer, men vændte sig.

Flere ganger senere følte hun ham; men han kom ikke mere hen til henne. De andre herrer tok del i dansen, Arø danset aldrig. Han hadde noget ved sig som i sin art var det behageligste hun visste. En tilbakeholden fornemhed, en stil i sin fremtræden, en hensyns-

fullhed av den langsomme, dvælende slags, som vel også var den eneste hun vilde ha forstået. Hans gang gav intryk av at han holdt halvdelen av sin kraft tilbake, og således i det hele. Han var høj; det lille noget smale hode sat på en nokså høj hals, skuldrene var ikke svære; men aldrig hadde hun før lagt mærke til måten at dreje hode og overkrop på, eller visst at der kunde være noget, ja næsten musikalsk ved det.

Hvad herefter foregik, og rummet det foregik i, fløt sammen i lys. Med én gang var det ikke længer så. Litt efter hørte hun også: «Hvor er Aksel Årø? Har han gåt?»

Han var ikke længe hjæmme den vinter. Han hadde været to år i Havre, og kom nætop derfra; nu skulde han være to år i Hull.

Hitintil var musikken for Ella en kjær øvelse; især hadde hun ælsket harmonierne og søkt dem. Fra nu av blev det melodien hun gav sig hen til. Hun hadde lyttet til klangen og prøvd sig frem i den; nu gik musikken over til at bli sprog. Hun talte selv i den, eller nogen talte til henne.

Foruten alle som var i et selskap, var der fra nu av én til. Aldrig alene mere, ikke på gaten, ikke hjæmme. Og flætten var blet det hellige tegn.

Ut på foråret møtte fru Holmbo henne på gaten. Ella kom fra præsten med sin salmebok i hånd. «Går De til konfirmation?» — «Ja.» — «Jeg har en hilsen til Dem. Kan De gjætte fra hvem?» Nu var fru Holmbo en veninne av Aksel Årøs søster og bestandig sammen med familien. Ella blev rød og kunde ikke svare. «Jeg ser De vet hvem det er fra,» sa fru Holmbo, og rødere blev Ella. Med et smil som var nokså overlegent — og byens smukkeste dame hadde overflod av dem — sa hun: «Aksel Årø skriver ikke gjærne. Nu fik vi første brevet siden han rejste. Men i det brev skriver han, at dersom vi ser henne med flætten, så hils henne fra mig. Hun gråt ved Möhrings sang; det kunde I andre også ha gjort, skriver han.»

Tårerne sprang Ella i øjnene. «Nå, nå,» trøstet fru Holmbo, «der er intet ondt i det.»

II

To år efter, ut på vinteren, kom Ella raskt opover fra isen med sine skøjter i hånd. Hun hadde for første gang sin nye, tætsluttende jakke på; det var virkelig især den som hadde fåt henne ut. Flætten løp muntert op under den grå hue, den var tykkere og længer æn nogensinne; den trivdes fortræffelig.

Hun gjorde som altid en sving forbi «Andresens på hjørnet»; at se huset var nok.

Og just som øjnene traf huset, stod Aksel Årø i døren. Han kom langsomt ned trappen, han var hjæmme igjæn! Det blonde skjæg sirlig over sort pelsværk, skinnhuen dækket hele den korte panne, så den rammet in øjnene, de store dragende øjne.

Begge så på hværandre, de måtte gå mot hværandre, forbi hværandre; han smilte, idet han tok til sin mørke skinnhue, og hun — stanste og nejde som en skoletøs i kort kjole! I to år hadde hun ikke stanset, ikke hilst anderledes æn med hodet, ja som enhvær voksen dame; den som er liten, holder mer æn andre på denne forret. Men foran ham, som hun helst vilde være voksen for, stanste hun og nejde som sist han så henne! Omtåket av denne ulykke styrtet hun op i en annen. Hun sa til sig selv: Se dig nu ikke om! hold dig stram, se dig ikke om! hører du! — Men på hjørnet, idet hun skulde svinge bort fra ham, vændte hun sig dog — og så ham gjøre det samme! Fra det øjeblik var der ikke folk til, ikke hus, ikke sted, ikke tid. Hun visste ikke hvordan hun fant hjæm, eller hvorfor hun lå på sin seng med ansigtet ned i puten og gråt.

Fjorten dager efter stort ungdomslag på klubben for Aksel Årø. Alle vilde være med, alle vilde by sin avholdte kammerat velkommen tilbake. Han var vokset i deres savn. Fra Hull hadde de også hørt hvor uunværlig han efterhånden var blet i selskaperne derborte. Hadde hans røst hat større omfang — den rådde nemlig ikke over mange toner —, så hadde han nu været ved *Her Majesty's Theatre*. Så fortaltes der. På ballet skulde

sangforeningen — hans gamle sangforening — atter synge sammen med ham.

Der var Ella med! Hun kom for tidlig, — bare fire før henne. Hun frøs av forvæntning i de tomme rum og halvåpne ganger, men mest inni salen, der hun engang hadde «prostitueret sig!» Hun gik i en rød ballkjole uten noget smykke eller blomst; moren ønsket det så. Hun frygtet at ha røbet sig ved at komme så tidlig; hun holdt til alene inne i et siderum, og krøp ikke frem før der var tændt flere lys, og duft og prat og stemning av instrumenter inbød. På ballerne nu og før er der den forskjel at straks blir her livligt; det har sporten gjort; den har skapt større fortrolighed mellem kjønnene. Liten som Ella var, kom hun bort i mængden, og så ikke Aksel Årø før hun hørte flere hviske: «Der er han!» og en lægge til: «Han kommer hit til os!» Det var fru Holmbo han søkte og hilste på; men like bak denne stod Ella. Da hun følte hun var opdaget, blev knoppen ænnu rødere æn dækbladene. Straks gik han fra fru Holmbo. «Godaften!» sa han helt sagte, og gav hånden ut, som hun tok mot uten at se op. «Godaften!» sa han en gang til, æn sagtere og mere nær. Hun kjænte et svagt tryk, og måtte løfte øjnene; det skedde med et unseligt bud fra troskyll og frygt, det hastet forbi dem alle, oplyste intet og forarget ingen. Han så ned på henne, mens han strøk sit skjæg; men enten han nu intet hadde at sige (han var jo ordknap) eller han ikke kunde sige hvad han vilde — blev alle tause med ham. Med det ham egne læmpelige lag vændte han sig og gik, fangedes op av kammerater, og senere så hun ham bare av og til, og altid på avstand; han danset ikke.

Men det gjorde hun; alle var jo enige i at hun var «søt» (det sagdes med respekt), og så var der den kvæll et nydeligt skjær over henne av glæden. Hvor Aksel Årø stod i salen, følte hun ham, og hadde sin stille jubel av at svinge forbi. Hans øjne møtte henne, og fulgte henne; hans nærvær gjorde at hun fant alle og alting strålende.

Lænet mot dørkarmen såes en svær staut kar danne tilsynskomité. Han kunde være mellem tredive og fyrti år, nærmere de siste; et stormfaret åsyn, bredt skåret, men kjækt; sort hår, brungrønne øjne, skikkelsen noget av en kjæmpes. Han var kjænt av alle i salen, Hjalmar Olsen, den djærve fører av landets største dampskib. Han mønstret alle der danset forbi, men fant at den lille i rød kjole vant prisen; henne var det mest moro at se på. Både var hun ypperlig skapt, og hennes frejdige lyksalighed hoppet over i ham selv. Da Aksel Årø rykket nærmere, fik Hjalmar Olsen også hvær gang litt av den forælskelse som da strålte ut av øjnene på henne. Hvær eneste dans var hun med. Hjalmar Olsen var høj nok til at få glimt av henne salen rundt. Også hun la mærke til ham; han blev snart som et fyrtårn på hennes sejlas. Men et fyrtårn som hadde hjærte for skibene, — således følte han nu at hun var i fare derinne ved Peter Klaussons vest. Han kjænte Peter Klausson.

Hennes bitte små føtter trippet vals, hennes flætte hoppet polket, føtterne tre fjærdedels, flætten fire fjærdedels. Men Peter Klausson trykket henne for tæt in til sin vest!

Derfor fant han henne op, straks valsen hadde slut; men det var ikke så let at akkordere sig en dans til; først næste vals var ledig, og den fik han. I det samme dette var avgjort, stimet alle frem mot tribunen; sangforeningen viste sig deroppe. Hun var hjælpeløs liten, Ella, når alle stormet på og pakket sig sammen; Hjalmar Olsen, som så hennes ulykkelige forsøk på at få et gløtt, tilbød sig at løfte henne op på bænken som løp langs væggen de stod ved. Hun turde ikke; men han så i det samme andre klyve op, og før hun kunde hindre det, var hun selv deroppe. Nætop i det samme kom Aksel Årø in blant sine kammerater, og blev hilst med de aller livligste håndklap av alle sine venner i salen, mænn som kvinner. Han bukket ærbødig og tilbakeholdent; men velkomsthilsenen vilde ikke slutte, før kammeraterne drog sig litt tilbake, og han kom helt frem. Først istemte foreningen en av sine ældre sanger; Årø tok op

sin stemme jævnbred alle de andre, hvad man syntes godt om. Dernæst kom anføreren frem til pianoet for at ledsage en sang Årø vilde foredrage alene. Sangen var komponeret av Selmer og alt på mode inne i hovedstaden; den blev sunget av mænn som kvinner; siste strofes «hun» gjordes bare om til «han». Her var den aldrig hørt.

Allerede mens foreningen sang, hadde Årø spejdet rundt i salen, og fra han så dithen som Ella stod, hadde han holdt øjnene der. Nu stilte han sig på den side ved pianoet, og under sangen så han uavbrutt derhen. Efter som den skred frem, gjænnemlystes hans tunge øjne, hans skikkelse blev plastisk.

Jeg synger for én eneste,
om også alle hører på,
og bare denne eneste
kan sangen helt forstå.
Men I som hører, styrk dens klang;
for var ej denne eneste,
som vakte nu min tonetrang,
da fik I ingen sang.

Er vejen ej den beneste,
forgrenet gjænnem alle her,
så er den dog den eneste
som kommer ganske nær.
Å, gode hjærter, styrk hvært ord,
så de må bli de eneste
i hele kjærlighedens kor,
som hun av hjærtet tror.

Hans røst var bedårende; et slikt ælskovsbud hadde aldrig nogen hørt. Nu var der flere æn Ella som hadde tårer i øjnene.

De stod en stund, som væntet de på et vers til — derfor stillhed; men så brøt der et bifall ut som aldrig var hørt make til. De vilde ha sangen op igjæn. Men ænnu hadde ingen hørt Aksel Årø synge noget to ganger efter hværandre. Så det måtte de opgi.

Ella hadde aldrig hørt sangen, hverken dens ord eller dens tone. Da han begynte den med øjnene dithen, trodde hun at hun skulde tumle ned; noget så uhørt djærvt hadde hun ikke anet. Han, ellers så ordknap, hensynsfullt tilbakeholden, synge dette over til henne, så alle hørte! Hvit som væggen hun støttet til, fik hun slik åndenød at hun så sig om efter hjælp. Like bak henne, også oppe på bænken, stod fru Holmbo, magnetiseret, skjøn som en statue. Hun så ikke mere Ellas nød æn hun så klokken på byens torv. Denne absolute udeltagelse kjølnet henne av; hun kom til sig selv igjæn. De andres nærvær, som hadde været henne så forfærdeligt, betydde jo ingenting, så længe ingen forstod. Hun hørte tilsist på uten angst. Annet vers helt og holdent. Mere skjult, mere yndig kunde det ikke siges henne, tross alle hørte. Bare han ikke hadde set på henne! Bare hun hadde fåt gjæmme sig!

Straks siste tone sluttet, hoppet hun ned. Nede mellem alle skuldre fant hun sin blufærdighed igjæn, sin frydefulle drøm, sin hemmelighed i brudedragt og fæst. Hvad var ikke hændt, og hvad skulde bli det næste? Rundt om tindrende øjne, jublende røster, klappende hænder — var det ikke som fakler og hyldningsrop, var det ikke for henne med? Innenfor han og hun — alle de andre utenfor.

Dansen begynte straks — og hun avsted! Hun avsted, som var alt til hennes ære, eller som var hun den eneste! Hennes kavalerer, den ene efter den andre, prøvde at snakke med henne; men det nyttet ikke. Hun lo — lo dem op i øjnene, som var de gale, og hun alene forstod. Danset, strålte, lo — fra armene på den ene og in i armene på den andre. Så da Hjalmar Olsen fik sin vals, var det som han tok imot atten friske buketter og et «Længe leve Hjalmar Olsen!» Han var mer æn smigret. Da hun la sin hvite arm som hengivent barnesnak op efter hans sorte kjole, kjænte han at han i grunnen var like uværdig som Peter Klausson. Han skulde så visst ikke plette henne; han holdt henne udadlelig langt ifra sig, og da han syntes hun lo, og vilde opdage det lille menneskes leende åsyn ensteds nede

ved sin vest, og da han på den ekspedition fik se mere æn han burde se (for han løftet hennes armer så skrækkelig højt), skammet Hjalmar Olsen sig, og danset videre med øjnene stivt ut i rummet som en søvngjænger. Danset i selvfølelse og henrykkelse frem over stok og sten. Ella prøvde en og annen gang at nå gulvet; hun ønsket en sikkrere fornemmelse av takt. Umuligt. Han besørget altsammen selv, både hennes og sin dans, både hennes og sin takt; hun nådde ikke gulvet uten på besøk; hele resten var en luftrejse. Deroppe fra hørte han henne le; det glædet ham at hun befant sig vel. Men han så henne ikke. De de hadde sammenstøt med, glædet sig mindre, hvad som blev deres sak. Han var såre forbauset, da musikken stoppet; nu først skulde de til at begynne for alvor. Men han måtte sætte henne av ved det ufrivillige stoppested.

Kort efter atter sang. Først av foreningen alene, så av den og Årø sammen, Griegs «Landkjænning». Ændelig sang Årø til piano. Denne gang hadde Ella gjæmt sig blant de bakerste. Men da disse bestandig stimet frem, blev hun stående alene. Derved befant hun sig vel; hun så ham, men han så ikke henne; ej heller så han dithen hun nu stod.

Hun kjænte ikke sangen, visste ikke engang at den var til, skjønt hun ved de første ord og toner hørte at andre kjænte den. Naturligvis visste hun at hverken ord eller tone var av ham; men likesom han forrige gang hadde valgt hvad som kunde nå frem til den han ønsket at synge for, tvilte hun ikke på at han nu gjorde det samme. Allerede de første ord: «Min unge ælskov bærer slør» — dulgt kjærlighed kan jo ikke få et sannere billede! Det var atter til henne! At sløret løftes bare for ham, at det faller, straks nogen annen ser — er det ikke så det må bli mellem dem? At kjærlighedens hemmelighed ligner en helligdom, at i den gjæmmes jordens højeste lykke, — hun skalv i gjænkjænnelse! Tonerne skyllet ordene over henne som kolde bølger; denne forståelse til blottelse isnet henne. Hun gøs av angst og av fryd på én gang. Ingen så henne, det var redningen. Hun frygtet hvært nyt ord, før det

kom, og hvært blev til ny skjælven. Med armene trykket in til barmen, med hodet bøjd over hænderne stod hun og bævet som i bølger. Og da annet vers kom med sin siste linje, og især da den gjæntoges, vilde den store gråt op — som engang før i samme sal. Hun stemmet mot av al sin magt; men minnet om hvor dårlig det da gik, svækket motstandskraften; hun var like ved at hulke, da sangen også nævnte d e t! Sammentræffet var for storartet, det skjøt al bevægelse til side, hun kunde i steden ha skoggerledd. Nu var hun aldeles, aldeles sikker! Således gik det til at sangens siste strofe fik hun i sin åpne sans, i sin jublende samfølelse — som et lynslag, som et knivstik like in til skaftet.

Sangen lød:

Min unge ælskov bærer slør.
For mig hun løfter det, og ler
av øjne ingen annen aner,
de stråler, smælter, sværger, maner —
men sløret for, straks nogen ser!

Alt godt som to er ene om,
har tvefold ynde, hellighed.
At livets lange længsler mødes
i to som sjæl i sjæl gjænfødes,
er største lykke jorden ved.

Men hvorfor bærer hun så slør,
og hulker i det uten lyd,
som skulde briste hennes hjærte?
Fordi det vævet er av smærte —
i savn og angst er al vor fryd.

Et skræmmende, øredøvende bifall. De vilde, de måtte ha sangen om igjæn; denne gang skulde Årøs fornemme motstand gi tapt.

Men han adlød ikke, og ændelig opgav nogen det, andre blev ihærdig ved. I denne mellemtid skilte en del damer sig ut fra klyngen; de kom forbi Ella. «Så du fru Holmbo som hun gjæmte sig og gråt?» — «Ja,

men så du henne under første sang? Oppe på bænken? Det var henne han sang til hele tiden....»

En kort stund efter — det kunde være kl. 2 om natten — pilte en liten, tæt tilhyllet dame avsted gjænnem gaterne. På hodeklæet og annet skjønte vækterne at det måtte være en av balldamerne. Ellers plejde de at bli fulgt; men ballet var ikke slut, her var visst noget på færde, hun gik også så fort.

Det var Ella. Hun fór nætop forbi det forlatte rådhus, som nu var gjort om til pakbod. De yttre murer stod igjæn, men det invændige vakkre træværk var blet solgt og utflyttet.

Det er som med mig, tænkte Ella; hun pilte så fort hun kunde, frem til nætter uten søvn og dager uten glæde. —

Ut på morgenen blev Aksel Årø båret hjæm av kammerater, døddrukken. Somme sa at han hadde tyllet i sig et ølglas med whisky i den tro at det var øl; andre sa han var blet en «kvartalsdranker», hadde længe været det, men skjult det. «Kvartalsdranker» kalles den som med længere mellemrum må drikke. Hans far hadde været det før ham.

Nogen dager senere rejste Aksel Årø i al stillhed til Amerika.

III

Nok én fra ballet dampet samtidig frem over Atlanterhavet; det var Hjalmar Olsen. Skibet fulgtes av en evindelig nordveststorm, og når det blev aldeles for galt, drak han grogg til. Men hvær gang han gjorde det, undret han sig over at da stod han ansigt til ansigt med et minne fra ballet; det var den lille rosenrøde, henne med flætten. Hjalmar Olsen fant han hadde båret sig nokså gentlemanlike ad imot henne.

I førstningen tænkte han ikke større ved det. To ganger hadde han været forlovet, og begge ganger var det gåt i stykker; skulde han tredje gang til, måtte han giftes med det samme. Disse overlæg gjorde han nok, ja hadde gjort dem ofte; men han gav ikke nøjere agt

på sine egne tanker. En damper gjorde ikke mange døgn mellem havnene, og hvær gang var der moro nok. Han gik til New York, derfra til New Orleans, han stak ned til Brasilien og opover igjæn. Så nedover på ny og ændelig derfra direkte til England og Norge. Men ofte undervejs, når han blev alene, og helst ved et glas grogg, møtte han henne med flætten. Så mærkværdig som hun hadde set på ham. Han blev god invortes ved at tænke på det. At skrive brev holdt han ikke meget av, ellers hadde han kanske denne gang gjort det. Men da han kom til Kristiania, og hørte av en mann fra byen dernede at hennes mor lå for døden, tænkte han straks: jeg skal sandelig se ned til henne. Kanske vil hun finne det vakkert av mig, om jeg gjør det nætop nu.

To dager efter sat han foran henne i den lille dagligstue mot hotellet og torvet. Hans svære hænder, mørke av hår og sol, strøk knærne, mens han smilende bøjde sig frem og spurte om hun vilde ha ham?

Hun sat lavere æn han; hennes fyldige barm og tætte arm var inspænt i en brun kjole, som han så ned på, når han ikke så henne i ansigtet, der var så blekt og skjært. Hun følte hans øjnes vandring; hun kom fra sideværelset og fra dødens tanker; hun hørte et lite ur ovenpå mælde at klokken var syv, mælde det som en gjøk, og dette lille minne om alt som her nu var forbi . . . det ene med det andre gjorde at hun vændte sig fra ham med tårer i øjnene: «Jeg kan umulig tænke på så'nt nu.» Hun rejste sig og gik hen til sine blomster i vinduet.

Så måtte også han rejse sig. Kanske svarer hun mig senere hen, tænkte han, og disse tanker gav han ord, litt kejtet, men nokså tydelig. Hun rystet på hodet og så ikke op.

Han gik. Utenfor tok han gal vej, og da han vændte om og så huset igjæn, det vesle dukkestellet, kjænte han lyst til at kaste det altsammen på sjøen.

Utover natten væntet han på dampskibet til Kristiania; Peter Klausson og et par andre kammerater hjalp ham med det, og det varte ikke længe, så hadde de funnet ut hvad ærend han var kommet i, og hvordan det var gåt ham. De visste også hvordan det var gåt

ham to ganger før. Hjalmar Olsen drak forfærdelig til det han døjet. Dagen efter vågnet han på dampskibet i den største kval.

Kort efter fik Ella et godt skrevet unskyllningsbrev, deri han forklarte at han hadde ment det vel med at komme nætop nu; men først da han sat der, hadde han følt hvor galt det var. Hun måtte ikke ha imot ham for det.

En måneds tid efter fik hun atter et brev; han håbet hun hadde tilgit ham. Han for sin del kunde ikke glemme henne. Mere stod der ikke. Begge brev tok Ella godt op; der var form i det, bestandighed også. Men ikke et øjeblik fallt det henne in at hans indirekte tilbud skulde tages anderledes nu æn før. Hun var rejst in til Kristiania for at utdanne sig i pianospill og — handelsregning. Det siste tok hun med, fordi regning altid hadde ligget for henne, og fordi hun var blet usikker. Hennes mor var død; hun ejde huset og en liten formue; hun vilde prøve at hjælpe sig selv. Hun omgikkes ingen i den fremmede by; hun var vant til at drømme og lægge planer uten en fortrolig.

Fra Aksel Årø kom en forunderlig tidende. Efter at han i New York hadde sunget for et større selskap, hadde en gammel rikmann inbudt ham til sig, og siden levde disse to sammen som far og søn. Så fortaltes i byen, længe før der kom brev fra Årø selv; men dette styrket rygtet i alle deler.

Senere fik Ella et tredje brev fra Hjalmar Olsen; han spurte i ærbødig form om hun vilde ta det ille op, dersom han avla henne et besøk, når han kom hjæm. Han visste hvor hun nu bodde.

Før hun ænnu var kommet på det rene med om hun overhode skulde svare, læstes i alle norske blad, optat fra amerikanske, at Hjalmar Olsen hadde med ualmindelig dygtighed og med fare for skib og mannskap i en orkan reddet passagerer og besætning på en oceandamper som hadde brutt propellen like under Amerikas kyst. To dampere var strøket forbi uten at våge et forsøk, så forfærdeligt var vejret. Han hadde holdt sig ved damperen i et helt døgn.

Det var en sjælden dåd han der hadde utført. I New York og senere, da han kom til Liverpool, blev han fejret i sjømannsklubberne, fik ærestegn og adresser. Da han derfra kom til Kristiania, blev utmærkelserne mangfoldige. Stor og staut som han var, samlet han let folkehyldest; det holdt på at ta stor stil.

Midt derunder søkte han Ella op. Hun hadde gjæmt sig vel, hun trodde så ringe om sig selv efter sit nederlag. På forhånd hadde hans billede vokset en smule op i overnaturlig størrelse, og når han nu selv kom og hæntet henne ut med sig, var det som hun fra stuekvalme atter kom ut i vind og solskin. Ja, hun kjænte litt av den gamle selvtillid. Hans følelser for henne var de samme; det mærket hun snart, så hun studerte ham. Selskapslivets former hadde han, og han tok med værdighed mot hyldning og opmærksomhed; førte ingen utidig tale. Hun hadde hørt at han gjærne tok sig et glas for meget; men hun så intet til det. En vakker kar, ja en mann som få — kanske en del slitt, men det var jo de fleste sjømænn. Noget ubestemmeligt ved øjnene var hun rædd, likesom hans grådighed, når han sat til bords. Somme tider skræmtes hun også ved det voldsomme i hans meninger. Hadde hun været hjæmme og kunnet spørge sig for! Men han skulde straks rejse, og hadde yttret i spøk, at når han nu fridde, så vilde han både forloves og giftes straks. Denne grejhed og hast likte hun. Også kraften, også myndigheden, skjønt hun frygtet. Frygtet og kjænte sig utmærket ved at så megen kraft og myndighed nætop bøjde sig for henne, og det nu som alle bejlet til ham.

Da fant hun på noget som syntes henne svært forstandigt; hun vilde i tilfælde sætte to vilkår: særeje og aldrig rejse med ham. Om hans kraft og myndighed skulde falle på at bli ustyrlig, så var her sat en grænse, og hun kunde fra først av gi ham en fornemmelse av, at så liten hun var, hun agtet at værge om sig og sit.

Da frieriet kom — det var i en teaterloge — savnet hun imidlertid mot til at sige det. Hun bad om betænkningstid. Det uttryk han da fik, ingav henne rædsel — for første gang. Hun tænkte ofte siden på det. Isteden-

for at følge dette umiddelbare intryk, gav hun sig til at spekulere over hvad som vilde hænde, om hun nu igjæn sa nej! Hun hadde jo tat imot hans venlighed, skjønt hun visste hvad som vilde komme. Vilkårene, vilkårene — lad dem få avgjøre det! Tok han mot dem, så skulde det så være, og da hadde det vel heller ingen synderlig fare. Så skrev hun, og nævnte vilkårene.

Han kom næste dag og bad om de nødvendige papirer, så skulde han selv ordne det, både det med særejet og det med kontrakten; han tok det altså som en forretning, og syntes vel fornøjd.

Tre dager efter viedes de. Der var stor højtidelighed og stor tilstrømning; bladene hadde nemlig varskudd. Hyldning og æresbevisninger bakefter, stas og taler, blandet med vittigheder over hans storhed og hennes litenhed, det holdt på fra fem eftermiddag til tolv, ett om natten i nokså blandet selskap. Da det led utover, og champagnen aldrig sluttet, blev mange støjende og dygtig påtrængende. Deriblant brudgommen....

Næste morgen kl. 7 sat Ella påklædd og alene i et rum ved siden av soveværelset, som døren stod åpen til; derfra hørte hun sin mann snorke.

Likblek og stille sat hun, lam av nattens rædsel, uten tårer, uten følelse. Hun delte nattens hændelser i to: hvad der var skedd, og hvad der var sagt. Hvad der var sagt, og hvad der var skedd, — hun visste ikke hvad som var værst.

Denne manns attrå var hisset av dødeligt had! Første gang hun sa nej, hadde han gjort det til sit livs mål at få henne til at sige ja, det fortalte han. Fortalte at h u n skulde ungjælle for det vanrygte han var kommet i — en tredje gangs prostitution, som dette var på vej til at bli! Hun skulde betale for alle, hun som hadde våget at sætte krænkende vilkår! Som en ting, som en tøjte skulde han behandle henne.

Hennes beregning skulde han brække halsen over på som på en ræke, — hun kunde bare understå sig til ikke at bli med ombord eller til at ville styre noget selv — —!

Så det som var skedd —! Skallen av en flue i et

konglespinn, ætt og drukket tom, det var hvad hun tænkte på.

Men sådan hadde hun omtrent kjænt det engang før! Å Gud, natten efter ballet! En løs fornemmelse av at hin nat blev hun bestemt for denne . . . men hun kunde ikke klargjøre sig det. Derimot spurte hun sig selv, om det der ikke lykkes for os, bestemmer dypere over os æn det som lykkes?

Tre, fire timer efter sat Hjalmar Olsen ved frokostbordet, tung og taus; men han brukte høflige former, som om intet var forefallt. Kanske hadde han været for drukken til at kunne gjøres helt ansvarlig; eller kanske var høfligheden beregning for at få henne med ombord på et besøk. Han bad nemlig om det, da han var færdig ved bordet.

Men hverken ved trusler eller lokking, hverken til ophold eller besøk fik han henne ombord. Rædselen reddet henne.

Nogen måneder efter sat hun i sin fødeby i sit eget lille hus. Bladene gjorde kjænt at hun ønsket elever i piano og handelsregning. Hun var da frugtsommelig.

En barndomsven av Aksel Årø kom til henne. Han skulde hilse henne så meget fra Årø og lykønske henne til hennes giftermål. Hun tvang tilbake den fremstrømmende bevægelse, og spurte sagtmodig hvordan Aksel Årø hadde det. Jo, rent udmærket; han var bestandig hos den samme gamle mann, som efterhånden var blet alt for ham. Dette var rigtig noget for Årø; det passet ham at én var blet alt for ham. Og så hadde han gjænnemgåt en kur mot sit arvede onde; han trodde selv han var blet helbredet. Hvordan levde så fru Holmbo, spurte Ella. Hun blev forskrækket, da hun hadde sagt det; men det var en uvilkårlig bitterhed som brøt frem. Hun hadde set fru Holmbo så mager og blek; fru Holmbo savnet ham vel, og det var for meget.

Vennen smilte: «Å, De har hørt det dumme rygte? Nej, Aksel Årø var bare mellemmann mellem henne og den hun hemmelig ælsket. De to venner bodde sammen i utlandet. For nogen måneder siden var vedkommende på en forretningsrejse i Kjøbenhavn, og fru Holmbo

rejste også derned. Men der har visst længe været noget i vejen mellem dem.»

Den kvæll gråt Ella længe før hun sovnet. Hun lå og strøk sin flætte, som hun hadde dradd frem over barmen. Ofte hadde hun tænkt at klippe den av; men den var der ænnu.

IV

Hun fik en gut det første år og én til det næste. Så ofte hun var alene, deltes hennes tid mellem dem og informationerne. Mannen ydet så godt som intet til husholdningen, uten de korte stunder han var hjæmme. Da østes penger ut i flot liv med kammerater. «Ungerne» sendtes avsted til tanten så længe; «en kunde ikke gjøre fire steg i det fillehuset, uten at gå gjænnem væggen». Så længe avsa også hun sine informationer; hun overkom ikke mere æn at opvarte.

Åt hun ikke kunde være lykkelig, forstod alle; men at hun levde et liv i rædsel, hadde ingen anelse om. I rædsel for det telegram som mældte hans komme, om bare for nogen dager; i rædsel for hvad da vilde hænde. Når han kom, våget hun ikke en eneste motsigelse, men viste ham og alle de samme frimodige øjne, samme raske lag med det dæmpede i, som gjorde at hun kom og gik uten at bli lagt mærke til. Når han så var rejst, blev hun med én gang så overtræt efter dagenes og nætternes spænning, at hun måtte til sengs.

For hvær gang han var hjæmme, blev han mindre agtpågiven på sig selv, uvørnere mot andre; men hadde hun forståt hvorledes mænn med hans utlæg av kraft i regelen er færdige omkring fyrti-årene (og der er mange av dem i kystbyerne!), så hadde hun forståt at nætop dette var nedgangens tegn; han var langt kommet. Henne forekom han bare altid væmmeligere.

Han var lite hjæmme; det hjalp henne. Hun hadde foresat sig at hun og gutterne skulde leve udmærket; det hjalp henne også, men mest hennes rastløse arbejde og alles agtelse. Efter fem års giftermål syntes hun like

nydelig som den gang, syntes også like frimodig og kvik; hun var så vant til at gjæmme sig.

Da var hennes gutter den ene fire, den andre tre år, og de fantes sjælden andre steder æn ute på torvet — i snehaugerne om vinteren, i sandhaugerne om sommeren. Eller på landet hos tanten, deres «bestemor».

Næst efter at stelle med gutterne var blomsterne hennes kjæreste. Hun hadde en mængde av dem, som gjorde huset mindre æn det i grunnen var. Gutterne kunde hun leke sig med; men blomsterne kunde hun tænke sammen med. Når hun gav blomsterne vand, følte hun stærkest som hun selv pintes. Når hun tørret deres blad, længtes hun efter gode ord, snille øjne. Når hun fjærnet tørre kvister, unødige skudd, når hun byttet deres jord, gråt det ofte i henne av savn, vældet det op i henne fra det som ingenting fik.

Fem år altså var gåt, — da en dag det rygte fór gjænnem al by, at Aksel Årø var blet en rik mann; hans gamle ven var død, og hadde efterlatt ham en stor livrente! Snart fortaltes også at Aksel Årø for annen gang hadde gåt igjænnem kuren mot drankersyken; den første hadde ikke været heldig; men nu var han helbredet. Man kunde se som Aksel Årø var avholdt; for der var næppe nogen det ikke glædet.

Onsdagen den 16de Mars 1892, klokken fire eftermiddag, sat hun med et arbejde mellem sine blomster, da hun måtte se op mot hotellet. I annen etages hjørnevindu stod han som hun tænkte på; han stod og så ned på henne.

Hun rejste sig, og han hilste to ganger. Hun stod ænnu, da han kom over gaten i mørk skinnhue, sort silkevest med det lange blonde skjæg utover, ansigtet noget blekt, men øjet lysere av uttryk. Han banket på; hun kunde ikke få et ord frem, ikke røre sig. Men da han åpnet døren og stod i stuen, sank hun ned på stolen og gråt.

Han kom langsomt frem mot henne, tok en stol og satte sig overfor henne. «De må ikke forskrækkes ved at jeg kommer så like til. Det var for morsomt at se Dem igjæn.» Nej, som det lød i dette hus, disse få

dæmpede ord, hensynsfulle, fortrolige. Tonefallet var blet fremmed, men røsten, røsten! Og at han ikke mistydet hennes svakhed, men hjalp henne over! Hun blev efterhånden sig selv fra gamle dager, tillidsfull, glad, unselig. «Det var så underlig uventet.» sa hun.

Han la ærbødig til: «Det som i mellemtiden er hændt, stormer da in på en .....»

Stort mere blev ikke talt; han hadde nætop stât færdig for at gå ut, og nu kom svogeren. Han så på hennes gutter ute i snehaugen, han så på hennes blomster, piano, noter; han bad så om at få komme igjæn. Det hele var næppe fem minutter.

Men noget blev igjæn i hennes forestilling — noget som det sirlige blonde skjæg utover silkevesten. Stuen var helliget, pianoet, noterne, stolen han hadde sittet i, ja gulvtæppet han hadde gåt over; — ændog i hans gang var der hensyn til henne. Hun kjænte det som medfølelse i hennes skjæbne, alt han hadde sagt og gjort.

Hun kunde intet mere ta sig for den dagen; hun sov næppe den natten. Men det som foregik i henne, var heller intet mindre æn at flytte noget ut i solen fra fem år tilbake — egentlig fra seks — flytte det ut som en tar blomster op av kjælderen, der de var sat hen i vinterdvalen, og bærer dem op igjæn til våren. Herunder gjorde hun samme bevægelse, visst over tyve ganger: hun la begge hænder på brystet, den ene håndflaten over den andre, som for at holde brystet nede; det måtte ikke tale for højt.

Dagen efter gik deres samtale lettere. Gutterne kalltes in. Efter at ha set på dem en stund sa han: «Der har De noget reelt, der!» —

Innen kort var de så gode venner, han og gutterne, at han la sig på fire og var hæst for dem, og gjorde andre aldeles nye kunster som de fant forfærdelig morsomme. Og så bød han dem på en kjøretur til næste dag! Efter et skarpt tøvejr hadde der nætop fallt en ualmindelig mængde sne; byen var hvit og føret på ny det ypperste. Før han gik, måtte Ella be om at få koste ham; gulvtæppet hadde ikke været så rent som det burde. Han tok kosten fra henne, og gjorde det selv;

men han hadde desværre ligget på ryggen også, så hun måtte få lov. Hun kostet da hans fine jakke, gjorde det så let og net; men det blev aldrig godt nok. Heller ikke foran var han som han burde være, han måtte ta kosten en gang til; hun stod og så på. Da han var færdig, bar hun kosten ut i kjøkkenet. «Hvor morsomt at De ænda har flætten,» sa han efter henne. Hun blev nokså længe borte, og kom in igjæn fra en annen kant. Da var han gåt; gutterne sa der var kommet nogen over efter ham.

Næste formiddag kjøretur. Først ut på eftermiddagen kom de tilbake; de hadde været inne på Bådshaug, et badested med hotel og ypperlig restauration, derhen folk også gjærne valfartet om vinteren. Hans søsters yngste gut var med, og mens alle tre fulgte hæsten hjæm til «Andresens på hjørnet», blev Årø stående i gangen. Aldrig hadde Ella set ham så oprømt; øjnene hadde det lysende fra sangen, og så talte han, fra han kom, til han gik. Talte om den norske vinter, som han aldrig før hadde set; hvorav kunde det komme? I mange år hadde han på sit repertoire en sang til vinterens pris, den gamle vintervise som også hun kjænte: «Sommeren sovnet i vintrens favn» — jo, hun kjænte den — og først nu skulde han lære hvor sann den var? Intrykket på folket av vinteren måtte jo være avgjørende. Vinteren var næsten deres halve liv! For en sundhed og skjønhed — og for en fantasi den måtte gi! Han gav sig til at skildre hvad han hadde set i skogen idag; brukte ikke mange ord, men billederne var klare. Talte sig bevæget, og så derunder på henne som en henrykt.

Altsammen i ett øjeblik; han stod der jo i sine rejseklær. Men da han var gåt, syntes henne at hun aldrig før hadde fåt se ham. En sværmer altså — en sværmer in i det dypeste, som aldrig røbet sig til daglig? Dette sværmeri var sangen bud fra? Derfor førte hans røst alle med in i et annet rike? Hans tungsindige far, — når han vilde drikke, stængte han sig inne med sin violin, spilte og spilte, til han lå der. Hadde også sønnen hat denne skyhed for folk, denne henrykkelse i sit eget sværmeri . . . . . ?

Gud ske lov, Aksel Årø var reddet! Like ut av sit

sværmeri hadde han set på henne —! Nu først trængte det in; hun hadde været for optat av det nye ved ham selv. Nu først trængte det in — trængte in med en stor varme, en betagende frygt og fryd, et glædesbud som ænnu bævet av tvil. Skulde hennes livs bestemmelse nærme sig —! Hun kjænte hun blev rød, hun kunde ikke mere være stille, hun gik bort til vinduet for at finne ham igjæn der, senere rundt for at søke hvad hun selv skulde tro. Hvært ord av ham til henne, hvær mine og rørelse, fra han første gang kom her, blev nærværende; men de syntes alle så vare, næsten sparsomme. Just det var ynden ved dem. Hans øjne hadde nu tolket dem, og disse øjne svøpte henne in, hun gav sig aldeles over i dem.

Piken stak in et brev; det var et julekort i en konvolut uten påskrift fra Aksel Årø. Et av de sædvanlige julekort, forestillende en del ungdom på ski; nedenunder stod trykt:

«Den hvite vinter
har røde roser.»

På den annen side med sirlig, rund skrift: «I skogen idag måtte jeg tænke på Dem. A. A.» Det var alt....

Men sådan er han; han siger ikke mere. Når han går forbi et vindu deri et slikt kort står, så tænker han dog på mig. Og han tænker ikke alene på mig, men han sender mig en tanke. Eller tok hun fejl? Ella var beskeden; dette overfor henne kunde dog vel ikke mistydes? Julekortet... var det ikke et forbud? De to unge par på det, og ordene... han mente dog vel noget med det?

Hans henrykte øjne kom igjæn, de ikke alene insvøpte, de kjærtegnet henne. Hun husket ikke bakover, hun tænkte ikke fremover, bare åndet langt ut, levde. Ænnu i den måneklare nat lå hun på sin seng — ikke bare lysvåken, men en gjænnemskinnet. Nu, nu, nu, hvisket det. Hadde hun holdt fast ved sit livs drøm, også da virkeligheden syntes så grusom, så hadde hun ståt sig; fordi hun var blet usikker på den, blev alt usikkert. Men jo større lidelsen hadde været, jo større

skulde kanske saligheden bli! Hun sovnet in i noget kridhvitt som hun tok over med i sine drømme; hun vågnet mot lette, lyse skyer, som spredtes for de sammenstimende tanker om hvad som væntet idag. I natten var det blet færdigt altsammen; hun vågnet med den fulleste sikkerhed. Idag skulde det ske. Han hadde ikke sagt ett ord; denne hans unseelse ælsket hun højest av alt hos ham. Nætop den var det sikkre pant. Idag skedde det.

V

Hennes badning tok lang tid, hennes pleje av håret næsten længer ænda. Op av sin kommode, som var den samme på samme plass som hun hadde brukt fra barn av, — op av dens nederste skuffe tok hun frem det aller fineste undertøj hun hadde båret. Båret bare én gang, nemlig på sin bryllupsdag — før vanhelligelsen. Aldrig siden. Men idag — nu, nu, nu! Hvært stykke hun tok på for resten også, det var hvad ingen annen hadde rørt. Hun vilde være som den hun hadde været i sine drømme.

Hun gik in til gutterne, som var våkne, men ikke klædd: «Hør, gutter, idag skal Tea følge dere til bestemor!» Stor tilslutning — også av Tea, for det betydde en fridag. «Mama, mama!» hørte hun efter sig, da hun løp ned i kjøkkenet for at ta sig en kop kaffe, og så avsted. Først vilde hun ha blomster, så vilde hun avsige sine informationer. For nu, nu, nu —!

Ute på gaten husket hun det var for tidligt at søke nogen. Så gik hun en tur utenfor byen, den friskeste, lyseste hun hadde gåt. Hun kom tilbake, akkurat som fru Holme åpnet. Da Ella trådte in, holdt «Blomsterfruen» en kostelig buket i hånden, færdig til at sendes bort. «Den vil jeg ha!» ropte Ella, hun lukket døren bak sig. «De?» svarte fru Holme litt mistroisk; buketten var meget dyr. «Ja, jeg! Jeg må ændelig få den!» Ellas lille grønne pung var alt oppe. Buketten var bestilt fra byens rikeste hus, og fru Holme sa det. «Det gjør ingenting!» svarte Ella. Så megen ærlig tilbedelse av en buket hadde den annen aldrig set, — og Ella fik den.

Derfra til Andresens på hjørnet; en av handelsbetjentene tok timer hos Ella i handelsregning; hun vilde sige ham av og få ham til at varsku hele det store parti. Hun bad ham om det med tændende øjne, og han lovte det med ild. Det lækkreste røde sjal hang like foran henne. Det måtte hun ha over hodet idag, når hun kjørte ut; for at hun skulde kjøre ut idag, derom var ingen tvil! Andresen selv kom til, just som hun spurte på sjalet; han så et snev av hennes blomster inne i papirpakken; «det var da dejlige roser,» sa han. Straks brøt hun én av, og gav ham. Fra rosen så han bort på henne selv; hun lo og spurte om han vilde slå litt av på sjalet; nu hadde hun ikke fullt så mange penger igjæn. «Hvor mange har De?» spurte han. «Akkurat en halv krone for lite.» Han la selv sjalet sammen for henne. — På gaten traf hun Cecilie Monrad; Ella spilte med en søster av henne, og slap nu at trave like til den andre ænde av byen. Alt lykkes for mig idag. «Har De læst om de to som dræpte sig sammen i Kjøbenhavn?» spurte Cecilie. Jo, det hadde Ella; frøken Monrad fant det var gyseligt. «Hvorfor?» — Jo, mannen var jo gift. — «Sant nok,» svarte Ella; «men så ælsket de!» Hennes øjne var et glødhav, Cecilie slog sine ned og blev rød. Da tok Ella hennes hånd og trykket den. — Der fallt jeg like op i en kjærlighedshistorie, tænkte hun, og fløj mer æn hun gik opover mot villabyen; hennes fleste elever bodde deroppe. På et tak så hun to stær, de første i år; tøvejret for nogen dager siden hadde vel narret dem. Men ikke at stærene var forknytte; nejda, de ælsket! «Mama, mama!» hørte hun i det samme. Hennes gutter var det så tydelig! Hun hadde vel tænkt på dem, da hun så stærene. Så optat var hun av det, at hun kom for langt ut på vejkanten; derved trådte hun på en fjælstump som bikket op; hun hadde nær fallt. Men under fjælen var det vår; der stod nemlig igjæn fra tøvejrstiden — jamæn var det løvetann! Så lej den kan bli længer ut på sommeren, — som første mann er den velkommen! Hun bøjde sig ned og tok blomsterne. Hun puttet dem in til roserne; løvetannen så fatteslig ut der; men de første i år og funnet idag!

Herefter var hun aldeles overgiven. Hoppet nedover bakkerne, da hun var færdig; hilste kjænte, halvkjænte like, og da hun atter så Cecilie, la hun blomsterne fra sig, laget en sneball, og sendte henne i ryggen.

Hjæmme fik hun gutterne inpakket og i slæden sammen med Tea. «Mama, mama!» ropte de og pekte op mot hotellet, der stod Aksel Årø og hilste.

Straks efter kom han over. «De er nok rent alene?» han gik fremover til henne. — «Ja;» — hun stelte med blomsterne og så ikke op, for hun skalv. «Er her fødselsdag i huset?» — «De mener for blomsternes skyll —? — «Ja. Det var da dejlige roser! Og de der i glasset? Løvetann!» — «De første i år.» Han så ikke på dem. Han stod og famlet, som betænkte han sig på noget. «Får jeg lov at synge for Dem?» sa han ændelig. — «Ja, kjære —!» hun forlot blomsterne for at åpne pianoet og skrue stolen ned — og drog sig beskedent tilbake. Efter et længere og dæmpet forspill begynte han på «Solfallssangen» av Ole Olsen, helt stille, ja som han hadde talt og været, siden han kom in. Ingensinne hadde han sunget skjønnere; hans sangkunst var blet så meget større. Men i røsten var samme, nej ænnu trøstesløsere smærte æn den hun hadde hørt første gang. «Sorg, sorg — å, jeg er fortapt!» — hun hørte det igjæn så grangivelig. Da han sluttet første vers, sat hun foroverbøjd og gråt; hun hadde ikke engang forsøkt at lægge bånd på sig. Det hørte han og vændte sig; — litt efter følte hun ham røre ved flætten, ja syntes han kysste den; han hadde i alle fall bøjd sig helt ned over henne; for hun mærket hans ånde. Men hun løftet ikke hodet; hun turde ikke.

Han gik bortover gulvet. Kom igjæn, gik atter bortover. Da stillnet det i henne, hun sat urørlig og væntet.

«Skal jeg få lov at kjøre Dem en tur idag?» hørte hun. Hele dagen hadde hun visst de skulde kjøre sammen, så hun blev ikke forundret. Likesom d e t nu var gåt i opfyllelse, kom det andre. Altsammen. Hun så op gjænnem sine tårer og smilte. Han smilte også: «Jeg går efter hæsten.» Og da hun intet svarte, gjorde han det.

Atter bort til blomsterne. Hun hadde altså ikke fåt gi ham dem. De par stykker løvetann vilde hun kaste væk. Som hun løftet dem op av glasset, fallt de ord henne in: «Der har De noget reelt, der.» Ordene var så visst ikke sagt om løvetannen; men de hadde mældt sig ofte siden; det var ikke underligt de mældte sig nu. Hun lot løvetannen stå.

Årø blev længe borte, mer æn en time. Men da han kom, var han stort oprømt. Han sat bak på en flot dameslæde i den elegante skinnbesætning fra igår, den kostbareste hun hadde set, hilste in med pisken, talte og lo med både barn og voksne, som samlet sig om ham, mens hun fik på yttertøjet. Det var snart gjort; hun hadde ikke meget, trængte det heller ikke.

Han rejste sig straks, hilste, tok mot henne, pakket henne in, og satte avsted i trav. Under det bøjde han sig ned og hvisket: «Som De var snill, der vilde ta med!» Hans røst var så varm, mens hans ånde var en annen æn sist. Straks den prægtige hæst hadde sagtnet farten, bøjde han sig atter forover: «Jeg har pr. telefon bestilt lunch på Bådshaug. Den står færdig, når vi kommer frem. De har vel ikke noget imot det?» Hun drejde på sig for at vænde hodet opover mot ham; de næsten møttes: «Jeg har glæmt at takke Dem for kortet igår.» — Han blev rød: «Jeg angret på det bakefter,» sa han; «men i det samme jeg så det, måtte jeg tænke på Dem; som De passer herute!» Nu blev h u n rød, og drog sig tilbake. Da hørte hun like ved sig: «De må ikke bli vred. Det plejer at gå så, at når vi skal rette på en dumhed, så gjør vi én til.» Hun kunde nok ha lyst til at se hans øjne, mens han sa det der; men hun turde ikke. I alle fall var det mere æn han hadde sagt hitintil. Ordene fallt som i dun. Før idag hadde hun nær mistydet hans tilbakeholdenhed, — men hvor gjorde den ikke alting skjønt; hun tilbad den. «Om en stund kommer vi in i skogen; der skal vi holde og se os om,» sa han. D e r, tænkte hun! Han kjørte på i raskt trav; hun frydet sig, frydet sig. Solen tindret på sneen, luften var varm, hun måtte løse på hodeklæet, og det hjalp han henne med. Atter kjænte hun hans

ånde; der var noget — ikke av tobak, finere, behageligere, men hvad var det? Det likesom svarte til ham selv. Hun befant sig så vel, med slik overflod av lykke i landskapet de nu kjørte frem i, og som blev bestandig vakkrere. Til den ene side av vejen fjællene, de hvite fjæll som solen gav rødligt skjær; fremmenfor fjællene hejer, tildels skogbevokste, og mellem hejerne lå gårder. Snart sluttet gårdene, og det blev skog, bare skog. På den andre side av vejen hadde de hele tiden havet, men mellem dem og havet flate strækninger, kanske myrer. Havet selv gråsort mot snejarden; det talte in fra en annen kant av livet. Om evig uro, salt alvor, bare protest på protest mot sne-idyllen.

I tøvejret hadde grener, stammer, gjærder været våte; den første sne som da kom, var også våt av sig og klæbet godt fast. Men da så dette frøs sammen, og sneyret blev ved like overvældende, dannet sig figurer over de første stivnede former, som en sjælden får se maken til. Tyngden i den første våte sne gjorde at den seg nedover, hæftet ved en eller annen ujævnhed, og dér samlet sig; eller gled in under grenene, eller ned på begge sider av gjærdetoppene. Når dette nu økte sig i fyk og stille, så kom de snodigste dyr frem, — hvite katter, hvite harer, som klorte op efter trælæggene med krum rygg og strakt forkrop, eller som manøvrerte under grenene, eller som skjøt rygg oppe over garstaurene. Lodne hvite dyr, ofte så store som måren, men ændog så store som gaupen, ja tigeren. Dernæst alle slags smådyr, hvite mus, røjskatter, opover og nedover og bortover. Og alle slags rariteter, posemænn, som hang efter benene, pjerrot'er, nisser oppe på garstaurenes ytterste spisser, mannslinger med ryggsækker; eller en henslængt hue, en natkappe, et dyr uten hode, et annet med hale av uhørt længde, en stor vott, en omvændt vandkanne. Sommesteds bart, sort løvværk som forsiringer på den hvite væg, andre steder svære snefang i nåletrærne med grønt over og under, magtfulle farvemængder mot hværandre.

Årø holdt stille; de steg begge av.

Da jog en helt annen intryksrække frem. Like ved

dem lå en gammel fyr av en stamme, halvt væltet i livets lek. Men drømte han ikke nu i vinteren den skjønneste drøm, nemlig at han var ung? I overgiven opbygning av snehvit herlighed hadde han glæmt al værk og brøstfældighed; skjult var mosen i hans hud, rotens råttenskap var overbredd, sårene efter de tapte grener usynlige. En skrøpelig grind var tat av og stod lænet til gjærdet, brusten og ubrukelig. Også den hadde vinterens kunstnerhånd søkt op og fornyet; nu var den et arkitektonisk mesterværk. De hældende, mørke gjærdestolper var unge dandyer med hatten på skakke og muntre miner. De gamle skiddengrå, mos-ætte garstaurer, — paradiset kan ikke drømmes bak en skjønnere inhegning! Deres svakhed var i opstandelsen blet deres styrke, sprækker og kvister i veden sneens ypperste bygningsgrunn, hvært hul stoppet til med en skydott av himmelske krystaller; vansirende ujævnheder like fra den tid de kløvdes, var nu kysset og dækket, lunet og smykket, alle fejl optat med i de hvites samfund.

En segnende løe nedenfor vejen, en vel avtjent moderfavn for løv og torv, — også opsøkt og overgydt ødslere æn værdens rikeste brud. Av himlens eget fang drysset full til sådan overflod at sneen hang i hvite faner intil over en halv meter utover taket, somme steder foldet op igjæn med høj kunst. Den gråsorte vægg in under fanerne så derved ut som gammel persisk vævning; hele løen var færdig for at stå in på scenen i et Shakespearsk drama. Bærgene bak, hejerne foran, begge glødende i solen som engang i gydningens hosianna.

Ella hørte idelig fra det fjærne to spæde: «Mama, mama!» in i alt dette. Da hun skulde se sig om efter sin følgeslager, sat han på slæden, helt betat, mens tårerne rant nedover hans kinner.

Snart kjørte de videre, men langsomt. «Jeg husker denne sølete vej,» sa han; røsten lød så vemodig; «trærne skygget, så den sjælden blev tør; men nu er den da fin nok!» Så drejde hun på sig og løftet hodet mot ham: «Å, syng litt!» Han svarte ikke straks; hun angret hun hadde bedt; men så sa han: «Jeg tænkte på det, men så kom der slik bevægelse over mig. — Sig

nu ikke noget på en stund, så kanske jeg kan. Den gamle vintervisen nemlig.» Hun forstod han kunde ikke synge, før det blev rigtig sant for ham selv. Slike tause sværmere, tænkte hun, blev kræsnere på det som var ægte. Det meste var dem ikke ægte nok. Derfor vilde de så gjærne beruse sig også, de vilde bort, de måtte skape sig en værden for sig selv. Ja, nu sang han:

Somren sovnet i vintrens favn,
vintren rejste sig, dækket til,
«rolig,» sa han til elvens spill,
«rolig,» sa han til gård og havn.
Tause blev de så, skogerne.
Hjæmme hørtes kun slogerne.

Al den ting som var somren kjær,
fint forvartes til næste gang;
hvile fik det for al sin trang,
markens spirer og vand og trær.
Gjæmtes som kjærnen i nøtterne,
mulden smuldret om røtterne.

Alt hvad somren av sygdom led,
pestfrø over dens liv og frugt,
vintren dræpte i frost og flugt, —
vågne skal hun i fjællblå fred,
toet av sneen og vindene,
hilset av sundhed i sinnene.

Over den sovendes høstgrå bryn
vintren strødde så fager drøm,
stjærnehøj, hvit-hvit i nordlys-strøm,
bar den henne fra syn til syn
gjænnem de lange døgnene
frem, til hun opslog øjnene.

Han som skjældtes for vond og vred,
lever for det han ej får se;
han som skjældtes for morder, han
skjærmer og tor hvært år vort land —
gjæmmer sig så i fjællene,
til det blir kaldt om kvællene.

De mange små dombjæller fulgte sangen som et spurvekvidder; hans røst ljomet mellem trærne, menneskeåndens gudstjeneste i de hvite haller.

Én dag, følte Ella, betalte for tusen. Én dag gjør det samme som vintervisen fortæller, vugger en træt sommer, dæmper dens sygdomsspirer, smuldrer mulden for den nye, gjør nerverne stærke og den mørkeste tid lys. I den samles alle vore lange drømme. Hvad skulde der ikke blet også av henne, så liten hun var, om hun hadde fåt mange slike dager? Hvad kunde hun så ikke blet for gutterne sine?

De kom frem til en lang, hvit bygning mellem to fløjbygninger, alle av træ. På tunet stod mange slæder med opspænte skjæker; her var altså flere selskaper kommet. En stallkar tok mot deres hæst; den tjener som skulde opvarte dem, en Tysker, var straks ved hånden for at hjælpe dem, og en barhodet mann med jovialt ansigt kom til; det var Peter Klausson! Han syntes at ha væntet dem, og vilde ændelig hjælpe Ella av med tøjet. Men han lugtet av kognak, eller hvad det var; for at bli ham kvit spurte hun efter det værelse de skulde spise i. De blev vist in i et varmt koseligt rum med opdækket bord; Årø hjalp henne der av med tøjet. «Jeg holdt ikke ut Peter Klaussons ånde,» sa hun. Da smilte Årø.

«I Amerika har man råd for slikt.» — «Hvad mener De?» — «Man tar noget som gir annen ånde.» — Litt efter bad han om unskyllning for at han måtte ordne et og annet. Hun var altså alene, intil det banket på; det var atter Peter Klausson! Han så hennes forundring, og smilte: «Vi skal nok spise sammen,» sa han. — «Skal vi det?» Hun så på bordet; det var dækket til fem! — «Har De nylig hørt noget fra Deres mann?» — «Nej.» — Lang pause. Er Peter Klausson selskap for Aksel Årø? Hennes manns beste ranglebror? Årø, som bare vil ha det der er ægte? Men med det samme hun hadde tænkt det, måtte hun medgi at Peter Klaussons umiddelbare natur var fullkommen sandru, hvad han så for resten var.

Tjeneren bar in en kurv med vin, men lukket ikke

døren efter sig, før han utenfra hadde løftet in mere, nemlig champagne i is. «Skal vi ha så meget vin?» spurte Ella. — «Jeg ser det,» svarte Peter Klausson; han frydet sig synlig. — «Årø drikker jo ikke vin?» — «Årø? Han bad mig komme hit idag — jeg så tilfældig op til ham — og da drak vi den aller fineste kognak, vi to.» — — Ella vændte sig mot vinduet, for hun kjænte hun blegnet.

Snart kom Årø in, så beleven og fornem, at Peter Klausson måtte dra hænderne op av bukserne; han våget næsten ikke at tale. Årø meddelte at han hadde inviteret Holmbo's; men nætop nu hadde de sendt avbud; de tre måtte la sig nøje med hværandres selskap. Han førte Ella til bords. Det viste sig at Årø var den ælskværdigste, den mest erfarne vært. Han talte engelsk med den tyske tjener, og gav stadig små vink med hensyn til anretningen, dækket tjenerens synder, fik småting til at ta sig ut, — altsammen så en næppe la mærke til det. Samtidig holdt han en jævn samtale i gang med små anekdoter ifra sit selskapsliv. Han skjænkte aldrig selv; når han drak, skalv han på hånden. Også før hadde hun trodd at se han gjorde det; nu pinte det henne.

Første ret var østers, og derav spiste hun godt; hun var meget sulten. Men senere kunde hun mindre og mindre følge med; ja tilsist var det som halsen snøret sig sammen. Hun kunde gjærne gråte istedenfor at spise og drikke.

Først var det henne ikke rigtig klart hvorfor. Nok at dette var noget så helt annet æn det hun hadde drømt om; den herlige dag holdt på at bli til skuffelse. I førstningen tænkte hun: Dette tar vel engang slut, og så får vi det hyggelig hjæmover igjæn. Men efterhånden som hans humør steg, blev der vist henne al tænkelig opmærksomhed, ja hun blev feteret av begge kavalerer i forening — til hun gjærne kunde skrike. Efter måltidet blev hun ved Årøs arm ført elegant in i et annet rum, som også var holdt i beredskap — koseligt, staseligt med piano.

Kaffen servertes straks (med en *avec)*, og umiddelbart efter bad herrerne om unskyllning, de måtte få

røke et øjeblik, det skulde bare være kort. De gik — og lot henne alene. Dette var nu ikke engang længer høfligt, — og nu først forstod hun at det ikke var dagen alene, men Årø, som var blet en annen æn hun hadde tænkt! Det store mørke fra ballnatten holdt på at dra inover henne; hun kjæmpet mot, hun rejste sig og gik, vilde ut, som kunde hun der finne ham igjæn sådan som hun hadde ham i sin forestilling. Hun søkte tilbake til første rum, fik på sig sit røde sjal, og var nætop kommet ut på den brede plass foran bygningen, da tjeneren fra middagen kom efter henne og sa noget på Engelsk som hun først ikke forstod; hun var nemlig for optat av sit eget til straks at kunne skifte sprog. Tjeneren fortalte at den ene av hennes rejsefæller var blet syk; den annen var ikke til at se. Ænnu da hun forstod ordene, sanste hun ikke hvad det var, men fulgte ham mekanisk. Undervejs husket hun at Årøs tunge ikke var helt lydig, da han efter *avec*'en bad om lov til at gå ut og røke litt; han hadde da vel ikke fåt slag —!

De gik forbi røkerummet, der i forbifarten syntes fullt — i alle fall av røk og latter. Døren åpnedes til et lite rum ved siden av; der lå Aksel Årø på sengen; han måtte ha listet sig derin alene — kanske for at drikke mere. Han hadde nemlig tat med sig in en liten tyk flaske, som stod på et bord ved sengen. Ovenpå lå han selv fullt påklædd med slukte øjne, uten ævne eller følelse; han sa til henne: «Tip, tip, peté!» Han gjæntok det med utstrakt finger: «Tip, tip, peté!» Begge ganger i fistel. Var det Peter? Trodde han hun var en mann? Bak ham på puten lå noget loddent; det var en *toupet;* nu så hun han var skallet i kronen.

«Tip, tip, peté!» hørte hun efter sig, da hun styrtet ut......

* * *

Der har ikke mange labbet fattigere avsted efter en landevej æn Ella tilbake til byen, så fort hun kunde på sine korte ben, i finnsko og vinterhyre. Den tunge kåpe fra kjøreturen var opknappet, sjalet bar hun i hånden, men ænda svedte hun, så det silte; den forestilling

var over henne at det var drømmene som lavet av henne!

I førstningen tænkte hun bare på Aksel Årø, den ulyksalig fortapte! Imorgen eller iovermorgen var han rejst fra landet, hun visste det fra før — og denne gang for alle tider!

Men når hun rigtig skulde tænke sig det så forfærdeligt som det var, lå *toupet'*en på hodeputen og sa: «Det var nok ikke alting så ægte med Aksel Årø?» Jo, jo — hvad kunde han for at han så tidlig blev skallet? Hm, svarte toupet'en, han kunde ha tilståt det.

Ella strævde frem. Heldigvis møtte hun ingen, ej heller kom nogen efter av alle dem som nu var på Bådshaug; hun måtte jo se komisk ut, svedende og gråtende med opknappet yttertøj, i finnsko og med sjalet i hånd. Flere ganger prøvde hun at sagtne farten, men oprøret i henne var for stort, og så var det hennes natur at stræve frem.

Men i hennes jagede blod mældte det kraftige spørsmål sig: Hadde du nu, Ella, villet unvære alle drømmene dine, siden det gang på gang har gåt så ynkelig? Da stortutet Ella og svarte: Ikke for hele mit liv! Nej, for drømmene er det beste jeg har hat; de har lært mig at holde ut, de har git mig hvad jeg kan måle alt det andre med, så jeg aldrig holder noget for højt som er lavt. Nej, drømmene mine, dem har jeg vævet omkring barna mine også, så jeg har tusen ganger mere moro av dem nu. De og så blomsterne, det er hvad jeg har. Og hun tutet og strævde på.

Men nu har du jo ingen drømme igjæn, Ella! . . . . .

I førstningen visste hun ikke hvad hun skulde svare til det; det syntes jo altfor sant, så altfor forfærdelig sant, — og *toupet'*en viste sig igjæn.

Nætop her hadde Årø sunget den gamle vintervisen. Likesom dombjælle-kvidderet hadde fulgt visen, således fulgte nu, med spæde røster, «mama, mama!» uavladelig hennes gråt. Det var ikke underligt, for det var gutterne hun løp til; men nu mældte det sig, som det var dem hun skulde drømme over. Nej, nej, «der har De noget reelt, der,» svarte det med Årøs røst; hun

husket ham sige det, hun husket hans vemod ved det. Hadde han virkelig tænkt på sig og henne — og på gutterne og henne? Hadde han målt sin egen skrøpelighed med deres sundhed og fremtid? Hun kom langt bort fra gutterne; hun var igjæn med ham inni alle hans ord og blik for at tyde gåten; men derunder brøt savnet og smærten op igjæn som aldrig før; hele livet var forbi, drømmen for gammel i henne, for stærk, for kjær, røtterne kunde ikke rykkes op, umuligt! De var jo omkring alt hun den næste dag skulde se på, røre ved, ta sig for! .... Til al fortvilelse kom den at gutterne ikke var hjæmme; hun kom til tomt hus.

Men der var kræfter i henne. For da hun kom hjæm, og hadde badet og lagt sig, og måneskinnet fra igår kvæll så in, og da dette nævnte hvad de hadde hat sammen, væltet hun sig i sengen og gråt højt som et barn; her kunde ingen høre henne, ingen komme in. Hennes hjærte var ungt, som da hun var sytten år; det kunde og vilde ikke gi op!

Hvad var det så hun egentlig hadde villet idag? Ja, det visste hun ikke; — nej, hun gjorde ikke! Hun visste bare at der var hennes lykke, og så hadde hun latt stå til! Nu lå hun her skuffet og bedraget på en måte som visst få hadde været.

Hun tålte ikke at vanhellige ham heller. Derfor strøk vintervisen forbi med hans røst, god, bredladen, sorgfull; den vilde likesom ordne det for henne. Og lydig som et barn la hun sig til rette og lydde. Hvad sa den? Jo, den sa at drømmene bant sammen to somre; den som var, og den som langsomt arbejdet sig op på ny, takket være drømmene der hadde våket. Den sa også at drømmene var noget for sig, ofte højere virkelighed æn forholdenes. Hun hadde jo ofte følt det så, når hun stelte med blomsterne sine.

Under al hennes uregjerlighed i sengen var flætten kommet på siden av henne. Vemodig drog hun den frem; han hadde kysset den ænnu idag.

Og så la hun sig på siden, og tok den mellem sine hænder og gråt.

«Mama, mama,» hvisket det. Og således sovnet hun.

ABSALONS HAR

(1894)

I

Harald Kås var blet seksti år. Han levde ikke længer sit flotte ungkarsliv, uforstyrret av al kritik. Hans lystkutter fantes ikke på kysten om sommeren; hans vinterrejser til England og Syden hadde stoppet op; ja, han såes sjælden i sin klub i Kristiania.

Ej heller ruvet hans kjæmpeskikkelse i døråpningerne som i gamle dage; han hadde tat av. Hjulbent var han altid, men vinkelen var blet større. Ryggens Herkules-kuving var også rundere nu, og han lutet. Hans panne hadde været en av de bredeste; ingen annens hat passet hans hode. Nu var den tillike en av de højeste. Han hadde nemlig ikke mere hår igjæn æn en tafs ved ørene og en let krans i nakken. Nu tok han helst en dram med begge hænder; han skalv på dem. Selv tænnerne, som var små, men stærke, og sorte av tobak, tok på at falle. Når han nu skulde sige: «Faen slite», sa han: «Faen shlite». Han hadde altid gåt med hænderne halvt lukket, som holdt de på noget; nu kroket de sig, de kunde ikke længer strækkes helt ut. Den venstre lillefinger hadde en kjæmpe som Harald Kås la i gulvet, i sin taknemlighed bitt av. Kås fortalte begivenheden således at han hadde tvunget fyren til at svælge den med det samme. Nu sat Kås gjærne og kjælte for stubben. Ofte blev dette inledningen til fortællinger av hans bedrifters saga, som blev større og større, efter som han ældedes, og sat stille.

Hans små lure øjne lå dypt i hodet og så svært fast på en. Der var magt i hans personlighed og gløgg forstand i hans skalle; således ejde han et fremtrædende

mekanisk talent. Hans urokkelige selvbeundring var ikke uten storhed, og den fynd som både legeme og ånd forkynte sig med, gjorde ham til en av landets originaler. Hvorfor blev han ikke mere?

Han bodde på sin gård i Hellebærgene; den hadde store skoger langs kysten og fæstegårder op efter elvedraget.

Engang tilhørte den Kurternes æt, og var forsåvidt nu kommet tilbake til den som alle visste at Harald Kås's far ikke var en Kås, men en Kurt. Han samlet godset igjæn; måten og midlerne kunde der skrives en bok om.

Gårdens hovedbygning vændte ut mot en vik, kranset av holmer; utenfor var flere holmer og havet. En umådelig lang bygning, nybygd på en gammel kjæmpemur, dens østre fløj bare halvt inredet, dens vestre Harald Kås's bolig; her levde han sit sære liv. Begge fløjer forentes ved to inbygde svalganger, den ene over den andre, med trapper i begge ænder. Besynderligt nok lå svalgangene ikke ut mot havet, altså mot syd, men op mot markerne og skogerne, altså mot nord.

Mellem husets to fløjer var invændig et neutralt område, nemlig en stor spisesal nedentil og en stor dansesal oventil; i senere år var ingen av dem brukt.

Harald Kås's lejlighed signalisertes utenfra ved et vældigt elghode med uhyre horn på, som stod opslåt over svalen. I svalen selv var flere hoder av bjørn og ulv og ræv og gaupe, dertil utstoppede fugl fra både land og sjø. Inne i forstuen skinn og geværer opefter væggene. Stuerne var også fulle av skinn, og utmærket sig ved stram lugt av villdyr og ingrodd tobaksrøk; selv kallte han det «mannlugt». Ingen glæmte den, der engang hadde stukket næsen in. Kostbare, fine skinn opover væggene, skinnfæller utover gulvene; selve sengen var bare fæller; Harald Kås lå og sat i skinn, og gik på skinn, og alle disse skinn var velkomne æmner for samtalen, såsom han selv hadde skutt og flådd hvært evige dyr. Rigtignok var der dem som mente at de fleste skinn var kjøpt hos Brandt & Comp. i Bergen, og at alene fortællingerne var skutt og flådd her

hjæmme. Det tror jeg for min del var overdrivelse. Men hvordan det æn var, like vældigt var intrykket, når Harald Kås sat ved pejsen i sin kubbestol med føtterne på bjørneskinnet og åpnet skjorten sin, for at syne os mærker i sit hårete bryst. Hvad var det for mærker? Av bjørnetænnerne; det var dengang Kås satte kniven i udyrets hjærte like in til skaftet. Alle de rare krus og skap og utskårne stoler hørte på fortællingen i tilvant ro.

Harald Kås var seksti år, da han i Juli måned kom sejlende in i viken med fire damer som han hadde hæntet på dampskibet; de skulde være hos ham til in i august. En ældre dame og tre unge, hans slægtninger allesammen, de skulde bo ovenpå. Der hørte de ham gå og grynte under sig og var til at begynne med nokså rædde av sig. Tre av dem hadde også hat sine betænkeligheder ved at ta imot inbydelsen, og disse betænkeligheder blev ikke mindre, da de så Kås næste morgen komme stabbende rolig op fra sjøen splitternaken. De skrek og fór sammen i sine natdragter for at holde råd om at rejse straks. Men da den ene sa: «Du skulde ikke ha kallt på os, du, tante, så hadde vi ikke set det —» da måtte de alle le, og dermed fallt det væk.

Ved frokosten holdt de sig jo en del stive, men da Harald Kås fortalte dem om en gammel sort hoppe han hadde, som var forælsket i en ung brun hingst borte hos provsten, og slog sig binnegal, hvis nogen annen hingst prøvde sig til, derimot la hodet kjælent til side «og knægget som en fin frøken», straks præstehingsten kom skrikende . . . . nu ja, så gav damerne sig over like godt først som sist. Hadde de av nysgjærrighed forvillet sig hit, så måtte de tåle «nåturen» — som Harald Kås sa (med tyngden på første stavelse). Allikevel blev de livskræmte næste nat; han skjøt like under deres vinduer. Tanten påstod ændog at han hadde skutt in gjænnem hennes åpne vindu. Hun hylte op, og de andre hoppet højt i søvne, de stod fremme på gulvet, før de visste av sig selv. Siden lå de i vinduerne og spejdet, skjønt tanten forsikkret de blev skutt. De måtte jo se hvad det var. Jo, derinne mellem kirsebær- og æple-

trærne, der så de ham efter en stund trave om med et gevær, og de hørte ham banne. Alle med den største forskrækkelse i seng igjæn. Morgenen efter fik de høre han hadde skutt med hagl efter nattefrierne; den ene av dem hadde fåt «en halv ladning i læggen, det hadde'n faen shlite mig godt av. For de'r ikke det at'n går på frieri; men d'er det at'n går her. — For det som skal til her på gården, det er vi karer for at besørge sjelve». De fire damer sat som fire nytændte stearinlys i en kirkestake — intil en av dem sprang op og brølte. Så brølte de allesammen.

De fire damer kjedet sig ikke. Dertil var Harald Kås altfor rikholdig på utroligheder. Også var der stemning inne i de store skoger, som der ikke var hugd i, siden Harald Kås hadde overtat gården. Ænvidere var der kvikke spaserturer opefter elvelejet, og fisk i elven. De badet, de hadde morsomme sejlturer med kutteren, også kjøreturer utover bygderne, skjønt kjøregrejerne ikke var de nyeste.

Den yngste av pikerne, Kirsten Ravn, begynte ikke at ville være med. Hun hadde fåt lidenskap for den østre, ufærdige fløj; der tilbragte hun lange stunder alene for åpne vinduer. Der stod trærne, store linder, ubeskårne og mystiske. «De skulde bygge altan her ut mot sjøen,» sa hun til Kås; «se, som sjøen blinker under lindene!» Hvad hun engang var fallt på, slap hun ikke, så fjærde eller femte gang hun kom med det, lovte han at gjøre det. Men ikke før var hun færdig med det, så kom mere. «Under den første altan må være en ænnu bredere altan nedentil,» sa hun med sin blide røst. «Og den må ha en trap på hvær side ned til grønsværet, det er så dejligt, grønsværet, nætop her.» Allerede den aldeles uhørte dristighed at forlange slikt av ham imponerte ham. Langt om længe gav han efter også i det.

«Værelserne må inredes,» befalte hun, og var alvorlig. «Det der frem mot altanen som skal komme herunder, det skal være oljefarvet furu, og gulvet må være bonet.» Hun rakte sin lange fine hånd ut og pekte. «Alle gulvene må være bonet. Til værelset ovenpå

skal De få tegning av mig. Jeg har tænkt det nøjagtig igjænnem» — og hennes store forundrede øjne tapetserte væggene, stilte møblerne, hængte op gardiner i særegne mønstre. «Jeg vet også hvordan de andre rummene skal være,» føjde hun til, gik in i dem, og holdt en stund stille i hvært. Han fulgte som en gammel hæst efter en tømme. Da de fire damer hadde været der over den halve tid, forsømte han med stor ro de tre av dem.

Hans dype øjne plirte i levende beundring, når hun kom gående; han søkte de andres øjne for at få deres beundring i tillæg til sin; han stabbet om henne som et gammelt fotografiapparat, der kunde stille sig selv op. Efterat hun en dag hadde tat ned av hans bokskap en fransk lærebok i mekanik, og ikke alene forstod den, men sa, at mekanik visst egentlig var hvad hun hadde anlæg for, blev det aldeles forbi med ham. Bare hun efter den dag kom tilstede, slettet han sig selv ut både som talende og handlende. Straks hun om morgenen møtte i et av sine originale morgentoiletter, lo han stille, eller han stirret, stirret og så bort på de andre. Hun talte ikke meget; men hvært ord hun sa, vakte hans beundring. Allermest betat var han, når hun sat stille hen og ikke brydde sig om nogen; da lignet han en gammel papegøje med hodet på skakke i forvæntning om sukker. Hans linnet var altid kridhvitt; ellers hadde han ingen omsorg for sit toilette. Men nu spradet han om med en frak av råsilke han engang hadde kjøpt i Algier, men som han straks hadde hængt væk, fordi den var for snæver. Han så ut i den som en klippet buksbomhæk.

Hvem var så denne løvetæmmerske på 21 år, som uten i minste måte at ville det, ja uten at gjøre synderlig av sig i det hele (hun var nemlig den stillfærdigste av dem alle) fik skogens stærkeste dyr til at lægge sig på sin buk i sanden og glane på henne i fortapt ydmyghed?

Læg mærke til henne — som hun nu sitter i sit utslagne, glinsende hår, rødt av det smukkeste mørke; læg mærke til hennes brede panne og høje næse, men

især til disse store forundrede øjne! Se på denne hennes hals og dens fortsættelse; følg det lange liv, den smækkre vækst! Se nøje på renæssancekjolen hun sitter i, dens form og farve, og du blir meget nysgjærrig; for hun er noget for sig selv.

Kirsten Ravn mistet sin mor den dag hun blev født, og sin far da hun var fem år. Han efterlot henne en pen formue i obligationer med uttrykkelige vilkår, at kapitalen skulde være urørlig, og renterne ene brukes av henne, enten hun giftet sig eller ej. Han tænkte således at bestemme over hennes karakter. Hun blev opdraget hos tre forskjellige i den vidtforgrente familie — som heller burde kalles et folkefærd, såsom den intet annet fællesmærke har æn trangen til at gå hvær sin vej. Hvor to Ravn'er kommer sammen, er de i regelen uenige om alt de taler om; men som sagt holder de ubrødelig sammen. Ja, i deres øjne er der egentlig ingen annen familie til som er «morsom» — alle Ravn'ers adjektiv.

Kirsten var et receptivt talent; hun læste alt og husket alt, hvad egentlig vil sige at hun hadde et logisk hode; ti at huske er jo at ordne. Hun var følgelig nummer én i alt hun rørte ved; dette og at hun var hos andre der spekulerte en smule i henne, følgelig smigret henne, det bestemte like så tidlig over hennes væsen som pengene. Hun var ikke i nogen måte hovmodig, det lå ikke til Ravn'erne at være det; men ti år gammel vilde hun ikke mere leke; hun gik in i skogen og digtet kjæmpeviser. Tolv år gammel vilde hun bare gå i silke, og tross en tante med krøller og kniplinger og gruelig mange ord satte hun det igjænnem. Hun var rank og pertentlig i sin silke og fremdeles nummer én. Hun laget vers om ridder Åge og jomfru Else, om fugler og blomster og megen sorg. Efterat hun var kommet i de voksnes ring, da andre unge kvinner som har råd til det, anlægger silke, sluttet hun med sin. Det «glatte og glinsende» var hun blet kjed av, ja hun sværmet nu for fin ull og dyr fløjel i alle farver; kjoler i renæssancestil blev hennes favoritter og æmne for hennes studium. Hun skar dem ut i brystet som på Leonardos og Rafaels kvinde-

lige portrætter, la også i andre måter an på at ligne dem. Hun skrev ikke længer vers, men fortællinger, strængt stiliserte med sproglig sans, men alt annet æn umiddelbare. De var korte, med en mere eller mindre klar pointe. Fortællinger av en dame på atten år plejer ikke at gjøre opstyr; men disse var i særegen grad dristige. Deres eneste mål var øjensynlig at forarge. Hun satte ikke sit navn på, men «Pus»; det var imidlertid for fristende at fortælle, at den forfatter som i en tid da alle forfattere så gjærne vilde forarge, gjorde det med mest ro, var en fint opdraget dame av landets beste familie, atten år gammel. Snart visste alle at «Pus» var henne med det utslagne røde hår, «den høje renæssance med Tizianhåret». Håret var meget rikt, let krøllet og glinsende; det lå utslåt over skuldre og bryst, en mode hun hadde beholdt fra barn. Øjnene så likesom på alting for første gang, og var store; men ansigtets nedre del svigtet en smule det brede anlæg oventil. Kjakerne gav efter, den høje næse gjorde munnen mindre æn den var, og haken var næsten ikke til uten som anvisning på en nedenunder, og denne annen del gav igjæn en kjælen anvisning på halsen, især når hodet bøjde forover, hvad det som oftest gjorde. Denne dobbelte anvisning fortjente halsen også, den var fin av farve, ædel og rund i tegning og ypperlig fæstet til bysten; hun nænnet av den grunn aldrig at skille dem, men gik med bart overbryst; ti også det var hvitt, hvitt og højt hvælvet. Kjolens øverste rand sluttet til som støpt, noget hun nøje passet. Brysterne sat lavt, og var ikke fremtrædende; men deres faste form, den slanke midje under dem, de ikke store hofter i den stramme kjole, hennes holdning, runde arm, lange hånd gjorde henne så elegant og særegen, at man måtte mere æn se, man måtte studere. Når alle kjolens finesser og smykker toges med, forstod man hvad der var anvændt for intelligens og kunstnerisk sans.

Hun var venlig i omgang, jævn og stille, altid optat av noget, med bestandig forundrede øjne. De diskrete og velvejde ord hun sa, var aldrig mange; både det og

hennes væsen i det hele gjorde at folk ikke ret våget sig til. Især de som visste hvor klok den unge dame var, og hvad viden hun sat inne med.

Veninner hadde hun egentlig ikke; men den store omsværmende slægt sørget for omgang, venskap, smiger, lystighed, vakthold; — hun måtte til utlandet for at få være alene. Hun var slægtens prinsesse, hun ikke alene hyldedes, men på liv og død vilde de gifte henne væk, hvad som var henne absolut imot. Av sine renter hadde hun fra barn til nu lagt sig op en betydelig sum — men langt fra hvad slægten gjorde det til. Sagnet om denne rigdom bidrog ikke lite til at «alle» var forælsket i henne, ikke alene slægtens ugifte mannfolk, det fulgte av sig selv, men kunstnere og kunst-amatører, helst de blaserte, sværmet om henne — *la jeunesse dorée* (den er i Norge tarvelig nok) uten untagelse.

Et levende kunstværk av så og så høj pris, beundret, pikant — de vilde bære det hjæm som sit og nyde det i enrum. Der måtte være en rikere intensitet ved henne æn ved nogen annen, en diskret gjæmmen-sig-væk i én eneste — de værdenstrættes uopnåelige drøm. Med henne kunde de føre et til det yderste stilfullt liv i kunst, smag, bekvemmelighed, hennes dannelse var jo den fineste og så fullkommen frigjort ... vort lille land ejde ikke i de dager et appetitligere mål. De visste ikke, når de så henne, hvad de skulde gjøre, eller hvordan de skulde være, i profil eller hel stilling, smile eller se alvorlig ut, tale eller tie. Jeg har engang set en meget høj tispe med en del små hunder omkring, derav ingen var stor nok. Hvorfor har ingen maler foreviget dette komiske æmne. H u n længselsfullt henilende som en syk ballade, uten at finne —! D e længselsfullt medjappende, drukne av lugt og lyst, snart i rasende kamp, til ingen værdens nytte, bare til øket kvide.

Billedet er ikke passende, men det er valgt med mening. Hvad disse ledige bejlere la in i hennes fortællinger, in i hennes ejendommelige klædsel, in i hennes forundrede øjne og hennes stille drømmeri, var ikke det aller fineste; derved økte de sit håb og sin energi. Men

så tænke sig deres grænseløse skuffelse, da det ut på høsten forlød at —

Frøken Kirsten Ravn var gift med Harald Kås.

Man skoggerlo av raseri, man hånte, man skrek. Man hadde til at begynne med ingen annen forklaring æn at denne skallede hejre hadde våget hvad de andre ikke turde.

Andre derimot, der kjænte henne og hadde den største agtelse for henne, var ikke mindre forfærdet. De var mere æn skuffet, ordet er for mildt, mange likefrem sørget. Hvad i alværden hadde voldt det? Alle untagen hun selv visste jo på forhånd at dermed var hennes liv forspillt! På Kirsten Ravns uavhængige stilling, hennes stærke karakter, sjældne mot, på hennes viden, begavelse, energi hadde mange, især kvinner, bygd en fremtid også for kvinnesaken; hun hadde jo allerede skrevet hensynsløst for den. Hennes trang til originalitet og paradokser måtte jo gli av, tænkte de, eftersom kampen flyttet henne frem; tilsist måtte hun bli en av sakens første forkjæmpere. Det ædle og fine var stærkt hos Kirsten, og vilde tilsist blet eneherre.

Men nu —?

De få som søker at forklare livets foreteelser heller æn at dømme dem, fant — somme av dem — at hennes fortællingers tross og hennes oppositionstrang i det hele nok tydet på en forfængelighed som kunde lede i villfarelser. Andre påstod at hun væsentlig var en romantisk natur, som gjennemgående overvurderte både egne kræfter og livets vilkår. Atter andre hadde hørt noget om at de to ægtefæller levde hvær i sin fløj, hvær med sit tjenerskap og hvær av sin formue; ænvidere at hun nætop nu inredet fløjen efter sit eget hode ved egne midler, og således formodentlig tænkte at grunne en ny sort ægteskap. Men nogen påstod også at intet av dette, bare de store lindetrærne på østre fløj av Hellebærgenes store våningshus var skyll i ægteskapet. De suste så eiendommelig i sommerkvællen, disse trær, og sjøen under deres grener fortalte bortførende eventyr. Meget mere æn mannen Harald Kås var for henne de gamle skoger; der står jo næsten ikke slike igjæn i det pengeknappe

Norge. Hennes fantasi hang fast i trærne, sa de; så kom Harald Kås og tok henne. Det var egnen, gården, klimaet, den fri stilling i sin egen fløj, hun hadde valgt. Kås var en slags tomtegubbe hun hadde måttet ta med.

Men det var tvilsomt om denne gjætning var rigtigere æn de andre; man kom aldrig efter det. Hun var ikke av dem man gjærne vilde spørge, eller som da gav svar.

Al gåtegjætning, selv den interessanteste, blir folk i længden kjed av. Man tålte tilsist ikke at høre hennes navn — da hun fire måneder efter giftermålet sat i Kristiania teaters parket, aldeles som i gamle dager, bare litt blekere. Alle kikkerter sprøjtet på hennes røde hår og brede panne. Hun dækket sig ikke bak viften; hun skinte i en lys, næsten hvit dragt, firkantet nedskåren som altid. Hun så sig om med de forundrede øjne, som hadde hun aldrig visst her også var andre i teatret, eller at nogen av dem kunde falle på at se på henne. Selv de mest rasende av disse påtrængende måtte dog indrømme at både åndig og legemlig var hun enestående, i sin art henførende.

Men just som hun atter blev alles samtaleæmne, forsvant hun. Senere hørte man at hennes mann hadde været inne efter henne, skjønt næsten ingen så ham. Man sluttet at der måtte ha været en knute på tråden — den første.

Virkelig rede på deres samliv fik man aldrig. Slægtningernes forsøk på at bryte in mislykkedes fullstændig. Kun så meget blev bragt utenfor tvil, at hun var frugtsommelig. Med største ombu hadde hun prøvd at skjule også det.

Der kom ingen bekjæntgjørelse og intet brev; men næste sommer trillet hun en barnevogn på Karljohan med så forundrede øjne som hadde nogen puttet den in mellem hænderne på henne. Hun var nu friskere og skjønnere æn nogensinne. I vognen lå en gut med hennes egen brede panne, hennes eget røde hår, klædd nydelig på, og sammen med vognen utstyrt med sådan fantasi og således i stil med henne selv, at alle forstod det svar hun gav, når bekjænte stanste henne, og efter de

vanlige lykønskninger spurte: «Får vi så ikke snart en ny fortælling av Dem?» — «En ny fortælling? Her er den!» —

Men tross den absolute lykke hun viste frem på Karljohan, — det kunde ikke længer skjules at hun var mere borte fra Hellebærgene æn hjæmme, og at hun aldrig nævnte sin manns navn. Prøvde nogen at få i gang en samtale om ham, tok hun den aldrig op.

Snart blev det ændog tydeligt at hun tænkte på at flytte bort fra Hellebærgene. Dengang var gutten blet vel ett år. Hun hadde lejd i Kristiania for længre tid, og rejste hjæm for at ordne sig; hun sa selv hun kom igjæn om nogen dager.

Men hun kom aldrig igjæn.

Dagen efter hennes hjæmkomst, mens Hellebærgenes mange tjenere, husmænn, deres koner og barn — det var i potetesoptagningens tid — samledes på gårdstunet, kom Harald Kås bærende med henne som en pakke under sin venstre arm. Om livet holdt han henne, hennes åsyn lå bak ham og nedadvændt, skjult av håret, hennes underdel var foran, benene stundom nede, stundom stivt ut. Hennes hænder støttet sig til hans venstre lår, som de grep stærkt fat i. Han kom gående besindig med henne; i højre hånd bar han en bunt med lange friske bjørkekvister. Et stykke utenfor svalen stanste han. Idet han la henne på sit venstre knæ, løftet han hennes klær op, rev ned hennes underklær, som var de av papir og fæstet op med nåler — gav sig så til at dænge henne på hennes bare krop, til den blev blodig.

Hun gav ikke et kny. Da han satte henne fra sig, ordnet hun skjælvende — først sit hår. Hun viste derved sit åsyn, just som blodet sank tilbake fra det; det blev så blekt, så blekt, tårerne trillet av smærte og skam; men ikke en lyd. Hun rettet på sit liv, men underklærne slæpte sønderrevne efter henne, idet hun gik langsomt in. Hun lukket døren efter sig, men måtte åpne den én gang til; underklærne hang fast.

Kvinnerne stod igjæn i forfærdelse; nogen av barnene skrek av rædsel, de smittet de andre, så det blev til et kor av hulken. Mænnene, som for det meste hadde sat

sig ned for at røke sin pipe, hadde sprunget op igjæn. De stod slagne av harm.

Harald Kås hadde ikke gåt til dette uten efter stærke kvaler; det viste hans åsyn og væsen i lang tid — og også nu; men han hadde væntet en brakende latter av sit sjældne påfund. Dette var så tydeligt av den stormægtige, rolige måte han stabbet frem med henne på, og æn mere av de hævnglade øjne han så omkring sig med efter gjærningen.

Men først dødsstillheden, så gråten, så storhulkingen og harmen ... han stod en stund og lot det piske sig. Så gik han in igjæn som en slagen, uigjænkallelig knust mann. I alle sammenstøt med denne fine skikkelse hadde kjæmpen tapt.

Men hun forlot aldrig siden gården. Hun viste sig i de første år aldrig for nogen utenfor gården, og knapt for dem på den.

Hun såes enten med sin gut i vognen og senere ved hånden, eller alene, og da i regelen inne i et stort sjal, altid et forskjelligt, eftersom hun var klædd til. Hun holdt det stramt om sig. Det var så karakteristisk for henne, at jeg ænnu idag hører folk derfra tale om det som var hun aldrig set anderledes.

Hvad bestilte hun så? Hun læste. Litteraturen opgav hun; av en eller annen grunn var den blet henne motbydelig. Hun skiftet åndelig ham, idet hun helt gav sig hen til matematik, mekanik, kemi, fysik, gjorde beregninger, analyser, og hæntet hjæm bøker for sine formål.

Folkene på gården så næsten noget overnaturligt i henne; fra første stund hadde de beundret hennes skjønhed og finhed; sådant beundrer alle, bare graden og måten er forskjellig. Litt efter var hun gåt over til at bli det som levde og tænkte over deres begrep. Hun søkte ingen av dem; men de som kom til henne, fik hjælp uten untagelse — mere eller mindre. Hun skaffet sig god besked; de lurte henne ikke. Enten hun gav meget eller lite — det skedde aldrig på vilkår, aldrig med en tale. Hennes mening lå i summen.

Mannens forhold til henne var av den art, at hadde

hun ikke været avholdt, så hadde hun ikke kunnet være der. Han gjorde henne nemlig al den fortræd og motstand han formådde; men folkene bøjde den av.

Gutten — skulde ikke han kunne bli et mellemled? Der var ellers dem som påstod, at det var fra denne guts fødsel det blev galt mellem forældrene. Første gang faren så ham, bemærket jordmoren at han kom som en storkar, og gik bort som en stodder; — barselkonen lå igjæn og lo, og det hadde jordmoren ænnu aldrig set nogen barselkone gjøre.

Hadde han væntet at intet av ham kunde ligne andre æn ham — og så møtte han morens billede?

Så snart gutten kunde stelle sig selv, gik han gjærne over til faren; ti borte hos ham var meget rart at se, og faren mottok ham vel. Han pratet med ham, og syntes om hans forstand. Kun passet han at gjøre store klipp i hans hår; moren lot det vokse frit og langt som hennes eget, og faren klippet i det. Gutten selv syntes om at bli det kvit; men litt ældre forstod han hvad det var faren mente, og da vogtet han sig. Eftersom folkene på gården fortalte ham drag av farens sagnrikt utsmykte historier om hans kjæmpekraft, hans bedrifter tillands og tilvands, fallt sønnen i sky beundring for ham. Men han følte også altid stærkere det ulidelige åg som faren la over deres liv, ja over alt levende på gården. Det blev guttens hemmelige religion at stå ham imot og hjælpe moren, for hun var den som led. Han vilde ligne henne intil håret, han vilde dække henne, lønne henne; det var ham bare uændelig kjært, når hans far også lot ham lide ondt.

Ja, det var hans stolthed, når faren kallte ham «Rafaella» istedenfor Rafael, hans navn; moren hadde git ham det kjæreste hun visste.

Ingen fik bruke båtene, ingen fik kjøre, ingen fik gå gjænnem skogen: den blev spærret av. Ingen fik gi hæster eller kjør det som syntes dem nok. Ingen reparationer foretoges; om fruen vilde gjøre en på egen hånd, blev håndværkerne jaget. Der var ikke længer tvil mulig: han vilde at alt skulde forgå. Gården blev slettere, og skogen — ja, det var ingen hemmelighed længer

mellem gårdens beboere, det bredte sig længer og længer ut, at skogen var overmoden. De største og beste trær tok allerede råttenhed; efterhånden vilde alle gjøre det.

Tolv år gammel sat Rafael på skolen over hos provsten ved siden av Helene, provstens eneste barn, fire år yngre, Rafael så uændelig kjær. Provsten underviste dem i religion, det eneste moren ikke læste med sin søn. Provsten fortalte om David. Fortællingen drog forbi med inskudd og forklaringer, Rafael så det i billeder — således hadde moren lært ham alt. Assyriske krigsmænn gik for jødiske; spiss-skjæggete krigerskikkelser med skjæve øjne og avlange skjold drog forbi i kjæder. Vinhaver op efter bakkerne i blågrønt; støvgrenete palmers smale skygge, og støvete vejer. Så in i en skog allesammen, en skog med vellugtende trær, derin flygtet krigerne nemlig — da fortællingen om Absalon kom.

Absalon gjorde oprør mot sin far; tænk hvor forfærdeligt, sa provsten, som var en myndig herre, at gjøre oprør mot sin egen far! Uten at vite det så han på Rafael, som blev ildrød.

Det var jo ikke annet Rafael spekulerte på, æn at bli såpas kar at han kunde gjøre oprør mot sin far.

«Men Absalon blev også straffet på en forunderlig måte,» fortalte provsten; «Absalon tapte slaget, og blev på flugten gjænnem de store skoger hængende efter sit lange hår, hæsten løp bort under ham, og han blev gjænnemstukket av et spyd .....»

Rafael så Absalon hænge der — ikke i lange assyriske klær, ikke med spisst skjæg; nej, spæd og ung, i Rafaels tætsluttende bukser, som møtte strømperne ved knæet, og i hans egen fløjelsbluse og efter hans eget røde hår! Han så det så tydelig, tydelig, hæsten løpende videre, den grå der hjæmme, som han stjal sig til at ride på, når faren sov middagssøvn. Han så den tynne, lange yngling dingle og svinge rundt med et spyd gjænnem maven. Tydelig, tydelig!

Dette syn, som han ikke talte til et menneske om, blev han ikke kvit. Så sælsom en straf: fordi han hadde gjort oprør mot sin far, at bli hængende efter sit hår —!

Historien kjænte han jo fra før; men aldrig hadde han lagt mærke til den.

Det var en fredag den slog således ned i ham, og lørdag morgen vågnet han ved at moren stod over ham med sine aller størst forundrede øjne. Håret var ænnu flættet for natten, den ene flætten pirket ham på næsen, derav vågnet han, før hun talte. Hun stod bøjd over ham og stirret på ham, opskræmt; hun stod i sin lange hvite natdragt, sirlig og full av kniplinger, og med bare ben. Hun vilde aldrig ha vist sig for ham således, var der ikke noget forfærdeligt som jog henne in. Hvorfor talte hun ikke? Bare stirret — eller var det ikke forfærdet hun var?

«Mor!» ropte han, og rejste sig i sæte. Da bøjde hun sig tæt til ham: «Mennesket er død,» hvisket hun. Det var hans far hun kallte «Mennesket»; hun kallte ham aldrig anderledes. Rafael fattet det ikke, eller han blev lammet ved det. Hun tok det op igjæn højt, højere: «Mennesket er død, Mennesket er død,» og så rejste hun sig helt, stak sine nakne ben frem under linnetet og danset. Bare et par takter og smuttet ut av døren, som stod halvåpen. Han sprang op og efter; da lå hun over sofaen derinne og hulket. Hun følte ham bak sig, rejste sig raskt, trykket ham in til sig, hulket. Han kjænte hvor hun skalv over hele legemet som i krampe....

Ænnu da de stod dernede over hans lik, skalv hun så i hånden han holdt, at han slog armen om henne, han tænkte hun fallt.

Når han senere i livet tænkte på dette, forstod han hvad hun i det stille hadde holdt ut, forstod hvad for en ubøjelig vilje hun hadde sat in på kampen, men også hvad den hadde kostet!

Nu, i det samme, forstod han det ikke. Han tænkte hun led ved det forfærdelige de nu så, således som han led. Der lå kjæmpen kummerlig og stakkarslig. Han, som engang roste sig av sin renslighed, og krævde den av alle, lå der skidden, ubarberet i fettete fæller som lugtet, i et linnet så fillet og urensligt, at ingen arbejder på gården hadde det værre. Klærne fra igår lå på en stol ved sengen, fatteslig luslitte, tilklint av smuss, sved,

tobak, stinkende som alt her. Hans munn var fortrukket, hænderne stærkt knyttet; han var død av slag.

Og som her var øde og forlatt omkring ham! Hvorfor hadde sønnen ikke set det før? Hvorfor hadde han ikke følt sin far ensom og forlatt? Her var jo ikke mål for som han hadde været det.

Rafael gav sig til at gråte. Og hans gråt vokste til den fyllte rummet, ja alle rum herinne.

De kom in, de andre på gården, én efter én, de vilde se. Guttens gråt gav en så uvilkårlig forklaring, at alle fik nyt syn. Han hadde været utrolig ulykkelig, forlatt, hjælpeløs, han som lå her. Herren se i nåde til os alle!

Da Harald Kås's legeme var stelt, ansigtet barberet, øjnene lukket, da læmpet også det fortrukne sig, og da så de ansigtets lidelse, men også dets mandige drag. De syntes han var vakker....

Ikke mange dager efter begravelsen var både mor og søn i England.

II

Dermed begynte den lange studietid, som hun i alle disse år under allehånde pinsler og savn hadde spart op penger for og samtidig forberedt i hans undervisning. Gården efterlotes utpint til sin siste ævne, belagt med hypotek, og skogen bare god til ved. Deres nabo provsten, en grej og praktisk mann, tok ledningen på sig. Hærjingsværket måtte straks begynne for at skaffe penger; mor og søn vilde ikke se det.

De kom til England som to flygtninger der efter lange og mange prøvelser for deres kjærligheds skyll søkte nyt hjæm og nyt fædreland. De færdedes uadskillelige og upraktiske i det fremmede myller, og blev herunder, om muligt, æn tættere knyttet til hværandre. Han var den gang tolv år.

Og dog — ikke længe efter stod deres første strid.

Han var kommet på skole, hadde begynt at få sprog og kammerater og en stærk trang til at ta sig ut. Han var meget lang og spæd, men vilde også gjærne være stærk. Han slog sig på sport; men her vant han intet

formon. Derimot visste han mere æn kammeraterne, takket være hans mor, og det lykkedes ham at gjøre sig interessant ved det. Den stilling han derved fik, måtte opretholdes. Men intet slog så til som når han skrøt av Norge og sin fars bedrifter. Han sa mere herom æn han kunde stå ved; det var ikke bare hans skyll; han kunde nok Engelsk, men ejde ikke sprogets mellemfarver, han brukte de stærke ord som altid er forhånden. Det var sant at han efter sin far hadde tyve geværer, en stor sejlbåt og flere små; men så ypperlige som alle disse geværer og båter nu var blet! Han vilde likesom sin far gå til Nordpolen og skyte isbjørn, ja inviterte dem til at følge. Inne på denne store linje fantes mere æn han selv kjænte til; men likevel ikke nok; for det var et forfærdeligt sluk hvad som hvær dag skulde til for at mætte dem. Han måtte rigtig studere for at holde det gående. Således kom det at han en kvæll i kammeraternes selskap gik nedenunder til barberen, og uten videre bad ham om at klippe av ham alt håret. Det måtte da for faen forslå for lang tid! Håret var blet æmne for latter, det brydde ham i alle hans leker, han hadet det. Efter fortællingen om Absalons oprør og straf igjænnem håret var det i hemmelighed også blet ham til skræmsel. Men aldrig før var det fallt ham in at gå til en barber og be ham klippe det rent av. Kammeraterne blev også helt forfærdet, barberen fant det var et hærværk; Rafael kjænte skrækkelige knip i maven; men nætop at det var så forfærdeligt, gav ham mot; nu skulde de få se hvad han turde. Det fallt jo ikke barberen in at dette skedde uten hans mors vidende; men da han bodde under pensionen, og fra første dag hadde beundret morens og sønnens hår, tillot han sig at gjøre invendinger. Derved vokste de knip Rafael kjænte i maven, ganske uhyre. Men han måtte jo være ovenpå nu. «Bare av med det!» sa han, og sat urolig på stolen. «Jeg har aldrig set vakkrere hår,» sa barberen beskedent, idet han tok saksen, men stod tvilrådig. Rafael så at kammeraterne blev spænt ... «Bare av med det!» gjæntok han med likegyldighed.

Barberen klipte da således at håret samlet og ordnet sig i hans hånd og lagdes forsigtig i et papir. Gutterne

fulgte klipp for klipp med øjnene, Rafael med ørene; i spejlet så han ikke.

Da barberen hadde ændt efterklipningen og børstet ham, vilde han gi Rafael håret. «Hvad skal jeg med det?» Han børstet av sig litt på knærne og armene, betalte og gik, fulgt av kammeraterne; men nogen egentlig beundring viste de ikke.

Han hadde såvidt fåt et glimt av sig selv i spejlet, idet han gik, og fant han så gyselig ut. Han skulde ha git alt han ejde (det var ikke stort), og han skulde ha gjænnemgåt hvad kval det skulde være, tænkte han — bare han hadde sit hår igjæn. Morens forundrede øjne gik op for ham i alle nuancer, hans egen ynkelighed danset om ham, hans forfængelighed hånte ham — det ændte med at han snek sig op ad trapperne til sit rum, og la sig uten aftensmat.

Men moren væntet ham forgjæves, og fik høre et ymt om at kanske var han hjæmme, og da gik hun op. Han hørte henne i trappen, han fornam henne i døren. Da hun trådte in, lå han med hodet under dynen. Hun drog den av ... og bare ved at se et glimt av hennes forfærdelse, blev han selv så fortvilet, at gråten han var inne i, stoppet op. Blek, skrækslagen stod hun der. Hun trodde nemlig først at nogen hadde gjort dette med ham av ondt. Men da hun ikke kunde få et ords oplysning, ante hun uråd. Han følte hun væntet på en forklaring, en unskyllning, en bøn om tilgivelse; han kunde ikke for sit liv få et ord frem. Hvad skulde han også sige, han forstod det ikke selv. Men nu brast han i gråt, voldsomt, kvalfullt; han krummet sig sammen, idet han spænte hænderne om hodet, det var fullt av stikkende stubber, han hylte. Da han atter så op, var hun borte.

Et barn sovner in fra alt. Den næste morgen, da han kom ned med de ydmygste forsætter i største skamfullhed, lå hans mor, hun var ikke vel; ti hun hadde ikke sovet et øjeblik; det fik han alt høre, før han gik in til henne. Han åpnet bange. Der lå hun elendig. Og hans hår lå på toiletbordet i et hvitt silketørklæ, ordnet og kjæmmet. Selv lå hun i sine kniplinger med foldede hænder; store tårer rullet.

Han var kommet for at kaste sig over henne og tigge tusene omforladelser av henne; men noget sa ham straks at det måtte han ikke, eller det turde han ikke; hun lå likesom i skyer langt, langt borte. Hun lå i et syn. Noget på én gang krænket og helligt holdt henne fast et annet sted; hun var både rørende og ophøjet. Han vændte sig stille mot døren og jullet av til skolen.

Hun lå både den dag og den næste, og lot ham sige ved piken at hun måtte få være alene. — Hun var vant til at ta sorgen således — og at han kunde gjøre oprør mot henne, var den største sorg hun ænnu hadde hat. Den kom også over henne som styrtregn på den fineste solskinsdag. Nu syntes hun at ane hans skjæbne — og dermed sin egen! Hele skyllen søkte hun i hans ulyksalige fædrenearv; hun var uten begrep om at uophørligt kunstnerisk kluss med ham og for megen intellektuel dressur måske hadde vakt lyst til uavhængighed.

De første ganger hun så ham igjæn med hans nakne hode, der mere og mere fik form av farens, rant tårerne stille. Når han så vilde hen til henne, rejste hun op sin fine hånd imot ham, han måtte ikke. Ej heller talte hun til ham. Når han talte, bare så hun på ham, til han brast i gråt. Ti han led hvad bare én gang kan lides, når barnets anger er ny og derfor grænseløs. Og når dets trang til kjærlighed har sin første skuffelse.

Men da hun på femte dagen møtte ham i trappen — hun kom ovenifra, han nedenifra — stanste hun av forskrækkelse over som han så ut. Blek, mager, sky; at håret var borte, gjorde det værre æn det kanske var. Fremmed og fattig stanste også han, øjnene trøstesløse . . . da fylltes hennes, da strakte hun armen ut! Han lå pány i sit paradis, men de gråt begge, som skulde de gjænnem et helt vand, før de atter kunde tale sammen.

«Fortæl mig det nu!» hvisket hun — det var inne hos henne selv de hadde sagt hværandre de første søte ord, kysset og atter kysset hværandre. «Hvorledes kunde det gå til, Rafael?» hvisket hun igjæn med hodet ved siden av hans, hun vilde ikke se på ham imens. «Mor,» svarte han, «det er da værre at de hugger skogen der hjæmme på Hellebærgene —.»

Hun løftet hodet og så på ham. Hun hadde tat av sig hat og hansker, men tok dem nu raskt på igjæn. «Du, Rafael,» sa hun, «skal vi gå en tur i parken, hvad? Under de høje, gamle trær der, vi to?» Hun hadde funnet hans svar genialt....

Men fra denne oplevelse av hadde hun imot England, og navnlig mot hans kammerater. Hun fant på meget, for at holde ham borte fra dem utenfor skoletiden. Det fallt hende let, for dels gjænnemgik hun lekserne med ham, dels besøkte de sammen alle fabrikker og mekaniske eller kemisk-fysiske inretninger i miles omkreds; hun ælsket selvsyn, og vakte lysten til det hos ham. Fabrikker som ellers ikke gjærne åpnedes for fremmede — en fin smuk dame med en vakker gut ved hånden, «som så likevel intet forstod av det hele,» fik se næsten alt de vilde. Vanskeligheder søkte hun at overvinne ved direkte henvendelser til højere vedkommende, og det var sjældent at det mislykkedes. Det hun ikke forstod, strævde hun utrolig med og søkte hjælp. En ny opgave blev det så at forklare Rafael det, den morsomste hun visste.

Hans anlæg og lyst lå derhen, men for en 13 års gut, som det holder aldeles borte fra kammerater og lek, blev det snart en plage. Ikke før la hun mærke til det, så hugg hun over; de forlot England og rejste til Frankrike. I det nye sprog fallt han helt tilbake på henne; hun delte ham med ingen. De slog sig ned i Calais. En av de første dager der klipte hun av sig håret. Hun trodde det skulde gjøre intryk på ham, at når han ikke vilde ligne henne, så vilde hun ligne ham og være gut som han. Hun kjøpte en ny rask hat, hun komponerte en ny flot klædning; ti med håret måtte alt ændres. Men da hun stod foran sin søn som en pike på fem og tyve år, lystig, næsten overgiven, blev han bare forskrækket. Ja, det varte en stund, før han kunde bli klar på hvad dette var! Så længe han husket sin mor, var hennes øjne inrammet i et åsyn med krone på, altsammen højtideligere, skjønnere. «Mor,» sa han, «hvor er du blet av?»

Hun blegnet, stillnet, famlet i noget om, at således

var det bekvemmere, at rødt hår ikke tar sig ut, når det begynner at skifte farve — og gik in på sit rum.

Der sat hun med hans hår foran sig og sit eget ved siden; hun gråt. «Mor, hvor er du blet av?» Hun kunde svare: «Rafael, hvor er du blet av . . . ?»

Hun var omkring med ham allevegne. To vakkre mennesker, stilfullt klædd, er i Frankrike altid sikkre på at bli lagt mærke til, hvad hun syntes godt om. På alle disse utflugter talte hun Fransk. Han bad henne så pent om i alle fall nu og da at tale litt han forstod. Nej, det blev der ikke noget av. Atter in i alle mulige og umulige fabrikker med ham. Så upraktisk og reserveret hun ellers var, til at åpne sig adgang til en dampovn var hun full av list og koketteri. Ellers så rædd om sit toilette — hvis det bare gav Rafael mekanisk insigt, kom hun ut igjæn både sotet og tilsmurt. Hun veg tilbake for slet luft som for kolera — men gik i stank av svovlsyre som i ozon for Rafaels skyll. «Selvsyn, Rafael, er livet; det annet er skyggen av det.» Eller: «Selvsyn, Rafael, er mat og drikke; det annet er litteratur.»

Han var ikke ganske av den mening. Han fant at *Notre-Dame de Paris*, som han daglig blev revet bort fra, var det kosteligste måltid han ænnu hadde nytt; men Mazel & fils' fabrik stinket der dødslugt utav. Hans læsning . . . hun hadde selv ført ham in i den for sprogets skyll, og selv hjulpet ham . . . nu blev hun skinsyk på den. Hun var ikke at formå til at skaffe ham en ny bok.

Men han fik den likevel.

De hadde været der i flere måneder, han hadde lærere, og han begynte at finne sig til rette, da der kom en enke til pensionen fra en av kolonierne, hun hadde med en datter på tretten år. Disse nykomne hadde ikke møtt frem til måltiderne i to dager, før den unge herre forsøkte at gjøre kur til den unge dame. Det blev fra aller første stund udmærket optat. Snart moret alle i pensionen sig kostelig over som han lærte at tale sproget flydende, ja somme tider med elegant ordvalg.

Hun lærte ham det uten spor av grammatik, i ynde, i munterhed, i småvrøvl. Et par troskyldige øjne og en

ung røst var nok. Og av henne fik han i hemmelighed den ene roman efter den andre. For hemmeligt måtte det være. Hemmelig hadde Lucie fåt tak i dem, hemmelig stak hun dem til ham, hemmelig læstes de, hemmelig kom de bort igjæn. Han syntes en del adspredt ved sine lekser; men ellers forrådte intet hans litteraturutflugter; så overordentlige var de jo heller ikke. Fru Kås så sin søns kurmakeri, og smilte med de andre over hans fremgang i Fransk; hun hadde mindre mot denne omgang, deri hun selv til en viss grad var med, æn mot den i England, som helt stængte henne ute. Hun tok oftere mor og datter med på små utflugter, og hadde glæde av det.

Men den romanlæsning som de to drev i smug, avlet efterhånden samtaler av voksen art; de talte om kjærlighed med den dype erfaring som er egen for deres alder; de talte med ænnu sikkrere skjøn på hvordan et ægteskap skulde være. Herunder fik de indirekte sagt hværandre mange ting som de frydet sig ved, ja skalv ved. Da de hadde vænnet sig til at tale om sig selv gjænnem andre, til at karakterisere sine egne følelser i fremmedes, fallt det let for dem, når flere kom tilstede, at la spillet gå videre. Før de selv tænkte det, var de derved inne i et symbolsk sprog. Fru Kås blev en kvæll opmærksom ved at ordet «rose» tøjdes længer æn det var muligt for en rose at være med. Samtidig så hun deres øjnes smægtende morskap ved det. Så brøt hun in ved at spørge: «Hvad mener I med rosen, børn?»

Om en hadde kikket in i en rosenhæk der de sat sammen og kysstes — hvad de aldrig hadde gjort! — de kunde ikke være blet rødere. —

— Dagen efter hadde fru Kås funnet nyt logis, langt borte fra kajen, som de nu bodde ved.

Rafael hadde lidt meget ved at rives op fra England, just som han hadde kløvet ned fra den høje stige, og hadde sat sig jævnt blant sine kammerater. Men hans sorg var der ikke tat minste hensyn til. Den absolute avspærring intil fra bøker han holdt av, hadde også været svær. Men hittil hadde han jo i det fremmede land og sprog været hjælpeløs henvist til henne. Nu gjorde han åpent oprør! Han gik uten videre tilbake til

hotellet, søkte fru Mery og hennes datter op, som var ingenting hændt. Dette gjorde han, hvær dag han var færdig med sine lekser. Lucie selv blev nu hans roman; hun fik al hans fritid.

Og mere æn det — ti det forslog ikke længer at møtes hos hennes mor — de hadde stævnemøte på kajen! Somme tider fulgte en pike med for syns skyll; somme tider holdt hun sig på avstand. Snart var de ombord på norske skib, snart sejlte de rundt, snart søkte de hen under nogen store trær. Når han så henne i hennes korte kjole komme ut av porten, så hennes kvikke rørelser, og allerede langt borte fra fik munter hilsen med parasol eller hat eller blomster, syntes kajerne, skibene, pakkerne, tønnerne, lugten, larmen, travlheden at spille og synge:

Enfant! si j'étais roi, je donnerais l'empire
Et mon char et mon sceptre et mon peuple à genoux!

og han løp imot! Aldrig våget han mere æn at ta begge hennes butte, brune hænder, og aldrig at sige mere æn: «De er meget søt, De er meget, meget god;» — og hun kom aldrig længer æn til at se på ham, gå med ham, le til ham og til at sige: «De er ikke som de andre!» — Hvad der lå i denne trettenårs pikes livserfaring, at hun kunde sige så stort et ord, vet alene Vorherre og hun. Han spurte ikke om det; dertil var han altfor sikker på at det var sant.

Hun lærte ham Fransk, som når to fugler spiser av hværandres munn, eller som den der drikker av en kilde, spejler sig med det samme. —

En dag, mens mor og søn spiste frokost sammen, sa hun stillfærdig over til ham: «Jeg hørte om en udmærket forberedelsesskole for tekniske studier i Rouen. Så skrev jeg derhen, og her er svaret; jeg synes i alle henseender om det. Det vil også du, når du læser det. Jeg tænker vi rejser dit. Hvad siger du til det?»

Han blev først rød, så blek; — la så fra sig sit brød, sin serviet, rejste sig og gik.

Senere på dagen spurte hun ham igjæn om han dog ikke vilde læse brevet fra Rouen? Han gik fra henne

uten at svare. Senere igjæn, nætop som timen nærmet sig, da han skulde møte Lucie på kajen, sa hun, og denne gang med bestemthed, at de rejste om vel en time; hun hadde pakket. Ænnu mens de stod der, kom tjeneren for at hænte tøjet. Da følte han hvor godt han kunde forstå, at hans far hadde git henne ris.

I vognen som førte dem til jærnvejen, var hans smærte så stor at hun like godt, mente han, kunde ha sittet og stukket ham med en kniv. I kupéen så han ikke hen til hennes side.

Alle de første dager i Rouen svarte han ikke, spurte han ikke; — han hadde tat op hennes egen taktik. Han gjænnemførte den med en grusomhed som han selv ikke visste om. Længe hadde han lagt kritik på henne; nu åt den sig in under alt hvad hun gjorde og sa; hennes væsen gjennemfóres av anklagelsens ånd; deres fælles fortid groves op og forvandledes. Farens krøkete skikkelse i kubbestolen der nede på de hårløse skinn, i smusset og lugten — nu rejste den sig mot henne der oppe i de rikt utstyrte, utluftede, ofte parfymerte rum! Like siden Rafael stod over farens lik, hadde han følt at der var handlet ille mot den gamle mann. Selv hadde han været forledet til at forsømme sin far, til at ungå ham, til at omgå hans bud. Skyllen hadde han før fordelt på gårdens folk.

Nu skrev han altsammen på morens regning! Hans far hadde jo tilbedt henne, og det var blet til villt, selvfortærende had. Hvad var hændt? Han visste det ikke. Men at moren hadde ævner til at slå gnister av en halvdød — det følte han. Han så Lucie komme springende med blomster, se sig tindrende om efter ham over hele den utslagne vej — altid videre og videre fremover, derpå stå stille. Han kunde ikke tænke det uten tårer — og som han da hadet!

Men et barn er et barn — for livet blev det ikke. Derved at stedet var nyt og historisk mærkeligt, derved at lekselæsningen begynte, og hun altid var med, gled det over. Men spænningen var der, og det på begge sider. Kritikken, som hadde begynt i England, forlot ham ikke mere. —

— I studierne førte de et frugtbart samliv; han hadde været hennes lærling, og ændte som hennes lærer; hun vilde slå følge med, og dette følge blev ham til hjælp ved hennes næsten smålige nøjagtighed og hennes sindrige spørsmål.

Utenom studierne hadde de også gode stunder; men den ene som den andre visste, at i al deres samtale var noget utenfor som aldrig mere kom innenfor.

Når de var gode venner, så han hennes ypperlige sider og hennes opoffrende liv; når de var uvenner, så han akkurat det motsatte. Når de var gode venner, gjorde han i regelen alt hun ønsket; han var i høflighedens land og under dens lære; — når han var uvenner med henne, gjorde han det værste som fallt ham in. Han gik tidlig med slemme kammerater, og for tidlig til overdrivelse. Han var oprørets søn.

Herav hadde han bakefter forfærdelige kvaler. Hun så det, og hun vilde han skulde skjønne at hun skjønte. «Jeg fornemmer en fremmed atmosfære her — fy! Nogen har blandet sin atmosfære i din — fy!» — og så sprøjtet hun parfyme på ham! Han blusset som en georgine, og hadde i sin elendighed og skam gjærne gjæmt sit hode i kaminen. Men gjorde han det minste forsøk på at tale, blev hun stiv som en kjæp, rakte sin smale hånd op: «*Taisez-vous! Des égards, s'il vous plaît!*»

Det være sagt til hennes unskyllning, at så dristige fortællinger hun engang hadde skrevet — i livet var hun uten erfaring; hun ejde slet ikke form for en sådan fortrolighed.

Således gik det til at hun, som engang vilde rå over alt hans liv og hvær tanke i det, og ikke vilde dele ham med nogen — ikke engang med en bok, hun gik efterhånden over til ikke at ville ha forhold til annet i ham æn hans studier.

Det franske sprog egner sig fortræffelig for avstandens hensyn og diplomati; dette grep de til; ja fra først av hadde det kanske hjulpet dem til denne form for samliv; den gav færre sammenstøt, og den var billigere. Så snart det minste var i vejen, lød det: «*Monsieur,*

mon fils!» eller ret og slet: «*Monsieur!*» — «*Madame, ma mère!*» eller ret og slet: «*Madame!*»

Det tegnet engang til at måtte gå ham dårlig. Hans stærke vækst og studierne hun holdt ham varm i, tålte ikke at han gjorde yderligere utlæg av kraft.

Men så hændte der noget!

I en fransk fabrik for kemikalier stod han en dag, 19 år gammel, og så hvorledes halvdelen av drivkraften kunde spares. Så det i ett blink, som hadde det lynet. Ejerens søn var hans studieven, han haddeført ham derhen — ham betrodde han det.

Planen til besparelsen utarbejdet de sammen med feber — i minste detalj, den var meget sammensat, fordi selve bedriften var det. Forslaget blev atter nøje studeret av ejeren, hans søn og deres hjælpere i fællesskap, og man besluttet sig til at forsøke det!

Det lyktes til fullkommenhed; mindre æn den halve drivkraft slog til!

Dengang det var færdigt, var han borte; han var i en grube. Hans mor var ikke med; han fik henne aldrig med i nogen grube. Straks han kom hjæm, ilte han med henne op for at se sit værk. De så det, de rødmet begge to ved arbejdernes ærbødighed for dem. De blev helt bevæget, da ejeren tilkalltes, og de så og hørte hans stormende glæde. Champagnen fløt for dem sammen med stærke ord. Der overraktes moren den dejligste blomsterbuket.

Ør av ordene og vinen, stolt av utnævnelsen til geni, skred han avsted igjæn med sin mor under armen. Han kjænte det som var han på ene siden — og hele værden på den andre! Hans mor gik med blomsterne, og var lyksalig.

Rafael hadde en ny ytterfrak på — rigtig en sådan som han ønsket at ha den, meget lang, med opslag av silke; han frydet sig i den. Det var en klar vinterdag, det skinte i silken, og det skinte i mere æn i den. «Ikke en plet på himlen, mor,» sa han. «Og ikke på din nye frak heller,» føjde hun til; — på den gamle hadde der nemlig været en mængde, og de hadde hat sin historie. Han var for stor nu til at forarges, for glad også. Hun

hørte ham nynne, det var den norske nationalsang. De kom in i byen igjæn som fra Elysium; alle forbigående så på dem; folk aner lykken. Rafael var også et hode højere æn de fleste, lysere av farve, førte sin elegante mor med blomsterne i rask gang, og så med en lyskrans om hodet ut over boulevarden fra en solbeskinnet høj.

«Der er dager en føler sig ny på,» sa han. «Der er dager en får så stor tilførsel på,» bemærket hun. Han trykket hennes arm.

De kom hjæm, tok av tøjet, så på hværandre. Utkastene til det som de nu hadde set fullført, lå der, også enkelte tegninger. Dem tok hun og viklet sammen til en stav. «Rafael!» sa hun og stilte sig op, halvt leende, halvt skjælvende: «Knæl, jeg vil gi dig ridderslaget!» Han kjænte det ikke unaturligt; han gjorde det. «*Noblesse oblige!*» sa hun, og lot rullen røre ved hans hode.

Men derved slap hun den hulkende, han måtte op og ta henne! —

Om kvællen hadde Rafael muntert lag med sine kammerater, og blev hyldet villt. Men om natten lå han i sin seng med den vældigste motløshed. Det hele kunde jo i grunnen være et tilfælde? Han hadde jo set så meget, og hadde så megen kunskap, så det var ingen opfinnelse. — Men hvad? Han var visst ikke noget geni, det måtte være en overdrivelse. Kunde der tænkes et geni uten sejerssikkerhed? Eller hadde h a n s ejendommelige liv skadet sejerssikkerheden? Altid en spænning som fordærvet hengivelsen. Altid slet samvittighed, forfærdelig, avskyelig slet samvittighed. Denne uutryddelige angst — var den et forbud? Gik den på fremtiden . . . . . ?

Et halvt års tid efter var det at alle hans spredte studier samlet sig om elektriciteten — og dette førte dem senere til München.

Under disse studier kom det aldeles av sig selv at han begynte at skrive. De studerende hadde en forening, og her skulde han præstere noget. Men det han skrev, var så ejendommeligt at man bad ham syne professoren det, og denne opmuntret ham meget. Det var også professoren som fik hans første opsætt trykt.

Et norsk teknisk tidsskrift optok et av hans senere opsætt — og dette blev den ydre lejlighed til at hans tanker atter samlet sig om Norge.

Norge stod for ham som elektricitetens forjættede land; fra dets utallige fosser kan hele værden forsynes! Han så landet ligge i vintermørke, omglødet av elektrisk glans, han så det også som en værdensfabrik med skib foran. Nu hadde han noget at komme hjæm for!

Hans mor delte ikke hans fædrelandskjærlighed, og hadde ingen trang til at leve i Norge. Men pengene hun hadde spart op for hans utdannelse, var længst fortært, Hellebærgene hadde tat sin del. Vederlag gav gården ikke; den var jo væsentlig en skoggård, og skogen var mindreårig.

Altså hjæm! Et par år alene på Hellebærgene var just hvad han ønsket.

Men hvær gang de kom til den tid de hadde fastsat, var noget i vejen.

Først holdt han på med en liten opfinnelse han vilde søke patent på. Hitintil hadde han bare utkastet ideer som andre hadde gjort sig nyttige; nu skulde det bli anderledes. Opfinnelsen fik patent, og dette blev overdradd en agent til salg. Men ænnu rejste de ikke — hvad var i vejen? En ny opfinnelse med nyt patent, salgbarere æn det første, som desværre ikke gik. Også dette patent blev uttat, også det kostet penger og blev overdradd til salg. Kunde han så ikke rejse? Jo, det trodde han nok.

Men fru Kås forstod snart at det ikke var alvor. Da fik hun en ung slægtning til at hjælpe sig, Hans Ravn, ingeniør — som de fleste Ravn'er. Hans Ravn syntes Rafael svært godt om. Det var fordi han selv av temperament var en Ravn, hvad han ikke før hadde visst; det var en hel opdagelse! Han hadde trodd Ravn'erne var som hans mor, men hørte nu at nætop hun var noget helt annet.

Til Hans Ravn sa fru Kås like ut at nu måtte de rejse! Dagen var fastsat til den siste Maj, og det burde han fortælle; ti det vilde skyve på, mente fru Kås, at det blev alment kjænt.

Hans Ravn fortalte nyheden til alle, dels fordi det var hans fag, dels fordi han vilde der skulde ske noget, f. e. holdes et avskedslag som der aldrig hadde været maken til.

Et avskedslag kom virkelig også i stand under almen tilslutning, og ændte med at hele selskapet i ordnet tog ledsaget æresgjæsten til hans logis. Herunder raget de op i en flokk officerer der toget hjæm på samme måte; nær hadde der blet strid av; men de forsonedes, og ingeniørerne ropte hurra for officererne og officererne for ingeniørerne. Dagen efter stod hele historien om de to lag og deres sammenstøt at læse i aviserne.

Dette fik følger som fru Kirsten Kås ikke hadde tænkt sig.

Først en meget behagelig. Den professor som hadde fåt Rafaels første forsøk trykt, holdt med sin familie i en vogn utenfor fru Kås's bolig; han steg trapperne op og spurte om hun ikke i deres selskap ænnu engang vilde se det smukkeste av München og omegn. Hun kjænte sig smigret, og rejste ut med dem. Undervejs talte de jo bare om Rafael. Dels om hans person, han var jo alle damers yndling; dels om den fremtid han gik i møte; professoren mente han ikke hadde hat en mere begavet elev. Fru Kås sat med en udmærket dobbeltkikkert; hvær gang hun blev bevæget, satte hun den for øjnene, og deres lovord fløt utover arkitekturen og landskapet som solglim. Det lille selskap spiste sammen, og kjørte hjæm ut på eftermiddagen.

Ved at komme in i sine rum mottokes hun av stærk blomsterduft. Nogen i deres omgang som ikke før hadde visst hvad tid de skulde rejse, vilde være med på at fejre dem begge. For resten hadde det ringt den hele formiddag, fortalte piken.

Noget efter kom Rafael og Hans Ravn og et par familier; de vilde ændelig spise til aften sammen; salget av det siste patent syntes at lykkes; man måtte fejre begivenheden på forhånd! Fru Kås var i ypperligt humør, de drog avsted. Utenfor var forårskvællen så dejlig at den måtte nydes i landlig luft — derfor langt bort fra byen!

De spiste i det fri, og en hel del mennesker rundt om dem. Der var musik og munterhed og længer utover i dæmringen en bløt, bølgende stemning. Da lamperne tændtes, hadde de til den ene side lysglansen over en stor by; til den andre halvmørke med tindrende punkter i — og dette blev billedlig utlagt i taler til de bortdragende.

Da strøk et par damer forbi Rafaels stol, langsomt. Fru Kås sat like overfor ham og så det; han ikke. Et stykke bortefra stod de stille og væntet, men uten at bli lagt mærke til. Så atter tilbake, tæt forbi hans stol, langsomt. Fremdeles forgjæves!

Dette forstemte fru Kås. Så stærk var hun at hennes taushed la let slør over hele samværet; de brøt op.

Næste formiddag — Rafael var atter ute på patentets vegne — ringte det; piken kom med en regning, den hadde også været der igår. Regningen var fra en av de større restauratører, og slet ikke liten. Fru Kås hadde intet begrep om at Rafael skyllte noget — og ovenikjøpet til en restauratør! Hun lot svare at hennes søn var myndig, og hun var ikke hans kasserer. Det ringte igjæn, og piken kom in med en ny regning, som også hadde været der igår; det var fra en kjænt vinhandler; heller ikke den var liten. Det ringte, og det var en blomsterregning, en hel sum. Også den hadde ringt på igår. Fru Kås læste den to ganger, tre ganger, fire ganger; det vilde ikke gå in i hennes hjærne at Rafael skyllte for blomster; — hvad brukte han dem til? Det ringte, der kom en regning fra en gullsmed. Nu blev fru Kås så nervøs ved ringingen og regningerne, at hun tok flugten. Her var altså grunnen til at Rafael ikke vilde rejse; han hang fast! Derfor denne travlhed med salget av et patent: han skulde løskjøpes.

Næppe var hun kommet utenfor porten, så steg en liten beskeden gammel dame frem og spurte bange om det måske var Frau von Kaes? Også en regning tænkte fru Kås, og tok damen i øjesyn. Det var en tynn, plyndret rosenbæk med et par siste, falmede blomster; hun syntes fattig og uerfaren på alt uten på ydmyghed.

«Hvad vil De mig?» spurte fru Kås deltagende, bestemt på at betale denne stakkar straks, hvad det så måtte være. Den lille bad tausend Mal um Verzeihung; men hun var eine Beamtenwitwe, og hadde læst i avisen at den unge von Kaes skulde rejse, og derover blev både hun og hennes datter så fortvilet at hun besluttet at gå til Frau von Kaes, som var den eneste — her begynte hun at gråte.

«Hvad vil Deres datter mig?» spurte fru Kås litt mindre mildt. «Ach, tausend Mal um Verzeihung, gnädige Frau!» — hennes datter var gift med Hofrat von Rathen — «seiner grossen Schönheit wegen;» ak, hun var så ulykkelig, for Hofrat von Rathen drak og var brutal. På en kunstnerfest hadde Herr von Kaes truffet henne — «und so wissen Sie, zwei so junge, reizende Leute —.» Hun så op på fru Kås som fra et kjældervindu i regnvejr.

Men fru Kås hadde fåt hele sin bratte holdning igjæn; højt oppe fra annen etage hørte den lille plyndrede: «Hvad vil Deres datter min søn?» — «Tausend Mal um Verzeihung!» men de var kommet på den tanke at hennes datter kunde følge med til Norge. Norge var jo et så frit land — «und die zwei jungen haben sich so gern.» — «Har han lovt henne det?» spurte fru Kås med kulden av et højt huses skygge. «Nein, nein, nein!» lød det forskrækket; «nein, nein, nein!» De to, mor og datter, var fallt på det idag, de læste sammen i avisen at den unge von Kaes skulde rejse. «Herr Gott im himmel!» om hennes datter med én gang kunde få slut på alle sine plager! Frau von Kaes kunde ikke tænke sig hvad hennes datter var for en trofast sjæl, for en øm hustru . . .»

Fru Kås hastet over til næste fortaug — ikke nætop som en der løper efter sin hat; men det lille menneske som stod igjæn i skyggen med foldede hænder og skræmte øjne, syntes at hun veg hurtigere æn den fattiges håb. —

På annet fortaug stod en ung, vakker blomsterpike og væntet på den elegante dame, som stilet over: «Bitte,

gnädige Frau! —» Ænnu én! tænkte det jagede menneske, hun så sig om efter redning, hun pilte opover gaten fort, fort — da en annen dame dukket op like foran henne med øjnene besynderlig fæstet på fru Kås. Derved stak denne av ut på gaten og reddet sig op i en drosche. «Hvorhen?» spurte kusken, han så det hastet. Det hadde hun ikke tænkt på, men svarte resolut: «Bavaria!» Hun hadde virkelig omgåts med den tanke, før sin avrejse at se utover byen og dens omegn fra Bavarias høje hode. Derute var mange; men fru Kås's tur til at stige op kom snart, og just som hun hadde nådd kjæmpekvinnens hode og skulde til at se, hørte hun hvisket bak sig av en dame: «Det er hans mor!» Muligens var der flere mødre oppe i Bavarias hode æn fru Kås; men hun samlet skjørterne om sig og pilte nedover igjæn.

Rafael kom hjæm for at hænte sin mor til middag. Han var i perlehumør, han hadde solgt sit patent. Men sin mor fant han i det innerste sofahjørne med sin store dobbeltkikkert i hånden. Da han talte til henne, svarte hun ikke, men satte kikkerten på ham med de små glas utad, de store in til øjnene; hun vilde få ham så langt fra sig som muligt....

III

— En munter kvæll i begynnelsen av juni steg de av dampskibet i byen og over i båten som skulde føre dem til Hellebærgene. De kjænte ingen av folkene, skjønt de var fra gården; båten var også ny. Men holmerne de snart rodde in imellem, var de gamle. De hadde længe væntet på dem, og var svømmet ut for at ta imot dem; de flyttet sig nu, den ene for den andre, så båten kunde komme frem.

Ingen av dem talte med folkene, ej heller taltes de ved inbyrdes; derav sluttet de sig til hværandres stemning, nemlig at de begge var rædde. Det kom så med én gang! Det muntre solspejl i kvællingen over hav og holmer, den kryddrede vellugt fra land, en liten kyst-

dampers travle plask forbi dem, intet trøstet. Nu, da det gik dem på livet, rejste sig ansvar, både gamle og nye. Og hvordan så det ut, det de kom til, og hvordan passet de nu i det? Snart var de gjænnem den smale tragt som førte in til bugten, og forbi det siste næs ved Hellebærgshammeren . . . der lå den grønne rundingen foran dem, husene i midten. Åsene var før kronet, mørkladne av frodig skog, brede i skyggingen . . . nu lå de der avskrapte, nedsunkne, formløse, oversmurt av noget lysegrønt, som ikke alle steder hadde bitt på. Alt som åsene før hadde inrammet, var blet flattrykt med dem selv, hadde minket in — ikke i utstrækning, men i anseelse; de to gad ikke se på det. De husket det gamle, og de kjænte sig selv magre og ribbede.

Husene nymalte, men små mot dem de bar i minnet. Ingen nede ved bryggen for at ta mot dem; oppe foran svalen et par forlegne skikkelser, eller kanske mistænksomme. De kommende gik in i fruens gamle rum, nede og oppe; disse stod her som de forlot dem; men hvor var de ikke blet falmede og unselige! Et aftensbord var dækket; det bugnet av tung mat som til et bondebryllup. De gamle lindetrær — borte. Da gråt fru Kås.

Så mintes hun med én gang noget: «La os gå over i den andre fløj!» Hun sa det som skulde de der finne sig igjæn. I svalen tok hun Rafaels arm; han blev spænt.

— Hans fars gamle rum var helt gjort om for ham! I det store som i det små kjænte han hennes smak — et langt arbejde i hemmelighed, altså et vidtløftigt brevbytte, et stærkt pengeutlæg. Hvor var ikke altsammen her nyt og frimodigt! Rummene gjort likeså fremmede for det liv her var levd, som hun hadde prøvd at gjøre ham selv.

De to fik ænda et hyggeligt kvællsmål, de fik også en højtidelig spasertur langs stranden bakefter. Den mattblanke våg i langt utsyn og stille skvulp optok sin gamle tale til dem; sommernatten sænket himlen ned mot dem i dæmringsfortrolighed.

— Næste morgen var han ute og rodde på bugten, hans barndoms lekekammers. Tross de halvt nedsunkne

og helt flådde åser var hans fryd ved at sitte der igjæn ubeskrivelig. Ubeskrivelig ved ensomheden, stillheden; ingen og intet fulgte med nogensteds ifra. Efter mange års ophold i store byer at sitte alene i en norsk bugt, det er fra et larmende torv om formiddagen at stige in i en højhvælvet kirke, der intet høres utenfra; ej heller en lyd innenfor uten hans egne steg. Helligt, helligt, renselse, hensynken, andagt — men i en lysning og fribed som ingen kirke ejer. Det forhenværende viger bort, og derved tiden overhode. Han var her som hadde han været her også igår og iforgårs. Utenfor her visste ingen om ham.

Ubeskrivelig ved stemningsfyllen han derved seg in i; aldrig hadde han sittet i en rikere! Et nyt sætt fornemmelser, skjønhedsintryk fra barndommen, aldeles glæmt eller anderledes husket! de kom glidende in mot ham, de talte til ham som gjænkjænnende glade ånder.

En ny sort fjæll-linjer, en gammel kjær lugt, farver som stod mot hværandre på en uanet måte, en himmel som visstnok var nærmere, men dog mere tilbakeholdende; lysvirkningen i koldere æmner, men lettere, finere. Ingensteds en bred flate, en ændeløs fortsættelse; nej, mangeartet, mangetegnet, stutt, avbrutt, uroligt, derved enestående friskt, han vilde sige oprørsk.

Mere og mere fløt det sammen med hans minner og ham selv; han hadde natur for dette! Efter hvært åretak hvilte han; følte sig hvær gang som i et fang. Båten løp dypere in, han brydde sig ikke om hvorhen . . . da han derinnefra hørte åretak som ikke var gjænlyd av hans; de fulgte sikkert, det ene på det andre. Han vændte sig. —

— Oppe på altanen kom nætop fru Kås ut med sin ypperlige dobbeltkikkert. Hun hadde drukket kaffe, og glædet sig til at se ut over bugt og holmer og hav; Rafael var alt i båt, sa man. Derborte, ja der var han; — hun satte kikkerten for, i det øjeblik en hvitmalt båt gled frem mot hans tjærebredde brune. Den hvitmalte roddes av en dame i lys kjole . . . *grand dieu,* er her damer, her også! Rafael holdt stille, d. v. s. begge holdt årerne oppe, mens båtene gled forbi hværandre . . .

Fru Kås ser damens stærke hals under mørkt hår; men en storbræmmet stråhat er sat således på at hun ikke ser hennes ansigt; den står jo næsten bent op og ned. Der slår Rafael sine årer i vandet og andøver frem efter henne, og hun slår sine årer i vandet og andøver imot ham. Kjænner de da hværandre...? Straks de pány er side om side, slår Rafael hånden i hennes båt og haler den nærmere, og der gir han henne hånden, og hun tar mot den! Fru Kås ser Rafael i halvansigt, og det så tydelig at hun følger læberne; han ler! Hatten skjuler fremdeles damens ansigt, men hennes yppige bryst ser hun, og en kraftfull arm ser hun stikke frem av halværmet. Deres hænder slipper ikke; nu ler han så hans brede rygg rister — hvad er det, hvad er det...? Er nogen kommet efter fra München!

Fru Kås kan ikke mere sitte stille; hun går in, hun sætter kikkerten fra sig, hun gripes av stor angst, hun faller over i hjælpeløs vrede. Det varer en stund før hun kan overvinne sig til at ta kikkerten op igjæn, gå ut og følge videre.

«Damen» hadde vændt sin båt; nu rodde de side om side inover, hun like fort som han. Nårsomhelst fru Kås så på sin søn, lo han, og «damens» åsyn hang ufravændt ved hans. Der gjorde de en bøjning, det bar inover mot præstegårds-støen.... Var det Helene? Den eneste «dame» i en mils omring, og denne eneste dame hadde Rafael haket fast i, første dag han var hjæmme!

Disse «damer» som aldrig kan se ham uten at fare like i ham!

Der lægger båten til — ikke ved vôren, stenene er visst slejpe; nej ved lersanden lægger de til, de ror hvær sin båt så fast op på leren som de kan, og hun hopper ut av sin fort og let, nu han litt tyngre av sin — og der gir de atter hværandre hånden! Den «dame» står færdig!

Fru Kås vændte sig fra dem. Nu visste hun at hun selv for en stund blev et gammelt møbel, flyttet ut på gangen.....

Det var virkelig Helene. Hun visste de var kommet, hun vilde ro forbi gården, og derved kom hun til at

møte ham, der hadde rodd ut, bare for at ro. Han tænkte, da begge holdt årerne op, og båtene gled lydløst forbi hværandre: «H u n der? — Hun er ikke vokset her; hun er for storskåret i tegningen til det. Hun er ikke dette steds ånd.»

Han så nemlig in i et åsyn med faste buer, store grå øjne, fællt vel in. Et roligt, klokt åsyn — og med én gang fløj der en skalk in i det! . . . Dette kjænte han igjæn, dette hadde i sin tid gjort ham godt. Den første fornemmelse i al gjænkjænning, i al hukommelse (at sige, hvis der er lejlighed til den) er om det har gjort os godt, eller det har gjort os vondt, det som vi kjænner igjæn eller husker. Denne store munn, disse sunde øjne, som nu skjælmen sitter i, de har bare, bare gjort ham godt . . . «Helene!» ropte han, og slog sine årer i vandet for at andøve. «Rafael!» svarte hun ildrød og slog også sine årer i. En dæmpet altrøst.

. . . . . Da han kom hjæm til annen frokost, strålende, fortællende, møtte han to store øjne der tydelig sa: «Har du alt flyttet mig ut på gangen?»

Han blev aldeles rasende. Under frokosten mældte hun ham likegyldig at nu kjørte hun bort til provstens for at takke for tilsynet i alle disse år. Han svarte ikke. Derav sluttet hun at han ikke vilde være med. Det tok litt tid før hun selv kom avsted; kjøregrejerne var nye, stallkaren også ny og uøvd. Rafael så hun ingenting til.

Hos provsten blev hun mottat med den største ærbødighed og dog så hjærtelig. Provsten var en vakker gammel mann, en myndig praktiker; hans hustru en dypere natur. Begge frala de sig at det hadde været dem noget bryderi at føre tilsyn, bare et behageligt tidsfordriv, som Helene nu hadde overtat. Helene? Ja, det var kommet så, at den første bestyrer på Hellebærgene hadde været agronom og forstmann ved et stort værk som da gjorde opbud. Ham fattet Helene sådan hengivenhed for, at hun i sin fritid fra skolen fulgte ham overalt; det var også en udmærket gammel mann. På disse vandringer lærte han henne det han selv kunde; han hadde en særegen begavelse for det. For henne blev det en utviklingssak, idet hun fik noget at leve for.

Litt efter litt hadde hun overtat hele tilsynet; det var hennes liv.

Fru Kås bad om at få hilse på Helene og takke henne. Men Helene var jo nætop gåt ut med Rafael —! «Det er sant,» sa fru Kås, hun måtte late som hun visste det; men bad straks om sin vogn.

— Samtidig holdt de to unge på at klyve oppe i åsen. De hadde sat ut langs elvelejet, hun foran, han efter. Det var sikkert at Helene var vokset op i skogen! Hennes stærke legeme, hvor var det smidigt; og sligt lag hun hadde på at rede sig, hvis hun skulde over en bæk, op efter en skogli, gjænnem stængsel av unge strittende nåletrær som ikke vilde slippe henne frem ... eller om hun skulde krysse i en lerbakke, et hællebrudd, som her var så mange av — fort fra det ene i det andre. Opstigningen fra elven var den heneste og morsomste, derfor måtte de frem her. Rafael vilde jo ikke være mindre kar, han var like i hælene på henne; — men gudbevare, som det kostet! Dels hadde han ikke øvelse, dels .... «Her er det litt vanskeligt at komme over,» sa hun; et træ hadde væltet overænde i siste regnvejr; deroppe hang det igjæn efter roten, og her spærret det vejen for dem. «Du må ikke holde dig i det; det kan slippe og dra os med!» — Ændelig er det da noget som synes henne vanskeligt, tænkte han. Han så henne manøvrere frem langs træet uten at støtte sig til det; han så hun betænkte sig en kort stund foran den første sprikende gren som hun m å t t e over, men derpå løfte skjørterne til knæet og over, fort, fort, den næste med — og så over selve stammen, straks der ingen gren var i vejen på øverste side. Derefter på skråss i bakken, til hun stod på højden og så ham kravle efter.

Ham kostet det forfærdelig. Åndedrættet vilde ikke holde følge, sveden styrtet av ham. Da han kom op like efter henne, sortnet det for øjnene — om også bare halvdelen av et sekund, så var det nok til at la ham skjønne omfanget av hennes sundhed. Hun stod og så på ham. Hun var rød, varm, med glans og skjælm i øjnene og raskt stigende, raskt synkende barm; men der

var ingen tvil om at hun straks kunde ha klyvd videre, like langt og like bratt. Han orket ikke at si et ord; hun sa: «Nu må du vænde dig og se havet.»

Ordene virket på ham som var det den store Pan der sa dem fra fjællene der langt bak; — fjællene fik han øje på i det samme. Ordene kom som utvæld av naturen han var oppe i, de strøk nedover ham med iskold hånd, de strøk opover igjæn med varm — og derefter blev han en annen!

Ti han hadde forvillet sig — forvillet sig i henne, mens hun førte an opover elvelejet og bakkerne. Hun drog idelig forstærkning til sig av skogen; hun blev højere, smidigere, hun blev mægtigere. Øjnenes varme, røstens fylle, bevægelserne, formerne, sjæleblinket forlokket ham der nede i daldybden og elvesuset; og forvillelsen steg med stigningen og hans hete. Ingen ballsal eller lekevoll, ingen gymnastik- eller rideskole kan syne legemets ævne og åndens gjænnemglans i den, kan gi væsenets enhed således som klyvning i bakker og ur. Tilsist blev han berust, han tænkte: Nu klyver jeg efter henne på en stige op til den højeste lykke. Deroppe, deroppe! Hennes uforfærdethed i hans selskap, hennes ubekymrethed ved hvad han så, gjorde ham yr. Deroppe, deroppe.

Men ænnu længere op, og hun blev ildfullere og han ynkelig.

Og deroppe, deroppe — der sortnet det for ham; et par sekunder kunde han ikke røre sig, et par til kunde han ikke tale; men da sa hun: «Nu må du vende dig og se havet.»

Det siges, at kvinner som føder, i samme øjeblik får nyt blod; hvær dråpe er straks et annet. Noget sådant hændte ham. Det syn han så med hitop, de sanser han følte med hitop — her var de utskiftet. Det nye svarte til det som fjællene talte der langt bak; han husket dem fra sin barndom. Det svarte til havet der foran, havet med holmerne i, havet langt forbi holmerne, havet ut i det store, omskyllende viljerne og livsskjæbnerne jorden over. Havet lå mattblankt i halvsol og stirret på det uregjerlige land foran sig som på en ælsklings-søn der

har livskraft. Hold på det store, du! Ellers blir din kraft din undergang.

Og nogen av de opdagelser som var hans gjætning, dæmret halvklare; de lå derute, og det berodde på ham om han en dag skulde sejle dem in i bugten her.

«Hvad tænker du på?» sa hun. Da forlot det ham, altsammen; da var han straks her, bare her, han følte hvor rund og varm hennes altrøst var. For et øjeblik siden kunde han sagt henne det og mere som inledning til ænnu mere. Nu satte han sig ned uten at svare. Hun satte sig også. «Jeg går så ofte hitop,» sa hun, «for at se havet. Herfra blir det da både ophavet og døden. Dernede er det nu bare sejlled.»

Han smilte. Hun blev ved. «Så er det det med havet, at en kan komme hitop med hvad det skal være — heroppe er det snart borte. På den flaten der går det langt ut i noget annet.»

Han så på henne. «Jo, det er sant,» sa hun og rødmet. — «Jeg tviler slet ikke på det.»

Men hun forstod hele tankerækken. «Du ser på stiklingerne her?» — «Ja.» — «Du må vite at ifjor var det slikt tørvejr, næsten hele plantningen heroppe visnet væk. Og flere andre steder bortover åsene her, som du ser.» Hun pekte. «Når en kommer in bugten, ser det så styggt ut. Jeg tænkte nok på det igår. Men så tænkte jeg også at han skal ikke før komme i land, så skal han se at han har gjort os uret. For er der nu noget dejligere til æn en slik furu-stikling, her den står nede i gropen sin? Nej, se den farven; det er en sund, klar, det! Og disse morske stikkerterne! Og dette vesle øje, da.» — Helenes røst bøjde sig efter inholdet. «Men den der borte er dog basen!» Hun krabbet avsted til den, og han efter. «Ser du den? To grener alt! Og hvad for grener!» hun stod på knæ hos den. «Den gutten har hat forældre han kan skryte av! For her er akkurat like meget og like lite ly til dem allesammen. — Nej, den ækle fluen!» Hun var borte hos det vesle barnet ved siden, som holdt på at bli inspunnet. Hun fridde det ut og rejste sig for at komme igjæn med våt jord, som hun la forsigtig om spiren. «Stakkar, den trænger

visst vand, skjønt det har da regnet forfærdelig ganske nylig.» — «Er du ofte heroppe?» — «Det blir ikke til noget uten det.» Hun så på ham prøvende: «Du tror kanske ikke, du, at dette småtteriet kjænner mig? Jo, hvær evige én også. Er jeg længe borte, så trives de ikke; men er jeg ofte hos dem, blir de kvikke.» Hun lå på knæ, med én hånd støttet hun sig, med den annen rykket hun græsdotter op. «De tyveknægter,» sa hun, «som vil stjæle fra stiklingerne mine.»

Dersom det nu hadde været et lite menneske som sa dette — et lite menneske med rappe øjne og glad munn; — men Helene var et stort menneske med stålfjær i; hennes øjne var ikke snare, og de blev der hvor de fallt. Munnen var stor, og behandlet ordene med varsomhed, for fullt alvor. Dersom nogen har læst det hun siger, fort, kvikt, må de læse om igjæn; hun sa det dæmpet, vægtfullt, hvær stavelse tydelig, og rytmen ombuldet det. Hun var en annen nu æn i elvelejet og bakkerne. Der svang hennes kraft sig frem, som hadde den trang til anstrængelse; — her gjorde den sig om til fin sansning.

En av Nordens mærkeligste kvinner, som også hadde disse to sider, og gjorde det største av begge, Johanne Luise Heiberg, så Helene nætop som hun var blet voksen. Fruen kunde ikke slippe henne, øjne og øren fulgte henne. Kjænte den gamle — det var i hennes siste leveår — noget av sin ungdom i henne? Også utvortes hadde de likhed. Helene mørk, som fru Heiberg engang var, hadde samme højde, samme figur, dog stærkere, hadde stor munn, store grå øjne som hun selv; det skjælmske kunde skyte op også i dem. Men den nærmeste likhed lå i væsenet, lå i uttrykket, som fru Heiberg hadde det, når hun var rolig og alvorlig i det moderlige; ti dette var hovedstammen i hennes natur. «For en sund pike!» sa hun og lot henne gjænnem en annen komme, og drog henne in til sig og kysste henne på pannen.

De to barndomskammerater var gåt inover åsen mot den andre siden; han skulde absolut se «Gjejtemyren».

Men da han kom derhen, kjænte han den ikke igjæn;

den var jo frodig skog! «Ja, det er gamle Helgesen som har æren for det,» sa hun og strålte. Han så at en kunstig opdæmning hadde gjort denne store flaten til myr og den tok han hul på. Jeg var bare barnet dengang, men jeg var med. Jeg fik et stykke jord at sætte kålrabi i nede ved elven, og det stykke passet jeg hele sommeren. Siden fik jeg andre stykker. For intægten av det tok vi vejter heroppe; fjærde året kjøpte vi planter. Ja, det vil sige, han lot som jeg betalte det altsammen med mit arbejde; han var en stor skøjer.»

— Da Rafael kom hjæm, sat hans mor og spiste; hun hadde inrettet sig som var hun alene — et sikkert tegn på at da følte hun sig krænket. Det nyttet ham ikke hvad han fant på, for at gjøre det godt igjæn, hun svarte ikke, og forlot snart bordet.

Nu følte han det selv hvor det hadde stått dejligt for hans mor at kunne gå med ham rundt på opdagelse og gjænkjænnelse i det nye Hellebærgene. Igåraftes i farens rum var de som uadskillelige for livet . . . og allerede tidlig næste morgen var han på fart med en annen!

I kvæll var intet at gjøre ved det, det visste han; men næste morgen bad han henne så inderlig om hun dog ikke idag vilde gå med dem, så skulde de vise henne hvad han så igår. Hun rystet på hodet, og gav sig til at læse i sin bok. Dag efter dag gjorde han henne samme tilbud, men med samme følge. Disse tilbud, mente hun, var tvungne.

Og det var de i én henseende. Han vilde inderlig gjærne forsone henne, inderlig gjærne vise henne rundt; ti han følte sig skyldig, skjønt han syntes det kunde forståes. Men at hun ved sit nærvær skulde forstyrre alle deres sammenkomster — han hadde været nokså fortvilet om hun hadde sagt ja.

Provsten med frue og datter var første søndag på gjænbesøk; fru Kås var høfligheden selv, og særskilt takket hun Helene for hennes makeløse omsorg for Hellebærgene. Helene blev rød, hun visste selv ikke hvorfor. Men da hun så at Rafael også blev rød, blev hun det én gang til. Dette var besøkets begivenhed; nogen annen var der ikke.

Barndomskammeraternes daglige gang gjænnem skog og mark tømte jo snart ut æmnet Hellebærgene; det blev han som foredrog, æmnet blev så et annet, nemlig hans opdagelser. Han hadde fra samstudiet med sin mor en ualmindelig færdighed i at forklare sig, og i Helene hadde han en tilhører som ikke lignet nogen han før hadde hat. Hun kjænte på forhånd såvidt til naturlovene, at hun forstod en populær fremstilling; men det var likevel ikke h v a d han forklarte, det var h a m — det følte han, og fik varme ved det; hennes øjne gjorde hans tænkning klarere. Han hadde aldrig følt en så sund tillid til sig selv som i hennes nærvær; denne gang kom der ikke nogen angst bakefter.

Men Helene hadde før intet visst om hans studiers art eller resultat; han var ingeniør, det var alt hun derom hadde hørt. Eftersom han fortalte, vokste og vokste han — snart tapte h u n en del av s i n sikkerhed over for ham. Først visste hun ikke hvorfor hun m å t t e holde sig mer og mer tilbake; men senere fant hun påskudd for at bli helt borte. Og da annet kom til, blev deres spaserturer sjældne; «hun hadde fåt så meget at gjøre».

Han forstod ikke grunnen; han gik ut ifra at hans mor på en eller annen måte var skyll i det (hvad for resten ikke var helt urigtigt) — og blev rasende. Allerede at hans mor våget at sammenblande hvad han før hadde søkt, med hvad han søkte her, fornærmet ham forfærdelig. Han glæmte aldeles, at det hadde ikke været frit for at han fra først av hadde søkt det samme her som ellers; han overlot sig alene til sin forælskelse, og d e n tålte ingen motsigelse, ingen hindring, den blev majestætisk. I Helene hadde han funnet sin fremtid.

Men provstens drog sig tilbake, fordi fru Kås gjorde det, og den tid kom at de mange forsøk på at få Helene på tomannshånd måtte opgives.

Han hadde aldrig været mere lidenskabelig optat. Han så henne foran sig, hvor han gik og stod, hennes rundladne yppighed i let gang, hennes grå øjne stående fast i hans . . . hvorfor kunde de to ikke gifte sig imor-

gen? Iovermorgen? Hvad var mere naturligt, hvad vilde bære ham sikkrere frem?

Spænningen mellem hans mor og ham vokste til den største højde den ænnu hadde nådd. Han tænkte for ramme alvor på at forlate både henne og landet. Han hadde jo en del penger tilovers efter patentsalget, og han skulde nok skaffe sig flere.

Som det bød ham imot at gå i mark og skog uten Helene! Studere kunde han ikke; ingen hadde han at tale med. Hvad skulde han gjøre? Han gav sig til at ro — ro lange turer, helst bort fra bugten, ja helt in til byen.

En dag som han ror langs kysten til venstre utenfor bugten, lægger han mærke til at ler- og hælleformationen i bakker og åser her hadde et isspræng av grått. Helene hadde sagt ham at derborte «så det så underligt ut, siden de store trærne var borte». Men da de måtte i båt for at se det, hadde han latt yttringen gå forbi. Nu la han til derborte. Der var dypt like ned og bratt opover; men han kløv. Han hadde tænkt at dette var kalk; — men han trodde ikke sine egne øjne: det var cement, aldeles bestemt cement! Hvor langt strakte den sig? Såvidt han kunde se, gik lejet langt utover — kanske næsten til gårdens grænse. I hvært fall var her mere æn nok for den stærkeste drift i mange, mange år, dersom her bare var nok kulsyre i leren og kalken. Han var ikke sen med at slå av nogen stykker, få dem i båten med sig og hjæm og gjøre analyser. Sjælden har nogen rodd fortere æn han nu skjøt forbi holmerne og in i bugten, frem mot støen under husene. Holdt cementen de rette forhold, så var h e r det som gjorde Helene og ham uavhængige av dem allesammen — o g d e t s t r a k s!

Med tilrakkede klær og hænder, ansigtet i sved, kom han senere på dagen stormende op til sin mor med resultatet: «Her skal du få noget at se!»

Hun sat og læste, så op, blev kridhvit... «Er det cementen?» spurte hun, idet hun la boken fra sig. — «Vet d u om den —?» spurte han i højeste forundring.

«Gud, ja,» svarte hun, rejste sig, gik bort til vinduet,

frem igjæn, presset hænderne mot hværandre, gnidende: «Så du også har funnet cementen! — Så du også har funnet den!»

«Hvem før mig —?»

«Din far, kjære, din far. Første gang jeg var her — noget før vi skulde rejse.» Hun gjorde et ophold.

«Han kom stormende som du nu in til mig ..... ja ikke så fort, han var dårlig tilbens; men ellers i alle måter som du —» hun lot øjnene med et eget blik gli hen over Rafaels tilsølte hænder; de var ikke fine i sig selv, de hænder; de var nætop hans fars.

Rafael så det ikke. «Hadde han da funnet cementlejet?»

«Ja. Han låste av døren efter sig. Jeg rejste mig og spurte hvad han våget? Han kunde knapt tale.» Hun holdt en stund inne, tænkte sig in i det igjæn. — — «Nu ja, så var det det der.» —

«Hvad sa han, mor?»

Hun blev ved at gå. «Din far trodde jo jeg bragte lykken til hus.»

«Hvorfor blev det ikke så da?» Hun vændte sig raskt mot ham. «Omforladelse, mor, du misforstår mig! Hvorfor blev det ikke til noget med cementen, mener jeg.» — Han rødmet.

«Du kjænte ikke din far. Der var for mange haker ved ham til at få nogetsomhelst i gang.» — «Haker?» — «Ja, særheder, egoisme, lidenskap, som haket fast.» — «Hvordan tok han dette?» — «Ingen skulde få være med, ingen eneste vite det, han altsammen! Og dertil skulde skogene hugges og brukes ..... og da vi var gift — jeg siger, da vi var gift, skulde hele min formue også brukes!»

Han så hennes forfærdelse ved det ænnu. Hun levde op igjæn hele kampen, og han forstod han ikke burde spørge om mere. Hun strakte også alt sin hånd ut, da han skyndte sig: «Hvorfor har du ikke fortalt mig dette før, mor? Dette, at her var cement?» — «Fordi du ikke hadde hat godt av det,» svarte hun bestemt.

Han følte, ja han så det, at hun mente han hadde ikke godt av det ænnu.

«Du har rørt ved det såreste i mit liv; la mig nu få være alene.» Hennes hånd kom op, han gik.

— Da han atter sat i båten for at ro sit store budskap over til præstegården, tænkte han: «Her er grunnen til fars og mors dødelige fiendskap, cementen! Hun har ikke hat tro til ham; hun har ikke villet levere både sig og sin formue til ham. Så blev der ingen cement av! Ikke engang skogene hugdes. Han var dog hel i alle fall. — Ja, mor også. Men Gud bevare mig —!»

Så regnet han over hvad skogene og hennes formue tilsammen kunde være blet, og hvad derpå (og på cementlejet) videre kunde være lånt. Han forstod sin far bedre æn sin mor! — for en formue det vilde git! For en magt, for en herlighed . . for et liv!

Hos provsten rev han alle med sig. Provsten, fordi han var en praktisk mann, som straks så hvad dette var værdt. «De er jo nu en rik mann!» Fruen, fordi hun kjænte sig tiltalt av hans ævner og begejstring. Helene? Helene var stum og forskrækket. Han vændte sig mot henne og spurte om hun ikke vilde ro med og se. Hun måtte ændelig se hvor stort lejet var! «Kjære, ro du med,» sa hennes far.

— I båten ønsket han at få henne foran sig, og skyndte sig frem. Uten at sige noget gik hun frem ved siden av ham, satte sig og gav ut en åre; så måtte han bakover igjæn.

Med denne lille spænning begynte det. Han hadde henne altså i ryggen, han så det fosset under hennes årer. En hemmelig kamp, en stilltiende frygt. Den hørtes også i de få ord som sagdes. De økte bare spænningen.

Da de nådde frem, var begge røde og varme. Nu måtte han snu sig for at se hvor de skulde lægge til. Først drog de langsomt forbi det hele cementleje, så vidt det var synligt. Han sat altså overfor henne og forklarte; hun så hele tiden ditop og bare flygtig eller slet ikke på ham. De vændte båten om igjæn, for at lægge til der han mente fabrikken skulde stå. Nogen minering måtte til for at skaffe plass. Skibene kunde nok komme kloss til; men havnen måtte gjøres sikkrere, og det vilde koste.

De steg ut, han foran for at hjælpe henne; men hun hoppet i land forbi ham. Så steg de opover, han foran for at vise vej, forklarende; hun efter med store øjne og åpne øren.

Alt hun hadde strævd med Hellebærgene og drømt om gården like fra barn av — det blev så lite nu. Det vilde også ta mange år før skogen gav løn. Dette derimot gav velstand straks og rigdom siden — hvis hans utsagn var rigtige, og derom tvilte hun ikke.

Det ydmyget henne, avsatte henne, eller hvad hun skulde kalle det. Men ham gjorde det stor.

Roturen, klyvingen, skjælvingen, som Rafael var i, gav fart til hans utlægninger; åsyn og skikkelse var spænt. Hun kjænte sig i et dragsug, hun burde frælse sig ned i båten og ro væk alene; men hun var for stolt til at røbe sig. Hans øjne og hans væsen syntes henne en erobrers; men hun vilde ikke erobres. Ej heller vilde hun synes at være den der hadde sittet og spekuleret i hans hjæmkomst. Det var akkurat at vænde det uegennyttigste, det kjæreste i hennes liv om imot henne.

Noget i ham var hun rædd, noget han kanske ikke selv rådde med — stormen i ham. Den var ikke larmende eller skræmmende; den var skinnende, intrængende ivrighed, den tok magten fra ham selv, og viljen fra henne. Og dette tålte hun ikke.

Ikke før var de kommet op og stod i synet ut over holmerne og havet, in over bugten til Hellebærgene, elvedraget der i den indre bugt og præstegården, så vændte han sig og så om fra det altsammen mot henne, som stod der med jagende barm, varme kinner og øjne som ikke turde komme in fra havet... «Helene!» hvisket han, og kom. Han vilde ta henne i sine armer.

Hun skalv ved det uten at vænde sig. Men det var fordi hun uten videre hoppet nedover fra ham. Det blev hun ved med, til hun stod i båten, den vilde hun løse — men betænkte sig; det vilde være for fejgt. Så blev hun stående og se ham komme efter. — «Helene da —!» ropte han oppe fra. «Hvorfor springer du fra mig?» — «Rafael, du må ikke —!» svarte hun, da han kom ned.

Alt av både bøn og befaling som et stærkt menneske rår over, lå i det.

Hun i båten, han på land mot henne. De så på hværandre i brytekamp, luende, bølgende under det tætteste åndetak, begge to — til han gik ut i båten, løste den, og la fra.

Hun satte sig. Men før hun gjorde det, sa han: «Du skjønner da vel hvad det var jeg vilde si dig —?» Han hadde ondt for at få det frem.

Hun svarte ikke, men stak ut årerne; gråten holdt på at bryte frem.

De rodde hjæm igjæn — ikke fullt så fort som de kom. En lærke svirret over hoderne på dem, en måltrost hørtes like i land. En tejst skar den like linje tæt over havflaten, ditin de skulde, og en tærne på skjæv ving efter med små skrik; der var visst noget derinne som væntet. Det duftet ut til dem av unge nåletrær og ny lyng; længer in stod Hellebærgenes marker i blomstring. Langt bak dem og højt op såes en ørn komme frem fra fjællene, fulgt av en flokk skrikende kråker, som inbildte sig de jog.

Han gjorde henne opmærksom på dette tog. «Ja, se der!» sa også hun, det lettet at få sige de par naturlige ord. Han så sig bak til henne og smilte. Og da smilte hun igjæn.

Han kjænte et velbehag av syv himles salighed; men det måtte altså ikke siges! Bare roes, roes i takt: «Hen—ne . . . . . er — det! Hen—ne . . . . . er — det! Hen—ne . . . . . er — det!»

Ikke sant, sa han til sig selv: Hennes motstand er tusen ganger skjønnere æn . . . . . ?

«Besynderligt at sjøfuglen ikke længer lægger ægg på holmerne herinne?» sa han.

«Det er fordi holmerne ikke på længe har været fredet. Fuglene har flyttet længer ut.»

«Så må holmerne fredes! Vi må da se til at få fuglene inover igjæn; — ikke sant?»

«Jo.» — Han vændte sig straks om til henne.

Det «jo» burde kanske ikke været sagt, tænkte hun; han hadde jo brukt «vi».

For at vise hvor langt hun var fra slike tanker, så hun op i land. «Kløveren står ikke godt i år.»

«Nej. — Hvad vil du gjøre med det stykke til næste år, da?» Men den snaren fløj hun ikke i.

Han vændte sig; men hun var ikke hjæmme.

Duren av elven tunnet dem in i en dans av tusen par; strømgangen av den svang båten. Rafael så derhen som de to hadde gåt sammen første dagen; han snudde sig for at se om ikke hun tilfældig også så ditop. Jo, hun gjorde.

De rodde hen mot præstegårds-støen, og han talte et par ganger; men hun hadde lært at det var farligt. De la til. «Helene!» sa han, da hun hoppet i land med «farvel» i forbifarten. «Helene!» Men hun stanste ikke. «Helene!» ropte han, og der lå så meget i det at hun vændte sig — og så på ham; men hun stanste ikke løpet.

Der behøvdes ikke mere! Han rodde hjæm som den største sejerherre disse farvand hadde båret eller set, like fra vikingerne nådde hværandre her i den innerste viken, og la efter sig den kjæmpehaugen som ænnu sees ved præstegården — ja like fra urskogenes elg med højе horn svømte over fra simlen, han hadde vunnet ved kamp, til den han hørte på andre siden; — like fra den første myggesværm, solyr, og som en vifte går op og ned, skrudde sig frem den eneste dag den kan det — ja like fra de første kobber basket omkaps frem til henne de så ligge og sole sig på Hellebærgene.

— Fru Kås hadde set dem ro forbi utover, stormro. Hun hadde set dem ro forbi inover, langsomt. Så skjønte hun altsammen.

Allerede at det var ved cementlejerne de hadde . . . ! Hun drev frem og tilbake, hun gråt.

Hun stolte ikke på hans bestandighed, og det var i hvert fall for tidligt for Rafael at hæfte sig her; han hadde helt annet at bestille! Cementen løp ikke fra ham; ej heller hun — hvis der var alvor i det. Dette møte med Helene så hun alene på som linjebrudd på jærnvejen; han kom ikke frem!

Rafael rodde, så det fosset for stævnen. Nu var han

tilbake, nu drog han båten op, som var den en åletine, nu kom han pilende på sine lange ben.

Forskrækket, fortvilet krøp hun som vanligt op i sofaens borteste hjørne, drog denne gang benene efter sig — skrek, da han fallt in med døren, og begynte at tale. «*Taisez-vous! Des égards, s'il vous plaît!*» Hun strakte armene ut til værgemål for sig.

Men denne gang kom han båret av kjærlighed og modig av lykke; han hadde sin fremtid inne i den. Han gjorde hvad han aldrig hadde våget, gik like på, tok hennes armer, brøt dem ned, omfavnet henne, kysste henne — først på pannen, så på kinnerne, munnen, øjnene, ørene, halsen, haken, hvor pokker han traf, uten at tale, rent i yre. «Gale gut!» stønnet hun, *des égards —! Mais, Rafaël, donc! — Que . . . . . !* Og så ændte det inne ved hans bryst med begge armene om hans hals. «Nu vil du forlate mig, Rafael?» gråt hun.

«Forlate dig, mor! Ingen kan få de to fløjer sammen til én som Helene!» Og nu holdt han lovtaler over henne uten mål og uten at høre at han sa det samme op igjæn og op igjæn.

Da han blev roligere, og han fik lov at puste — bad hun om at få være ene. Det var han vant til.

Om kvællen kom hun så ned til ham og sa, at først burde de rejse in til Kristiania og få cementlejerne undersøkt av kyndige folk, og høre hvad så videre skulde gjøres. Hennes fætter, ekspeditionschefen, vilde nok gi råd. Andre av hennes slægtninger med; de var jo ingeniører og forretningsfolk, de fleste av dem.

Han vilde nødig forlate Hellebærgene nætop nu, det måtte hun da forstå! Desuten hadde de jo avtalt først at rejse dit in til høsten! Men hun fik ham med på at nætop dette var den beneste vej til Helene. Kun bad hun om, at det hele forhold til henne skulde stå hvor det nu stod — til de hadde været i Kristiania. Herfra lot hun sig ikke rokke.

Det fik så være, da!

Som deres vis var, pakket de straks sit tøj. De kjørte ænnu samme kvæll bort til provstens for at sige farvel.

Der borte blev stemningen meget munter; — fra fru

Kås's side, fordi hun var urolig og vilde dække det med livlighed; fra provstens side, fordi han virkelig var oprømt over det store fund som spådde velstand for både Hellebærgene og bygden; — fra fruens side, fordi hun ante noget. De ønsket dem hjærtelig til lykke på rejsen.

Rafael hadde nyttet den almindelige optathed til at få tale nogen ganske få ord alene med Helene borte i en krok. Her truet han av henne et halvt løfte om, at når han skrev, så svarte hun. Men han vogtet sig vel for at sige henne at han alt på forhånd hadde talt med sin mor! Han følte at Helene vilde forskrækkes over en sådan adfærd, der fallt ham så naturlig.

Da de kjørte bort, sat han og viftet med sin hat, så længe de bare kunde sees. Der blev viftet igjæn — først av alle, tilsist bare av én.

Sommerkvællen var lys og varm; men ikke lys nok, ikke varm nok — ikke stor nok, heller; han hadde ikke rum i den, ikke farver av høj nok fryd. Han kunde ikke sove, ikke tale med nogen. Han kunde ikke være alene, men heller ikke sammen med andre. Han tænkte for ramme alvor at gå eller ro bort til præstegården igjæn og banke på ruten til Helenes kammers; han var ændog på vejen ned til nøstene, og skjøv båten ut. Men kanske vilde han forskrække henne, fordærve det for sig på en eller annen måte. Så rodde han utover, bestandig utover — til de ytterste holmer, og der forskrækket han fuglene. Da han la til, løftet de sig op, først nogen, så flere, så alle, protesterte i græsseligt kor — og med mere æn skrik! Han var inne i en vred sky, et helvede av bare fugl. Men han tapte ikke sit gode humør. «Vænt dere!» sa han til dem, da han rodde bort, fulgt av hele sværmen: «Vænt dere — til holmerne ved Hellebærgene blir «fredet» — likesom hele gården! Da skal dere komme og ha det godt hos os. Gjænsyn på det, da!»

IV

Som et højt skib, fæstligt, flagsmykket kom han in til Kristiania; hans kjærlighed var musik ombord. Den talrike slægt stod længst færdig til mottagelse. Dens

mange ingeniører var *à jour* med alt han hadde skrevet, og den hadde sørget for at få det kjænt. En del av landets største tekniske foretagender var i deres hænder, og dette gav forbindelser til højre og venstre. Slægten hadde atter et geni blant sig, d. v. s. atter en at gjøre stas med; Rafael gik fra selskap til selskap, fra præsentation til præsentation, og hvor han eller hans mor viste sig, var det med hof. Dette dannedes især av slægtens damer, ænnu ivrigere æn dens herrer, så de to hadde ikke været i byen en halv uke, før alle forstod at dette blev til sensation. Der er dem som ikke duger til det bruk; de er som sotete kjeler uten klang, eller som sære barn der ikke vil, eller som grætne gamle hunder der knurrer. Men h a n var så absolut harmløs — første vilkår! — en rigtig snill gut i ypperligt humør. Og han hadde den ydre anseelse; han målte sine tre alen, og alle disse tre alen var påklædd efter fineste snitt. I hans store, snare øjne viftet fæstvimpler; der luet elektrisk glans om hans brede panne, han hadde øvelse i at gjøre klart for andre hvad som begejstret ham selv, og han var smuk, når han gjorde det. Han var en fullændt værdensmann, der talte flere sprog i de kosmopolitiske middager, som var slægtens specialitet. Han var ejer av et av de få virkelige godser i Norge, rådde, sa man, over betydelig formue ved siden av. Bare halvparten vilde være nok til at sætte alle klokker i gang. Fra familien blev det selskapet, fra selskapet blev det byen som fejret ham. Han var dens begivenhed for fjorten dager. Man må kjænne Kristianiadalens kritiske, fantasitørre infødte, der til daglig æter hværandre levende av bare trang til føde — man må ha set dem svælge knastørre, sære bibelutlægninger, for at skjønne hvad det kan bli til, når de engang imellem får et virkeligt æmne! Intet fyker farligere til vejrs i en storm æn ørkensand; ingen sensation er som Kristianias. Da det blev kjænt, at to sakkyndige av slægten med en anset geolog og bærgmester hadde været nede på Hellebærgene sammen med Rafael og der funnet hans opgift om cementlejerne grunnet — blev han stormet og inhvirvlet tyve ganger om dagen. Det røjner på! Men h a n var idelig oplagt som et piano, og ikke mere kræ-

sen æn at han blant det fineste og lækkreste også kunde svælge småspiker og taugænder. I alle henseender holdt den unge galning mål, så han drejde inne i en runddans ved dag og nat; den tok pusten fra enhvær annen æn ham selv. Den herlige måned på Hellebærgene hadde gjort godt. Han blev også hjæmsøkt av lystige eventyr — så sælsomme og av en så dristig art, at en skulde ha sat sit liv i pant på at det var umuligt i Kristiania. Men «stærk tørk avler tørst». Han var i humør som en gut i en syltekrukke, når munn, næse, panne, hænder er oversølt. Sådan synes damerne best om barnene; da er de det søteste på jorden. Et højt fullmodent rognetræ under tusen stær — samme leven var der om ham. Nu fejlet det bare at han skulde bli gud — og det blev han også.

En dag han var rundt i flere fabrikker, gav han et vink her og et annet der (han hadde rikt selvsyn og raskt øje), og hvært vink var kostbart. Ændelig i en fabrik av nogenlunde samme art som den han i Frankrike hadde inspart halv kraft for, nævnte han en lignende plan; han visste på stedet hvordan det kunde gjøres.

Dette gik rundt i alle samtaler, det vokste, vokste som sjøen under flere dages vestenvejr. Det nye geni, som bare var nogen og tyve år gammel, måtte engang bli landets under. Snart blev det dagens mode at hvær grosserer fik ham op i sin fabrik, og først da grossererne var blet sikkre på at de hadde en gud iblant sig, blev det til alvor; for det er først grosserernes begejstring som forslår. Dette store øjeblik var det damerne hadde væntet på, for med ett sæt at svinge sig fra siste grads fornuft til femte grads galskap. Likesom solglim på blankt metal, således danset deres øjne cancan på ham. Selv ænste han ikke synderlig grad eller temperatur, han var for godmodig i sin ælskværdige lyksalighed til det; også for likesæl.

Et stærkt moment i opspilingen var slægtens temperament, for det var så likt hans eget. Han var en Ravn helt igjænnem — ja kanske med lite gran Kås i. Han var det de kallte «det ægte Ravn'ske» — frit for avskygningerne; han syntes dem at være fra slægtens ur-

værksted, av dens genuine grunnkraft. Det solide fysiske tilskudd hadde kanske gjort ævnerne yppigere; men ævnerne selv krævde slægten for sig. I Hans Ravn hadde Rafael fåt smak på samliv med slægten; nu var det der! For hvært ord han sa, stod forståelsens latter færdig; det rigtig gnistret omkring ham. Der han avveg fra almen smak, fra fordom, fra gjængs moral, der avveg også de; der hans unge forståelse stimet hen, stod deres samlet til bifall, ja den møtte ham langt borte fra, den visste hvor han vilde hen. Fordi han var ung av alder og natur, og kunde meget mere æn vanlig ungdom, passet han både i de yngres og de ældres selskap; — å, som han trivdes i Norge!

Hans mor fulgte med overalt. Hennes liv hadde jo engang syntes dem det meningsløseste de visste; men derav hadde hun gjort det største. Så lange mål og så ihærdig vilje hadde de ærbødighed for, og den blev vist henne. I de sirligste toiletter, med sit diskrete væsen og sin fornemme anstand førtes hun fra selskap til selskap, fra utflugt til utflugt, intil det blev for meget for henne.

Det gik også for langt, det støtte hennes takt, hun blev rædd. Men fæsttoget drog videre uten henne — som en række vogner der rejste bort med ham, mens h u n var trillet av. Øjnene fulgte støvskyen der langt fremme, og hun hørte gjænlyd av larmen.

Helene — hvor pokker blev det av Helene? Var hun også kommet bort? Langtifra! Rafael var så sikker på at ha henne med som at han hadde sit gull-ur like ved hjærtet. Allerede den første dag han var i byen, hadde han skrevet henne et brev til, det var ikke langt, dertil hadde han ikke tid; men det var ham selv. Han fik straks svar; pensionsværtinnen kom selv med det, han blev så overhændig glad at værtinnen, som hadde set poststemplet, og var i slægt med provstens, skjønte hele sammenhængen — hvad som moret ham meget.

Men Helenes svar var unvigende; hun kjænte ham åbenbart ikke nok til at våge sig ut.

Han hadde ikke tid til at forsøke på at få henne i tale gjænnem brev. Han kom hjæm om natten, han vågnet ut på dagen, og da var alt vennerne der og væn-

tet på ham. Siden var han ikke i pensionen, før han kom for at bytte til middag; imens stod vognen for døren; ti det var altid i aller siste øjeblik at han kom hjæm. Når skulde han skrive? Snart var det overståt, og da hjæm til Helene!

Cementaffæren holdt ham tilbake længer æn han hadde tænkt. Hans mor gjorde nemlig knuter; — ikke at hun motsatte sig kompaniets dannelse; men hun rejste mange vanskeligheder, hun vilde visst helst ha hele affæren utsat. Han hadde slet ikke tid til at overtale henne, hun ærgret ham også. Han overlot det til værtinnen.

Et besynderligt menneske som styrte pensionen, lejeboernes forretninger og en mængde barn uten spor av anstrængelse. Hun var enke, et par av barnene var nær ved tyve år, men selv syntes hun bare tredive. Høj, ferm, mørk med store øjne som glødende kul, sikker, rask i alle spørsmål, svar, rørelser. Som en officer med lang kommandoøvelse, altid trodd, altid adlydt. Man overgav sig uvilkårlig til hennes korte, naturlige lag at ordne alt med. Og tjenstvillig, ja opoffrende var hun mot dem hun likte; — men det var rigtignok langtfra alle. Denne uforbeholdenhed var et grunnlag som gjorde henne én gang til så pålidelig.

Hun hadde længst tat sig av fru Kås — først og fremst moret henne. Angelika Nagel brukte i sin tale den moderne Kristiania-jargon, slængen, sprogets ytterste piskesnært. I selve ordvalget betegnelser som «fælt» fæstet til det som var det motsatte av fælt («fælt fornøjelig», «fælt vakker»); «knakende» fæstet til det som var vått («knakende god punsch»). Man sa ikke skjøn, man sa «altfor skjøn» eller «storskjøn»; og omvændt sa man ikke «slet» om det aller værste, men med komisk moderation «nokså slet». Det som der var meget av, gik «i lange baner», f. e. «dyd i lange baner». Sprogets nedtrådte sko, som storbyernes ledigggjængere sjasker i vej i, blev først nu en modesak i Kristiania.

Alt dette var nyt og karakteristisk for det uvørne løsslupne, der var kommet op som reaktion mot det snærperi fru Kås i sin tid hadde sat sig utover. Typen moret derfor fru Kås; hun studerte den. Så tok Angelika

Nagel alt praktisk besvær fra henne, og gjorde det i lek. Således nu dette med cementforetagendet. På sin tilsyneladende ubetænksomme måte bomset hun også ut med hvad denne og hin hadde sagt om det, og det la fru Kås mærke til.

Snart bragte hun det så vidt at det blev nødvendigt at tale med Rafael; og da han var vanskelig at træffe, sat hun oppe efter ham om natten.

Den første gang han så henne åpne porten for sig, blev han rent unselig, og da han fik høre hvad hun vilde, overmåde taknemlig. Den andre gangen tok han en kyss fra henne, hun lo og løp in uten at tale med ham; det fik han for umaken. Men han hadde kjænt hennes legemes faste fylle og brænt sig på vellysten i den. Hun blev imidlertid aldeles borte; selv om dagen fik han henne ikke at se, skjønt han forsøkte. Men uvæntet møtte hun ham atter ved porten; det var noget hun måtte sige ham. Da blev det til kamp mellem dem. Også den ændte med at hun snudde sig fra ham og forsvandt. Han hvisket efter henne, så højt han turde: «Så rejser jeg!» —

Ænnu mens han klædde av sig, gled hun stille in til ham.

Dagen efter, ænnu før han var rigtig våken, bragte postbudet ham en anvisning på et pengebrev med 15,000 frcs. i. Han trodde her måtte være en navneforvæksling — eller en kommisjon der blev ham overdradd. Nej, det var fra den franske fabrikejer, hvis driftsomkostninger han hadde bragt ned til under det halve; han tillot sig at sende ham dette som et beskedent honorar; før hadde han ikke kunnet, men nu skulde det ikke bli med dette. Han imøtesåa Rafaels kvittering med en viss spænning; ti han var ikke sikker på mottagerens adresse.

Rafael kom op av sengen i en lynende fart, alle fortalte han det til; — løp ned til sin mor, og op igjæn. Men ikke før var han et øjeblik alene —, og dette overmål av sejr og lykke gjorde ham rædd. Nu måtte det slutte! Nu vilde han hjæm! Samvittighedsnag hadde han ikke kjænt spor av, ikke længsel heller — før nu. Med én gang så usigelig! Hun stod ren og højj der oppe på

åsen! Det blev til angst; han måtte rejse straks, eller det gik ham galt.

Angsten døvedes ved at se morens oprigtige glæde. Hun kom op til ham, da hun hørte han hadde stængt sig inne, og de talte rigtig hyggelig sammen. Tilsist også om deres økonomi. De bodde i «pensionen», fordi de ikke længer hadde råd til at bo i hotel; gården inbragte intet, før skogen atter kunde tale med, og hennes kapital var ikke længer urørt — tross forbudet. Nu var hun villig til at la h a m ordne cementkompaniet. Herom fór han så ut i byen, der hans hof snart samlet sig om ham.

Men de mange penger som her skulde til, fantes ikke på én dag, så det drog ut. Han blev utålmodig, han vilde og måtte rejse, så ænden på det blev at hans mor fik sin fætter ekspedisjonschefen til at danne kompaniet — og de beredte avrejsen.

Dels avla de avskedsvisitter, dels sendte de kort rundt med takk og hilsen. Alt var færdigt, selve dagen kom, da Rafael fik et brev på sengen fra provsten. Et anonymt brev fra Kristiania, skrev provsten, hadde gjort ham opmærksom på hvordan Rafael levde derinne; derpå hadde han selv skaffet sig underretning, og følgen var at idag lot han sin datter rejse til utlandet. Der stod ikke mere i brevet.

Men Rafael sluttet sig til hvad der så var foregåt mellem far og datter! Han stormet i klærne og ned til sin mor. Hans harm over de lumpne mennesker, som hadde ødelagt hans og Helenes fremtid — hvem kunde det også være? — gik i ett med hans fortvilelse; det var jo bare henne han holdt av, alle de andre brydde han sig fanden om! Han følte sig også krænket over at provsten eller nogensomhelst våget at behandle ham således — avskedige ham som en tjener, uten at tale med ham, uten at tilstede ham at gjøre rede for sig! Moren læste brevet med ro. Nu hørte hun på ham — også med ro. Og da han herover blev æn mere rasende, brast hun i latter. —

Det var ikke deres sædvane at gjøre op noget mellemværende i ord. Men denne gang skjøt det ham i

sinnet at hun hadde fåt ham til at rejse til byen, ikke for cementlejernes skyll, det hadde hun noksom vist, men for at avlede ham fra Helene. Og dette sa han henne.

Ja, han sa: «Nu går det mig som det gik far. Og det blir din skyll, dette også.» Dermed fór han ut.

Litt efter rejste fru Kås. Samme dags kvæll rejste også han, men til Frankrike.

Fra Frankrike skrev han til provsten det mest intrængende brev om at la Helene komme hjæm igjæn, og de skulde gifte sig straks. Hvad provsten æn hadde hørt om hans liv i Kristiania — det hadde ikke det ringeste at gjøre med den følelse han nærte for Helene. Hun — og hun alene — hadde den magt som skulde binde ham. Hennes skulde han nu bli for livet.

Provsten svarte ham ikke.

En månedstid efter et nyt brev. I dette erkjænte han at han hadde båret sig galt ad. Han hadde bare ikke tænkt over det. Det gled in som en fortsættelse av så meget annet, omstændighederne var for vill-ledende. Men, svor han, dermed skal det ha slut; han skal vise at han fortjener at bli trodd. Ja, han hadde vist det, helt siden han forlot Kristiania. Provsten måtte ændelig være forsonlig; dette var jo at forvise ham; ti uten Helene kunde han ikke komme hjæm til Hellebærgene. Alt som der var kjært, var blet inviet i hennes selskap; alt som der var at gjøre, var blet planlagt sammen med henne. Ja, derved også hans liv. Han sørget, og han længtes, så det var ham umuligt at arbejde så alvorlig som han hadde trang til.

Denne gang fik han svar, men kort. Det lød på at alene en længre prøve kunde overbevise dem om alvoret i hans forsætt.

Altså ikke hjæm, ikke arbejde! I alle fall ikke således at det monnet. Han kjænte sin mor altfor godt til ikke at skjønne at nu stod også cementforretningen hen — enten kompaniet var dannet eller ej. Til overflod overbeviste han sig om det.

Han hadde længst skrevet sin mor til med inderlig bøn om tilgivelse for hvad han hadde sagt; hun visste

det bare var hissighed; hun visste hvor han holdt av henne, om han også var så ulykkelig at være uenig med henne om det som var og blev ham dyrebart.

Hun svarte ham smukt og langt — uten et ord om det som var hændt, eller om Helene. Hun fortalte adskilligt — deriblant også om hvad provsten mente med hensyn til gården. Herav sluttet han at hun og provsten var sammen som før. Kanske provstens siste grunn til at skyte saken hen nætop var den, at han forstod fru Kås ikke interesserte sig for den?

Det led mot efteråret; under al denne uvisshed kjænte han sig ensom, og længtes til sine nye venner i Kristiania. Det skrev han dem til, og at han vilde dra hjæmover; dog vilde han stanse en stund i Kjøbenhavn.

I Kjøbenhavn traf han Angelika Nagel igjæn, hun var i selskap med et par av hans studiekammerater fra Kristiania. Hun var uhyre munter, lysende av sundhed og skjønhed, og med den flotte frejdighed som gjorde ungdommen gal. Han hadde i al denne tid banlyst alt derhen hørende, og han kom der uten nogen trang til at fornye det. Men her blev han for første gang i sit liv skinsyk! Det var en hel ny følelse han ikke var forberedt på at stå imot. Han blev det, bare han så henne i selskap med en av kammeraterne. Hun hadde et eget friskt, djærvt lag som satte hans lyst i lue.

Nu åpnet sig et nyt avsnit i deres samliv; det deltes mellem rasende skinsyke og rasende hengivelse. Dette ledet in i et brevbytte av egen art, da hun rejste, og dette brevbytte drog ham efter.

Ombord hørte han en samtale mellem en opvarter og en opvartningspike: «Hun sat oppe etter'n om natta, til det blev som hun vilde. Og nu har hu' fåt tak i'n!»

Muligt at denne samtale ikke vedkom ham; men det var jo også muligt at piken hadde været i pensionen i Kristiania; han kjænte henne ikke.

Besynderligt med slike forhold som Angelikas og hans — parterne går i den tro at de har været usynlige! Hittil hadde ikke et menneske visst noget om det, tænkte han. Bare mistanken om det motsatte gjorde nu altsammen væmmeligt. Pensionen, Angelika, brevene — fy

for fanden! Han vilde ikke fortsætte for nogen pris i værden. Hadde Angelika kastet et garn ut efter ham, og fanget ham in som en dum, fet fisk? Det hadde ikke fallt ham in med en anelse, det hele hadde ingen rolle spillet i ham — før nu han traf henne i Kjøbenhavn. Kanske det også var en vel uttænkt plan!

Intet kan krænke en manns forfængelighed og erobrerfølelse dypere, æn at der han trodde at være sejrherre, der var han den infangede slave.

Rafael drev på dækket det meste av natten, og da de kom til Kristiania, tok han in på et hotel. Derfra vilde han dagen efter rejse like hjæm til Hellebærgene; nu skulde det briste eller bære! Dette — og alt lignende — måtte ha slut for altid; det førte bare fanden i vold. Og var han først hjæmme, og fik han vite hvor Helene var, skulde resten ordne sig.

Fra hotellet gik han op i Angelika Nagels pension for at sige de skulde bringe noget tøj som stod der, ned i hotellet straks; han rejste om eftermiddagen.

Han hadde spist middag, og kom op på sit rum for at pakke — da stod hun der. Elegant, vakker og så ulykkelig som han aldrig hadde set nogen være. Hadde han virkelig ikke tat in hos henne? Vilde han straks rejse? Hun gråt så rent opgit fortvilet, at han, som var forberedt på alt uten på at se henne så trøstesløs, han stod der og svarte unvigende. Deres forhold, sa han, hadde jo ingen annen betydning hat æn et tilfældigt møte; det visste de begge. Altså visste hun også at det senere eller tidligere måtte ha slut. Og nu var tiden kommet.

Jo, mente hun, det betydde mere; hun hadde ikke møtt nogen hun hadde holdt så av; det hadde hun vist ham. For hun var kommet her for at sige ham at hun var frugtsommelig. Hun var så fortvilet over det som nogen kunde være; det var hennes og hennes barns ruin. Aldrig hadde hun tænkt sig noget så forfærdeligt; men hennes vanvittige kjærlighed hadde jo revet henne nedover; — så nu lå hun som hun fortjente at ligge.

Rafael kunde ikke svare av den grund at han ikke kunde tænke. Han så hennes nakke og rygg og rystel-

serne i dem; han så hennes lille fot stikke frem under kjolen, hennes stærke arm i stramme ærmer; ansigtet holdt hun inne i sine hænder over bordplaten, og gråt, hulket, skrek.

Likevel — det som først samlet hans tanker sammen til mening, var ikke medlidenhed med henne her foran ham. Det var Helene, det var provsten, det var hans mor. Hvad vilde de nu sige? —

Som hun følte hvor hans tanker var, løftet hun hodet: «Vil du virkelig rejse fra mig!» Hvor var hennes åsyn fortvilet, det stærke menneske svakere æn et barn.

Han stod oprejst foran henne med den åpne kuffert, rent ulykkelig, han også. «Hvad kan det nytte at jeg blir her?» svarte han sagtmodig. Hennes øjne lå i hans, utspejdende, blev klarere og klarere, blev bestemte, så lyste de, så lynte de, munnen trak op til hån, hun vokste fra sekund til sekund, til hun sprang i vejret: «Du skal gifte dig med mig, hvis du er en hæderlig kar!»

«Jeg gifte mig — med dig.....!» ropte han, først forfærdet, så hånende, han også.

Nu blev hennes øjne onde, hun stak hodet fremover, hele mennesket samlet sig til anfall som en tigerkat. Men det blev til et slag i bordet med en manns hånd: «Ja, det skal du, fanden hakke mig!» hun hvisket det. Frem, forbi ham og hen til vinduet. Hvad vilde hun?

Åpne det, skrike ut av det; — han hørte ikke tydelig hvad. Lægge sig helt utover karmen og skrike én gang til, så lukket hun, vændte sig mot ham, truende, triumferende.

Han stod likblek — ikke fordi han var rædd, eller lot sig true, men fordi han opdaget at her hadde han sit livs fiende. Og så rejste han sig til kamp.

Hun så det straks, hun følte hans styrke, før han rørte sig. Her var noget i øje og holdning hun aldrig kom til at magte. En kraft i uttryk og snit som en ikke gjærne burde gå i kast med. Hadde han aldrig set henne før — hun hadde heller aldrig set ham før.

Desto mere villt ælsket hun ham! Hun frydet sig over at han ikke ænste hennes bevægelser i rummet, men vændte sig for at lægge det siste stykke i kufferten og lukke den til. Da kom hun tæt hen til ham — i sønderknuselse, i anger og elendighed, den største han hadde set, det være sig i liv eller kunst. Ansigtet rædselsstivnet, øjnene naglet, hele mennesket urørligt, bare tåre på tåre uten lyd eller pust. Hun vilde, måtte, skulde ha ham, hun drog ham i sig, som havsuget drar, det var livsbehovets kjærlighed, dens yttringer, de rasende også, som de fortvilede. Han forstod det nu.

Men han la stykket i kufferten, og lukket til. Derpå gik han et par slag over gulvet, som var han alene — sagde så at hun selv måtte inse det var umuligt.

«Tror du ikke,» svarte hun stille, «at jeg kunde ta alt besværet fra dig? Så du kunde arbejde med dit? Har du ikke set jeg kan omgåes din mor?» Han svarte ikke; men han måtte inrømme det var sant. Hun væntet en stund, så la hun til: «Og Hellebærgene . . . jeg kjænner jo også gården; provsten er jo i slægt med mig, jeg har været der. Det var noget for mig at styre med — tror du ikke? — Og cementgruberne,» føjde hun til, «jeg ligger for forretning, det skulde ikke hæfte dig.»

Hun sa det dæmpet, kort. Hun var ikke fri for at læspe, og det gav samtidig noget hjælpeløst.

«Rejs i alle fall ikke idag — tænk over det!» la hun til, og gråt nu igjæn så bitterlig. Han syntes han måtte bort og trøste henne.

Hun rejste sig mot ham, hun slog armene om ham og knuget ham in i sin fortvilelse og sit begjær. «Ikke rejs, ikke rejs! . . . . .»

Hun følte han blev varmere. «Aldrig,» hvisket hun, «har jeg, siden jeg blev enke, git mig til nogen annen — og så skjønner du selv —» hun la hodet til hans skulder og hulket, hulket.

«Det kommer styrtende over mig,» sa han. «Jeg kan ikke —»

«Sa ta dig tid!» utbrøt hun hviskende, og tok en rask kyss. «Å, Rafael,» hun vinnet sig om ham, hun la ild om ham.

Nogen banket på døren, de løp fra hværandre. Det var mannen, som skulde ta tøjet.

«Nej,» svarte Rafael, han blev rød, «jeg vil vænte til imorgen.»

Tjeneren gik, hun sprang i ham, hun takket, jublet, kysset. Å, som hun tindret av styrke og lykke og sejr. Hun var en ung pike på et par og tyve. Eller rettere en ung mann. Ti der var noget mannhaftigt også ved den måte hun nu gik bort på.

Men lysningen og ilden var ikke før utenfor — så skedde et nedfall i hans stemning. Ikke længe efter lå han overænde i sofaen som i en grav. Han syntes ikke han mer kunde rejse sig.

Hvad blev nu hans liv? Ti livet har en drøm over sig som er sjælen i det. Og når den drøm er borte, ser livet ut som et lik.

Dette var det den store angst hadde invarslet! Hit var det alle ravnene hadde fulgt rovdyret i ham. Her skulde det ikke længer leke og more ham, her skulde det slå kloen i ham for alvor, kaste ham overænde og slubre i sig hans friske blod. Det glimtet av henne som nu gik.

Men like sikkert stod det igjæn, at forlot han henne, så var hun ruineret, hun og hennes barn. Og da holdt ingen ham for en hæderlig kar; heller ikke han selv.

Nu sist i Frankrike, da han ikke kunde komme til ro i et større arbejde, som idelig dæmret, tænkte han ofte: Du har tat livet for let; ham som gjør det, times ikke det større.

Kanske, når han nu gjorde sin skyldighed her, læsset på sig sin forbrydelse mot både henne, sig selv og andre — og bar den frem som en mann . . . kanske han så kom til at få bruke hele kraften?

Det gjorde mor, og hun nådde frem.

Men med tanken på mor kom tanken på Helene, kom hans drøm. Den drog nu fra ham som trækfuglene fra høsten. Han lå der igjæn, og syntes han ikke mere kunde rejse sig.

Fra tummelen han i sommer hadde været oppi, husket han to mennesker han hadde fåt hel tillid til, en ung

mann og hans hustru; hos dem sat han om kvællen; Rafael la ærlig op for dem altsammen; ti han var nu engang ærlig. Den avgjørende prøven er om en også kan fortælle alt om sig selv. Og det kunde han.

De hørte på ham med forfærdelse. Men deres råd var højst besynderligt: han skulde vænte og se om hun også var frugtsommelig.

Dette vakte hans motvilje; her var ikke tvil tillatt; ti sanfærdig var hun. — Men hun kunde jo ta fejl; — hun burde la det undersøke. Også dette forslag oprørte ham; — men han gik in på at også hun skulde komme og tale med dem; hun kjænte dem.

Dagen efter kom hun der. Til henne sa de begge to, hvad de ikke godt kunde sige Rafael, nemlig at hun vilde ruinere ham. Fruen især skånte henne ikke. En så højt begavet gut som Rafael Kås, med så rike vilkår i alle henseender, måtte da ikke, nogen og tyve år gammel, få læsset på sig en ældre kone og mange barn! Han var alt annet æn rik, det visste hun av hans egen munn, hans liv vilde bli lastdyrets, og det ænnu før han hadde lært at dra. Skulde han til at arbejde for føden til så mange mennesker, måtte han ta på sig det umuligste, han vilde bli middelmådig på det. Det vilde begge lide under, bli skuffet, misnøjd. Han måtte da ikke bøte så hårdt for en letsindighed som hun var ti ganger så ansvarlig for som han. Hvad trodde hun folk vilde sige? Han, som var så avholdt, så eftersøkt, så væntet på. De vilde falle over henne som kråker på et kråketing, hakke henne i stykker. De vilde uten untagelse tro det værste.

Mannen spurte henne om hun også var aldeles sikker på at hun var frugtsommelig. Hun burde la sig undersøke. Angelika Nagel blev rød og svarte, halvt med hån og halvt med latter, at den ting skjønte hun sig på. «Ja,» svarte mannen, «det hadde mange sagt — som tok fejl. De folk som får vite at De har sagt De er frugtsommelig, og at det er derfor De nu blir gift — hvad tror De disse samme folk vil si', om det viser sig at De har tat fejl? Ti naturligvis vil det rygtes.»

Hun blev atter rød og sprang op. «De får si' hvad

de vil!» Om litt la hun til: «Men gudbevars, jeg vil ikke gjøre ham ulykkelig.» For at undertrykke sin bevægelse vændte hun sig fra dem. Men fruen slap henne ikke; hun foreslog henne uten videre at skrive ham til, gjøre ham fri og la ham rejse til sin mor; der fik de så avgjøre det. Angelika var jo så dygtig at hun kunde gjøre sig en levevej hvorsomhelst, og det fik hun forsøke. Rafael burde jo også hjælpe henne.

Angelika sa: «Skal jeg gi efter, så er det til hans mor jeg vil skrive. Hun skal vite det altsammen, så hun også skjønner ansvaret han kommer i.»

Det fant fruen rimeligt, og Angelika satte sig ned og skrev. Hun var herunder ofte bevæget, men det gik — fort, bestemt, ark efter ark.

Så ringte det; et bybud med brev. Piken kom in med det, fruen tok mot det; men det var ikke til henne, det var til Angelika — begge kjænte Rafaels uvørne håndskrift.

Angelika brøt det, blev ildrød, strålte; ti han skrev, at resultatet av hans alvorligste overlægninger var at ved ham skulde ikke hun og barnene bli ulykkelige; han var en hæderlig kar, som vilde bære sit eget ansvar og ikke læsse det av på andre.

Angelika rakte brevet til fruen. Derpå rev hun det hun nætop hadde skrevet færdigt, i mange stykker — og gik.

Fruen stod igjæn og tænkte: Det bra i os må kautionere for det dårlige, og så hænger vi fast, så det forslår.

Den opdagelse fruen her gjorde, var gjort adskillige ganger før. Men den var like rigtig for det. —

V

Dagen efter blev de gift.

Og natten derefter, da hun var sovnet in i sin bestandig sunde søvn, lå han overmæt, oprevet, men litt efter i inderlig sorg over sit tapte paradis. Han kunde ikke sove; han lå og så fremover en eng som intet forår hadde, derfor ingen blomster. Han gjænnemgik

også her tok kraft fra det dypeste i deres samliv, og beslutning derefter.

Følgelig gav han henne tid — tross Angelikas uro, som næppe var til at styre; hun begynte ændog at håne. Men der var noget helligt over hans forvæntning; forsøkene prellet av.

Da han ænnu den tredje dag ikke fik svar, telegraferte han. Bare disse ord: «Mor, send mig svar!» Telegrafen hadde aldrig båret noget frem, tyngre av tilbakeholdt gråt. Han kunde ikke gå hjæm; han var utenfor byen og alene like til kvællen; da måtte svaret vel være der. Det var der:

«Min ælskede søn, du er altid velkommen, og mest når du er ulykkelig.»

Ordet «du» var understreket.

Han blev kridhvit, slap telegrammet, og gik langsomt in i sit eget rum. Der lot Angelika ham en stund være i fred, men kom så in og tændte lamperne. Han så hun var i stort oprør, og at hun av og til kastet snare blik hen på ham.

«Vet du hvad, Rafael, du skulde bare rejse like til din mor. Det er dog for galt om vor fremtid — og hennes med, da! — skal ruineres av sladder og slikt skitt.»

Han var for ulykkelig til at kunne bli forarget. Hun har jo ikke respekt for nogen eller noget, tænkte han, hvorfor da bli ond over at hun ikke har det for hans mor, eller for hans eget forhold til sin mor?

Men som Angelika, der hun stod over en fortrædelig lampe, og lot sit utålmod få utbrudd, syntes ham rå! Hennes munn kunde altfor let få et rått drag, hennes lille hode kunde somme tider stikke op av de stærke skuldre med noget av orm, og hennes tykke håndledd...

«Åja,» sa hun; «når alt kommer til alt, er vel ikke det ækle Hellebærgene stort at tragte efter.»

Nu er hun misnøjd med sig selv, tænkte han; så må hun gå videre! Nu kan hun ikke stanse, før der blir sammenstøt og utladning, men den glæde skal hun ikke ha.

«Efter alt det som folk snakker, og det som er hændt der...»

Det tændte ikke.

Hvordan har jeg kommet til at tænke at hun kunde omgåes mor?

Han rejste sig, og begynte at drive. «Er det dette mor har følt? De var jo dog så gode venner. Den gang ante jeg intet. Hvad gjør at mors instinkter altid er finere? Har jeg skjæmt mine?»

Da Angelika en stund efter atter kom in til ham, så han svært ulykkelig ut; hun blev grepet av det. Og da var hun så god, så naturlig og opfinsom der omkring ham. Og der stod slikt vejr av hennes frejdighed og livsmot senere hen, at han ordentlig kviknet til og tænkte: Hadde mor overvunnet sig til at gjøre forsøket, det hadde kanske gåt! Der er så meget dygtigt og godt ved dette forunderlige menneske.

Han gik in til barnene; fra første dag holdt han og de av hværandre. De hadde været nødlidende i den store pension, og hos en mor som sjælden var hos dem, eller gad ta sig av dem anderledes æn som av klædningsstykker der skulde lappes, eller munner som skulde proppes, eller fejl som skulde pryles. Rafael hadde i sin natur det oprindelige som barnetroskyll er en fryd for, og han kjænte trang til at ælske og ælskes. Sådant føler barn straks. Henne hæftet de, henne var de i vejen — nu mer æn nogensinne. For at sige det straks: henne var Rafael blet alt.

Dette var fortryllelsen ved henne, den fødte sig på ny efter hvadsombelst. Hennes ømhed, hennes hengivelse var grænseløs. Så var den egen; hun la den ut kontant i sin person, i sin rådsnare opfinsomhed for at skaffe ham alt godt innen hennes rækkevidde — og utover den med. Den lå i hennes opoffrelse ved nat og dag, straks noget stod på, i en tjenstvillighed som det bare står i et så sundt og stærkt menneskes magt at yde. Men i ord gav hun den ikke; knapt nok i blik. Det var såvidt hun gjorde det, den gang kampen stod om ham; — men dermed var det slut.

Hadde hun kunnet holde én linje, om det bare var et par uker ad gangen, og latt sig styre av sin aldrig svigtende kjærlighed — han hadde i dette stærke vejrlag

reddet ut av sit ægteskap hvad moren tross alt hadde reddet ut av sit.

Hvorfor skedde det ikke? Fordi den skinsyke hun vakte hos ham, og som drev ham til henne igjæn — den slog om. De var ikke før gift, så var det h u n som blev skinsyk.

Var det underligt? En ældre kvinne — hun være den stærkeste personlighed, bredt anlagt —, når hun vinner en ung mann som er på moden, vinner ham således som hun vant sin — kommer til at leve i evig uro for at nogen skal ta ham fra henne. Hun hadde jo selv tat. Hvis vi siger at hun var skinsyk på omtrent hvært menneske som kom der, mann eller kvinne, gammel eller ung, ænvidere på alle dem han ellers kom sammen med, så er det en overdrivelse; men denne overdrivelse sætter stærkt lys på forholdet; a v d e n a r t v a r d e t. Hun tålte ikke der var nogen annen til for ham. Om der kom en stemning op i samtale med en annen, m å t t e hun forstyrre den; hun tålte ikke at være utenfor. Hennes ansigt blev stivt, hennes højre fot begynte at gå, og nyttet ikke det, så kastet hun tvære ord eller tirrende ord — likegyldigt hvem som var der.

Blev der sagt noget godt om en, og det holdt på at ville tænde hos ham, blåste hun på det. Bokstaveligt! Hun hadde det nemlig med at blåse, med at løfte på skulderen, kaste med hodet, vrikke med foten. I begynnelsen trodde han hun visste noget ufordelagtigt om alle dem hun blåste på, og han beundret hennes kjænskap til halve Norge. Han trodde overhodet på hennes sanhedskjærlighed som på få ting. Han trodde den var ubegrænset, den også, som så meget annet hos henne. Hun sa jo det mest kyniske like ut, og gjorde sig ingenlunde til på nogen måte. Men litt efter litt gik det op for ham, at hun sa akkurat det som det høvde henne at sige, det som det fallt henne in at sige i den stemning hun var. Hun hadde ikke mere respekt for sanheden æn for alt annet.

En dag de gik til bords — han kom sent hjæm, og var sulten — frydet han sig over at der stod østers. «Østers!» ropte han, «og det nu? De må være svært

dyre? —» «Pytt, det var den gamle kone, du vet, hun vilde jeg skulde ha dem til dig; jeg fik dem næsten til forærings.» — «Det var da morsomt. Du har altså været ute, du også?» — «Ja, og der så jeg dig. Du gik med Emma Ravn, så jeg.» — Han hørte straks på tonen at det hadde han ikke lov til; men sa allikevel: «Ja, er hun ikke søt? Noget så friskt og ufordærvet. —» — «Hun —? Hun hadde en fosterfordrivelse, før hun blev gift.» — «Emma —! Emma Ravn?!» — «Ja — hvem det var med, vet jeg ikke!» — «Nej hør, vet du hvad, Angelika, det tror jeg ikke,» sa han højtidelig. — «Det kan du gjøre som du vil med; men jeg var der jo selv og hjalp hennes mor; det var jo i pensionen! Så du kan skjønne jeg vet det.»

Det kunde ikke falle ham in at noget menneske vilde gå så vidt som at lyve sådant på sig selv. Emmas øjne, klare som vand i en kilde, der stenene på bunden kan tælles — de så nu på ham fra det fjærne, rene, uskyldige. Han begrep ikke at sådanne øjne kunde lyve. Han blev rent fælen, han kunde ikke spise, han rejste sig. Værden var jo bare bedrag, det reneste urent. I år og dag, når han møtte Emma eller hennes mor med sit hvite hode, gik han omvejer for ikke at møte dem. Han holdt inderlig av sin slægt; dens svakheder lå åpne for alle; men også dens dygtighed og ærlighed. Denne ene historie fordærvet hans tillid, skadet hans selvtillid, ødela meget i ham, og så gjorde den ham fattigere. Hvorledes kunde han duge til noget som således idelig og overalt lot sig narre?

I hele historien var der ikke et sant ord.

Hans troskyll var hos henne et barn i en ørneklo. Men ikke så længe ænda.

For heldigvis var hun uten vedholdenhed eller beregning også i dette. Hun husket den ene dag ikke hvad hun hadde sagt den andre, ti hvær dag hadde sit behov, og hun talte flot, som behovet var til. Han derimot hadde ypperlig hukommelse, og hans matematiske evner ordnet beviserne mot henne med magt. Hennes begavelse var mere flinkhed og fermhed æn noget annet; den var uten opdragelse, uten sammenhæng, og den blev på alle

punkter gjænnemsaget av lidenskap. Derfor kunde han nårsomhelst knuse hennes forsvar. Men hvær gang dette skedde, viste det sig så tydelig at hun atter hadde syndet av skinsyke; og det smigret hans forfængelighed, det voldte at han ikke tok det alvorlig nok, ikke forfulgte det videre frem.

Kanske hadde han så opdaget mere. Skinsyken var nemlig bare formen som hennes uro tok; uroen selv kom av flere grunner, av flere nerveknuters oprør.

Hun hadde nemlig en fortid, og hun hadde gjæll. Begge deler hadde hun nægtet, og levde nu i stadig angst for at nogen skulde gi ham besked. Ti var der sporsans til, så øvdes den nu mot henne, det skjønte hun. Det kom bare an på hvad han fik vite, d. v. s. hvem han kom sammen med. De anonyme brev overså hun, fordi han gjorde det; — men der var nok av onde mennesker til som kunde kaste hentydninger.

Hun så at også Rafael tildels ungik sine talrike venner fra før; hun forstod ikke grunnen; men det var den, at også han følte de visste mere om henne æn han hadde godt av at vite. Hun så han fant på sindrige påskudd for ikke at vise sig med henne ute; også det mistydet hun; hun forstod overhode ikke, at han på sin måte var like rædd som hun for det som folk sa. Hun trodde der var andre han søkte æn henne. Kom der intet annet ut av omgangen, så kunde der falle fortællinger. Derfor den ilfærdige jagt på næsten hvær en han bare talte med; hadde de mistænkeliggjort henne, måtte de mistænkeliggjøres igjæn!

Hun hadde gjæll, og den kunde ikke skjules, dersom hun ikke økte den. Det gjorde hun med en dristighed som var værd et bedre mål. Huset gik med flot utstyr, åpent og altid udmærket bord; ellers trivdes han ikke hjæmme, sa hun, tænkte det vel også. Selv måtte hun være en av byens eleganteste damer, det krævde hennes daglige kamp for at holde ham fast. Selvfølgelig fik hun alt «for ingenting», eller «for det største røverkjøp av værden». Altid var der nogen «som næsten gav henne det».

Han visste ikke selv hvor mange penger han skaffet;

kanske nætop fordi hun drev ham, jog ham fra det ene i det andre. Oprindelig hadde han tænkt at dra til utlandet; men med en hustru som ikke kunde sprog, og med en stor familie —? Herhjæmme — det mærket han snart — hadde han ingen stilling længer i folks tillid, han turde ikke begynne på noget større; eller han vilde vænte, før han tok avgjørende beslutning. I mellemtiden gjorde han hvad som kunde falle. Og det var ofte arbejde av underordnet art. Både av kjedsomhed og for at gjøre nok, kom han til at gi fra sig det middelmådige — og lot det skure.

Altid gik han ut ifra at det var «foreløbigt». Hans videnskabelige trang, hans opdagerævne — med så mange punds vægt på ryggen kom den ikke højt. Men det skulde den nok ænda! Han hadde ungdommens ødsle utmåling av tid og kræfter; han så derfor længe ikke selv at den store familie og det store hus klæmte ham længer og længer ned.

Hadde han bare fåt fred, tænkte han, så skulde han bære det frem altsammen og mere til. Han kjænte slike kræfter.

Men det var fred han aldrig fik. Nu kommer vi nemlig til det værste, eller egentlig til summen av det foregående. Den evige uro hun gik i, slog ut i evig kamp. Dels ejde hun ingen selvbeherskelse. Et lune, en mistanke, en spænning måtte gå ut over nogen, hun grep den minste lejlighed. Dels og især jog denne ene, hele livet beherskende angst for at beholde ham — den jog henne bort fra det hun skulde ha tat sig av, for at gi fred. Hun lot husvæsenet flytte, hun lot barnene drive; hennes ledige kræfter gik uavladelig løs på ham; hennes skinsyke, frygt, gjæll, åt i hans frugtbare ånd, fortærte hans gode humør, la hans skjønhedsglæde, hans skabertrang øde.

Han hadde især én stor idé som han ofte tok ryggtak med uten at kunne magte den. Kampen hadde begynt for alvor en dag på højden over Hellebærgene, den hadde fortsat utover sommeren. Underligt nok — en dag han sat over noget kjedsommeligt arbejde, og Hellebærgene og Helene stod for ham i forårssol . . . møtte idéen, høj,

smilende — og han til igjæn! Da bad han for sig hjæmme i huset: «La mig nu få fred bare en månedstid, her er penger; jeg holder på med noget; jeg vil og må ha fred! På en måned skal jeg komme så langt, at kanske jeg skjønner om det er værdt at bli ved. Kanske kan denne ene idé bærge os allesammen.»

Dette siste var noget hun forstod. Og nu fik han fred. Han hadde kontor i byen; men tok ofte sine papirer med hjæm om kvællene, ti det kunde hænde at han atter var midt oppe i det, ret som han sat eller lå. Hun gav ham rikelig pleje, ja hun satte sig i trappen, når han sov til middag, for at værge mot støj. Det varte hele fjorten — 14 — dager. Da hændte det at han gik en tur, og at hun rotet i hans papirer og der blant tegninger og beregninger og brev virkelig for én gangs skyll fant noget. Det var følgende, skrevet med hans hånd:

«Mere av mor i henne æn av ælskerinne, mere av kjærlighedens omsorg æn av dens nydelse. Frodig i sin følelse vilde hun ikke øde den med dig på én dag, men moderlig fordele den på dit liv. Istedenfor elvestupet — en sejlbar flod. Hennes kjærlighed var hengivelse, aldrig opgåen i. D u var én, og h u n var én; tilsammen vilde vi blet mægtigere æn to ælskende plejer være.»

Mere stod skrevet; men Angelika kunde ikke læse mere, så vill blev hun. Hadde han selv funnet op det væv, eller bare skrevet det av?

Der fantes ikke en rettelse i det, så det var rimeligst han hadde skrevet det av. I hvert fall viste det hvor hans tanker var henne.

Rafael kom stille hjæm, gik like in til sit og tændte lys, ænnu før han hadde tat yttertøjet av sig. Og stående skrev han et par formler ned, slog efter i en bok, satte sig på skråss av stolen og gjorde en hastig beregning.

Da kom hun, hældte sig fremover mot hans ansigt, og sa dæmpet: «Du er en net fyr! Nu vet jeg hvad du holder på med. Se der! Der er dine lønlige tanker — hos det svinet!»

«Svinet!» fór han op. Harmen over at være forstyrret, over at hun hadde været i hans papirer, over at

hun hadde funnet nætop dette, og nu skjældsordet i hennes rå munn mot den fineste han visste om, og fremfor alt det aldeles uventede i overfallet lot ham rent tape besinnelsen:

«Hvad våger du —! Hvem mener du —?»

«Å, skap dig ikke, far! Tror du ikke jeg skjønner det dér skal gå på henne, som la sig efter gården, for derved at få dig?»

Hun så det bet. Så gik hun videre. «Hun, dydsmønstret, som lå inne med en gammel mann, da hun var barn.»

I det samme grepes hun i strupen, og kyltes baklængs i sofaen, uten at taket slap. Hun fik ikke pusten, hun så hans ansigt over sit, dødsraseri stod i det. En styrke, en villskap hun ingen anelse hadde om, stirret på henne i vellyst over at kunne kvæle henne; efter vill kamp sank hennes armer matte ned, hennes vilje med dem, bare øjnene blev vidåpne av rædsel og nysgjærrighed . . . turde han? Jo, han turde! Det sortnet for hennes øjne, lemmerne begynte at ryste, ryste . . .

«Du har tat æple mit, du, ska jeg si dig,» hørtes en barnerøst i næste rum, en spæd en, der læspet. Ut av den uskyldigste fred som jorden ejer, klang det hitin. Og det reddet henne.

Han fór atter ut. Og da det gik av ham, dette der likesom bakfra hadde tat al hans magt og brukt ham, som en rytter bruker en hæst, blev han ikke egentlig rædd; tilfredsheden med at hun ændelig hadde fåt føle hans magt, var for stor til det.

Men litt efter litt slog det om. Sæt han hadde dræpt henne! Og skulde i slaveri på livstid for det . . . . .

Var denne mulighed flyttet in i hans liv? Kunde dette oftere hænde?

Nej, nej, nej, svarte det. Nej, nej, nej! — Forunderligt: han fik vondt av Angelika! Hvor hun må ha det forfærdeligt for at kunne bli så stygg og tænke så styggt om aldeles uskyldige folk! Og hvor hun må ha det vondt for at kunne være så mot ham, som hun ælsker over alle andre, ja som er den eneste hun lever for! Et langt, langt regnestykke fulgte efter — med

hans skyll, hennes skyll og andres skyll — og det svalte, og det ordnet. Han var efter et par timer istand til at gå hjæm, for at finne henne opløst i gråt på sin seng, færdig til straks at kaste begge armene om hans hals. Han sænkte sig ned i hundre omforladelser med ord, kyss og omfavnelser.

Men med denne scene var idéen fløjet sin vej! Hin høje stillhed fra dens fødselsstund var krænket; han så den ikke senere uten på flugt. Ja, snart bød det ham imot at forfølge den; han lukket hele den tankerække av — og tok fat på at fortjene penger igjæn; der bød sig nætop noget som Angelika hadde sporet op.

Atter igjæn in i det uændelige slit; nu ændelig begynte det at gi irritation — stashæstens irritation ved at være lastdyr. Dette forværret scenerne i hjæmmet. Siden hint optrin hadde sammenstøtene overhode ingen grænser længer. Ej heller behøvdes længer ord for at få dem i gang; en bevægelse, et minespill, ja taushed til noget han sa, var nok til at jage op de voldsomste spektakler. Før hadde de skammet sig i andres nærvær; nu var det blet det samme, enten de var alene eller ej. Snart var han, hvad ordenes brutalitet, eller stridsæmnets ubetydelighed angik, ikke det ringeste likere æn hun; heller værre. Hans ledige fantasi og skaberkraft rumsterte nu her. Her kastet den overænde, her trampet den ned så mange av livets fagre gaver. Her satte han overstyr hine tilskudd til lykken som det daglige kan gi.

Hans savn, hans lidelse løp omkaps med hans lidenskabelighed. Snart var den ene, snart var den andre foran. Fortvilelsens form var altid den samme: at dette kunde hænde ham! Om han flygtet? Han kom ikke fra det for det. Forholdet hadde fåt tak i hans samvittighed fra først av, siden var barnene blet ham kjære, og hans mors eksempel sa ham: hold ut, hold ut! Folks enslydende spådom, at dette ægteskap opløstes like fort som det var ingåt, vilde han gjøre til usanhed! Desuten: nu kjænte han Angelika altfor godt til ikke at vite at han nådde ikke skilsmisse fra henne, før hun med loven i hånd hadde flådd av ham skinnet. Han kom ikke løs.

Fra først av gallt det ære og pligt. Æren og pligten gik på barnet som skulde komme — og som ikke kom! Her hadde han en uhyre anklage at rejse. Men midt i sørgespillet var det morsomt nok at anklagen med rask behændighed blev vændt om mot ham selv! Hun hadde noksom bevist sin dygtighed til at skaffe barn; men han hadde ikke bevist sin! Hadde hun tat fejl, så var skyllen hans! — Han turde tilsist ikke nævne det, for da fik han sit lystige ungkarsliv at høre; hans lystige ungkarsliv hadde skyllen for at hun ikke fik barn!

Jo længer dette varte, og jo mere kjænt det blev, des uforståeligere blev det for de fleste at det ikke brast. For ham selv også nu og da i våkne nætter. Men det er engang så, at den der gjør tusen små oprør, samler sig ikke på ett stort. Selve den ændeløse strid binder, idet den optar ens kræfter.

Han minket in. Det på alle måter opslitende samliv og det strænge arbejde ved siden av gjorde at han overkom ikke mere æn dagens behov; han blev efterhånden blank for både initiativ og vilje.

En egen tilstand utviklet sig: han hadde hallucinationer, syner. Han så sig selv i dem, sin far, sin mor — alle billeder var av truende art. I søvne drømte han det forfærdeligste; hans ubrukte fantasi, hans ledige skabertrang tok hævn. Og alt mattet ham.

Han så med beundring på hennes robuste sundhed; hun hadde et rovdyrs fysik og funktioner. Men undertiden — deres kampe, deres forsoning førte jo alle åbenbarelser med sig — kunde han også se ned i hennes vånde. Hun klaget ikke, hun sa ikke et ord — slikt kunde hun ikke —; men undertiden gråt hun, og gav sig over, som alene den mest fortvilede kan. Hennes natur var mægtig, og hennes kjærlighedskamp var uten tro. Livsfyllens skjønhed var i den, selv når hun blev som styggest; det ville menneskes brytning med sin skjæbne gav ofte tragisk lysskjær.

— En dag møtte hans slægtning ekspeditionschefen ham. De plejde at ungå hværandre; men idag stanste

han: «Du Rafael,» sa den lille vævre mann i nervøs bevægelse; «jeg var på vej til dig.»

«Kjære, hvad er det?» —

«Ja, jeg ser du aner det. Det er et brev fra din mor.»

«Fra mor —!»

De hadde i al denne tid siden hennes telegram ikke byttet ett ord.

«Et langt, stort brev. Men hun har sat et vilkår.»

«Hm, hm, vilkår?»

«Ja, bliv ikke vred, det er ikke slemt. Det er bare at du skal rejse bort fra byen, hvorhen du selv vil, bare at du kan ha ro. Og der skal du læse det.»

«Du vet hvad det inneholder?»

«Jeg vet hvad det inneholder. Jeg går i borgen for det.»

Hvad han mente med det, eller hvorfor han var så opskaket, forstod Rafael ikke. Men det smittet ham; hadde han hat penger til det, og hadde han nætop idag været fri mann, så hadde han rejst straks. Men penger hadde han ikke — ikke flere penger æn han trængte til fæsten i kvæll. Han gik med billetter til den i lommen; han hadde lovt Angelika at gå med henne derhen, og det vilde han holde; ti løfter var git under en stor forsoningsscene. En hvit silkekjole hadde været disse siste fredelige dages oljeblad. —

Hun var også sjælden smuk, da hun om kvællen trådte in i Logens store sal med ham under armen, høj og myndig. Hun følte stemningen; hennes snare øjne tok polhøjden; med sikker overlegenhed styrte hun derhen hun vilde glæde, eller derhen hun vilde ærgre.

H a n var ikke sikker. Han likte overhode ikke at vise sig med henne offentlig, og i senere tid hadde hun nætop valgt offentlige steder til at gjøre spektakel på. Ænvidere var han nervøs ved hvad hans mor vilde ham. En stund før han gik, hadde han forsøkt at låne penger på to steder, og hadde på begge steder fåt unskyllninger og ingen penger. Det hadde ydmyget dygtig. Denne hans urolige tilstand gjorde nætop at han (som nervøse så ofte) blev ivrig og overgiven, ja kom til at more sig fortræffelig. Og som litt av den gamle lykke skulde

være over ham den kvæll, møtte han sin ven og slægtning fra utlandet, Hans Ravn — ham og hans unge bayerske hustru; de var nætop kommet til byen. Alle tre var henrykte over at træffes. «Husker du,» sa Hans Ravn, «hvor mange ganger du har lånt mig penger, Rafael,» og drog ham avsides. «Nu er jeg ovenpå, nu er jeg rikt gift og det med det aller ælskværdigste menneske. — Å, du skulde kjænne henne!» — «Og vakker er hun også!» — «Og vakker er hun også . . . . . og lystig. Jeg er som du ser mig her, Norges lykkeligste mann.» Rafaels øjne fylltes. Vennen la hænderne op på hans høje skuldre. «Er du ikke lykkelig, Rafael?» — «Ikke fullt så lykkelig som du, Hans.» — Han forlot ham for at tale med nogen — kom så igjæn. — «Du sa, Hans, at jeg ofte har lånt dig penger . . . .» — «Trænger du? Vil du ha, Rafael? Kjære, hvor meget?» — «Kan du unvære 200 kroner?» — «Her er de!» — «Nej, nej, ikke herinne! La os gå ut,» hvisket Rafael. — «Ja kom, så drikker vi champagne på møtet! — Nej, ikke hustruerne med!» la han til, da Rafael så derhen hvor de stod i samtale. «Ikke hustruerne med!» lo Rafael, han forstod meningen, og nu vilde han nyde sin frihed tilbunds.

De kom in igjæn muntre, højrøstede, Rafael bød den unge fru Ravn op til dans; hennes smukke person, friske lystighed og især hennes henrykkelse over mannens slægt intok ham med storm. Også den næste dans danset de sammen, og de talte leende med hværandre bakefter. — Senere på kvællen, da man skulde spise, fant hvær av vennerne sin hustru; de skulde sitte sammen. Rafael så langvejs fra at Angelikas ansigt var et eneste opbrygg. Han blev uopholdelig rasende; mer uskyldig var han aldrig blet anklaget. Og så dette, at han aldrig kunde få ha en udelt glæde! Men han inskrænket sig til at hviske: «Nu ber jeg dig om at du bærer dig ad som folk.» —

Men det var nætop ikke hennes agt. Han hadde latt henne sitte, alle så det; hun vilde ha hævn. Hans Ravns — og især hans hustrus — lystighed tålte hun ikke; så hugg hun — én gang, to ganger, tre ganger, mens

Hans Ravns åsyn blev mer og mer forundret. Uvejret hadde kanske glidd over; ti Rafael avparerte huggene hvær gang, ja han gjorde dem om til spøk, så selskapet kom i lystigt lune, og da biter ingenting.

Men hun prøvde noget annet. Som før meddelt, hadde hun en del ærtende miner, tegn, bevægelser, som bare han forstod. Disse begynte hun med. Hun hånte på den måten til ham alt som de andre sa, og især det han sa. Han kunde ikke la være at se på henne, og hvær gang fik han det — intil han midt under de andres lystighed — og med al den inderlighed og ælskværdighed som kan lægges i sådanne ord, sa over til henne: «Du er en mærr!» — «En mér, was ist das?» spurte den utenlandske dame med de lystige øjne. Så slog det om i umådelig komik, selv Angelika lo, og alle trodde at derved var situationen frælst for uigjænkallelig siste gang.

Nej — som om den levende satan var med ved bordet, gav hun sig ikke. Samtalen blev atter livlig, og da den var på det livligste, blåste hun av det som de andre lo til — og det forstod alle. Man blev forlegen, Rafael så rasende hen på henne, og da blåste hun igjæn: «Du da, gutten!» sa hun. Fra nu av gav Rafael opfarende svar. Fra nu av lot han intet passere uten at gjøre gjængjæll — hård, ond gjængjæll; han var værre æn hun. — «Men Gud bevare mig,» sa ændelig den snille Hans Ravn, «som du er blet forandret, Rafael!» De hengivne, ælskværdige øjne lå på ham med et uttryk som Rafael siden aldrig glæmte, han blev også meget blek. «Ja, ich kann es nicht mehr aushalten,» sa den unge fru Ravn, tårerne stod henne i øjnene, hun rejste sig, mannen straks over til henne, og bort med henne. Rafael sat igjæn med Angelika, de nærmeste så derhen og hvisket sammen. Skamfull og rasende så han over på Angelika — som lo. Det gik rødt for hans øjne, han hadde en vill trang til at kvæle henne her foran alles øjne. Ja, fristelsen overvældet ham så, at han tænkte folk måtte se det på ham. «Er De ikke vel, Kås?» hørte han en sige ved siden av sig. Han husket ikke siden hvem det var, eller om han svarte, ej heller

hvorledes han kom ut. Men ænnu på gaten tænkte han med den største vellyst på hvorledes det skulde være at kvæle henne — atter se hennes ansigt bli blått, se hennes matt fallende armer, hennes øjne åpne av forfærdelse. For det var dog så, at engang kom han til at gjøre det! Hans liv ændte på slaveriet, det lå likeså sikkert i hans skjæbne som at han hadde ingeniørbegavelse, og forrådte den. —

Et kvarter senere stod han inne ved observatoriet, han så op efter stjærner på himlen; men der var ingen. Han kjænte, at han var så svedt at klærne klæbet fast, og likevel, at det isnet i ham. Det er den fremtid der vænter dig, det, tænkte han; den isner alt i dine lemmer.

Da var det at en ny — til da ikke brukt kraft, som lå under al annen — brøt frem og tok kommando. «Du skal ikke mere hjæm til henne. Nu er det forbi, gut; nu tåler jeg det ikke længer!»

Hvad var det —? Hvad var det for en røst? Den hørtes virkelig som utenfor ham. Var det hans fars? En manns røst var det; den gjorde ham klar og rolig. Han vændte om, han gik like hen til nærmeste hotel uten betænkning, uten angst. Nu begynner noget nyt. Og på det sov han en tre timer fast, for første gang på lange tider uforstyrret av drømme.

Så op. —

Formiddagen næste dag sat han i den lille glaspavillon på Eidsvolls station; morens brevpakke lå åpnet foran ham; den bestod av en bunke papirer; nu var de gjænnemlæst.

Mjøsflaten gråkold under høsttåken; åserne såes ikke ænnu. Banking i værkstederne til højre, blandet op av sjau fra kjøringen over broen; et togs signalpipe fra venstre; koppeklirr derinne i restaurationen — syn og lyd der boblet om intrykkene av det læste som vandet om de kokende ægg. —

Like fra hans mor skjønte at Angelika ikke hadde været frugtsommelig, gav hun sig i færd med at samle alt om henne som det var muligt at få tak i. Ved hjælp av den allestedsnærværende og altid ihærdige familie var det også skedd i et omfang og en detalj ingen

forhørsdommer kunde ha gjort dem efter. Her lå nu brev, erklæringer, ofte vidnesbyrd, som vedkommende tilbød at gjøre ed på; ænvidere originalbrev fra Angelika, ubetænksomme brev, som denne lidenskabelige natur midt i sin beregning kunde begå; eller meget beregnende brev, som gik stik mot andre fra en annen periode med annen beregning i. Disse dokumenter var alene bilag til en grej utredning ved hans mor. Det var altså hun som hadde ledet de andres sporsans, og igjæn samlet det fundne til et hele. Med matematisk strænghed lå det her irettelagt, hvad som visstes, og hvad som ikke visstes, men var sansynligt. Ikke én bemærkning var føjd til, ikke ett direkte ord til ham.

Den del av disse oplysninger som angik hennes fortid, vedkommer os ikke. Den del som angik forholdet til Rafael, begynte med bevis for, at de anonyme brev som i sin tid hadde ødelagt hans forlovelse med Helene, var skrevet av Angelika. Den ene oplysning og det her forut fremstilte gir en anelse om det overvældende, ydmygende intryk Rafael nu led under. Hvem var han, der kunde narres og avrettes som et infanget dyr? At både det der var slet i ham, og det der var godt i ham, kunde dra ham så langt in på en avvej? Som en magtesløs dåre var han skyllet avsted; han hadde hverken set, hørt eller tænkt, før han var dradd utenfor alt som var hans, og alt som var ham kjært.

Han sat her nu i samme store svedning som igår nat; han begynte at fryse forfærdelig. Derfor løp han op på sit rum med papirerne, og låste dem in i sin kuffert; selv fór han avsted, springende utover landevejen. Folk stanste og stirret efter det lange menneske.

Men han som sprang, gjæntok for sig selv: «Hvem er du, min gut, hvem er du?» Snart spurte han haugene om det samme, her var så mange av dem; tilsist også trærne. Ja, skodden som nu drev væk, spurte han: «Hvem er jeg — kan du si mig det?» Den våte snaue græsvoll, halvvissen lå den der og ærtet ham. Den tømte potetesaker, den stubbede akermark, det fallne løv.

Den du er, får du ikke være; det du kan, får du ikke gjøre; det du skulde bli, når du ikke!

Som du — din mor før dig. In på en avvej. Og din far også. In i bare tøv! Kanske deres far og deres mor før dem, hvem vet? Dette er en gren av en stor familie, som aldrig når hvad den er æslet til. Noget forskjelligt avleder hvær av os; men vi avledes alle. Hvorfor er det så? Vi har dog større ærend æn de fleste andre. Men de andre kjører ad den slagne landevej like in i porten på sin lykkes hus — vi tuller os bort fra landevejen og in i skogen — se, er jeg der ikke nu selv? Borte fra landevejen og i skogen, som lød jeg en indre lov? Kommet in i skogen? Han så sig om blant rogn og bjørk og annen avfarvet løvskog. Den stod der våt omkring, som væntet den på hans sorg. Ja, ja, den vil se mig hænge her — som Absalon efter sine lange hår.

— Han hadde ikke før tat dette gamle billede frem, før han stanste, som slog en fast hånd tak i ham; dette måtte han ikke løpe bort fra, men tænke det tilbunds! Jo dypere han kom i det, des klarere blev det: Absalons historie var hans egen.

Det begynner med oprør... dermed begynner det naturligvis, det som driver en bort fra hovedvejen, driver en in i lidenskaperne og deres tilfældighed. Det er grejt nok, det. Så vokser lidenskaperne højere æn bestemmelsen. Så tar hændelserne magten fra anlægget ..... Men David gjorde også oprør. Hvorfor faen blev ikke David hængende efter sine hår? De var visst minst likeså lange som Absalons. Å, det var på nippet med David også. Mange ganger. Like op i hans alderdom. Men den centrale magt i David var for stærk. Energien i ham var og blev for vældig; den underla sig de oprørske kræfter; de fik ikke dra ham for langt bort i lidenskabelige ærend. De blev bare ferieutflugter i hans liv, og gav det digt. Bestemmelsen rokket de ikke. Åhå, den var så stærk i David, at han tok dem op i sig og nærte sig av dem! Og dog var det på nippet — mange ganger!

Se, dette er det jeg elendige, fordømte tvetulle ikke kan. Derfor hænger jeg. Snart er mannen med spydet efter mig.

Nu satte Rafael på sprang in i tykkeste skogen; væntelig vilde han løpe fra mannen med spydet. Han var nede i et trangt dalføre mellem to store bakker, og det skygget over ham. Å, som han var blet tørst, så forfærdelig tørst. Han stanste og tænkte sig om: Hvorledes skulde han få noget at drikke? Jo, der hørte han det sørle av en bæk, han løp længer ned efter lyden. Like ved var en åpning i skogen. I steden for at gå til bækken, var der noget i åpningen som klomset ham. Solen var brutt frem, og lyste på toppene med dyp skygge under. Så han noget? Ja, han syntes han så sig selv — ikke like i åpningen, men i brynet, i skyggen, under et træ; han hang der efter håret! Hang der og dinglet, lang, men i fløjelsklærne fra sin barndom og de tætsluttende bukserne. Han snudde rundt efter sit hår fra da, rødt og floket. Men længer borte så han tydelig én til, det var hans mor, stram og staselig, som drejde hun rundt efter melodi. Ja Gud forbarme sig. der ænda længer borte, bred og svær, hang hans far efter sine få tynne nakkehår med fordrejet, kummerligt åsyn som på dødssengen. Det var ellers ikke stor synd på nogen av dem to, de var så gamle; men ham var det svær synd på, for han var ung. Og så hadde han aldrig hat det godt, ikke engang i sin barndom. Noget hadde det været støtt som hadde gjort ham misstemt, eller som hadde skræmt ham, eller holdt ham så usikker på sig selv, bestandig i spænning. Aldrig hadde han fåt være med på hovedsaken, sådan i stille, naturlig fred. Altid noget på færde. Bare den ene gangen var untagen — møtet med Helene!

Han syntes han sat i båten med henne på bugten, det lyste i luften, og fløjtet fra skogen, og han var oppe på åsen med henne og hos barstiklingerne, hun forklarte ham, at det kom an på omsorgen om de trivdes eller ej. . . . .

Han gik tæt ned til bækken for at drikke, han la sig ned og ut over vandet. Derved fik han se sit eget åsyn; hvordan gik det til? Jo, det var sol over, naturligvis!

Sit eget åsyn fik han se. Herregud, som det var blet likt hans fars.

I det siste år var han gåt svært over på sin far, det hadde man sagt. Han så tydelig morens mine ved det, når hun så det. Men du evige Gud, hadde han ikke alt grått hår? Jo, i mængdevis; — så tæt at hans hår ikke længer var rødligt, det var gråligt! Det hadde ingen sagt ham. Hadde han lidt så meget? Og så lite gjort sig rede for det, at Hans Ravns ord: «som du har forandret dig, Rafael!» skræmte ham. Han var visst avvænt fra iagttagelse av sig selv i dette grove slagsmålsliv. I det vejdes jo ikke ord eller handlinger. Og så dette evige jag! Naturligvis var det iagttagelse i det hele han var avvænt fra. Hadde bækken været litt dypere, så hadde han latt sig gli ut i den. —

Han rejste sig, og gik videre, fort, fortere. Snart denne, snart hin så han hænge i skogen; han turde ikke vænde sig om. Var det også så underligt? At flere æn han og hans slægt bøjde av fra hovedlinjen, og forsynte avvejene og skogenes grener? Han hadde været uretfærdig mot sig selv og sine forældre, de var ikke alene, de var i altfor stort selskap! Hvad vil et ufærdigt folk sige annet æn nætop det, at ting som ikke skal det, tar magten?

Mer æn halvparten kommer ikke frem, mer æn halvparten av kræfter går tilspilde.

Her i disse skogtejger, i disse bakker, utskårne, den ene ved siden av den andre, likeløpende, ordnet som orgelpiper, hadde også Henrik Wergeland sprunget. På nippet med ham også — på nippet!

Nejgu om det var underligt at ravnene samlet sig her, lel; her hang mange, her.

Hå — hå, dette måtte han skrive til sin mor! Det var noget at skrive om til henne, som hadde rejst fra ham den siste gangen, som forlot ham, da han blev ulykkeligst, fordi det vigtigste for henne var at holde sin hellige person ukrænket, sin tross opret, sin fornærmelse pompøs, sin forsmåddhed hævnende... å, for lange hår — å, som mor hænger fast! Hun har nok ikke klippet sig, hun. Men nu skal hun pinedød ha det! Fra så langt tilbake han visste noget, skulde det nu

otes frem; han skulde ændelig engang syne henne selv! Nu hadde han både magten og retten!

Hans opdagerævne hadde så længe været gjæmt under :valm mug fra sagingen dag og nat. Nu vågnet den i lette ene — og det skulde mor ha! — folk så den ange mannen bryte frem av skogen, hoppe over gjærder og diker, bestandig søke opad, og det benvejen. Deroppe på det højeste; der vilde han skrive til sin mor.

. . . Han kom først hjæm til stationshotellet, da det var mørkt — tilsølt, våt, forfærdelig medtat. Han var ulten som en ulv, sa han; men spiste næsten ingenting. — Derimot drak han uhyre. Så rejste han sig; han vilde bli her et par dager og sove, sa han.

De trodde det var spas; men han sov uavbrutt til over middag næste dag, blev da vækket, spiste en smule, drak atter meget, han hadde svedet stærkt. Så sovnet han in igjæn. Ænnu et døgn omtrent likedan, vågnet om morgenen, og befant sig ene. Hadde der ikke været en doktor hos ham — og hadde han ikke sagt det var fra han fik sove? Han syntes der hadde været likesom kvalm av røster av og til; — men visst er det at nu var han bra; han hadde bare en slik rasende hunger og tørst, og når han rejste sig, var han ør. Men det gik over, efter hvært som han spiste av noget som stod igjæn. Han drak av vaskemuggen — karaflen var tømt, drak, gik nogen ganger frem og tilbake for åpent vindu. Det var dygtig koldt, så han atter lukket. Just som han vændte sig for at klæ sig, husket han at han måtte ha skrevet et forfærdeligt brev til sin mor! Hvor længe var det siden? Hadde han ikke sovet meget længe? Og var han ikke blet grå —?

Han gik bort i spejlet, men glæmte det grå hår over om han så ut! Mager, slap, utslukt, skidden . . . brevet, brevet! Du evige Gud, brevet, det vilde jo dræpe mor! Her var ulykke nok, mere måtte ikke komme! Han klædde på sig, som kunde han derved kapløpe med brevet, han så på klokken, den var stanset. Sæt at toget snart var der! Han måtte med, og fra toget måtte han like ombord på et dampskib hjæm, hjæm til Hellebærgene! Men straks sende et telegram til mor, han skrev

det: «Æns ikke brevet, mor! I kvæll kommer jeg, og forlater dig aldrig mer.» Så, nu er det bare at ta en annen snip på, så uret — ja, det er da vel morgen? — så pakke, så ned og betale, spise, ta billet, sende telegram, men først — nej, alt måtte gjøres samtidig; toget var der, bare nogen minutter væntet det ænnu!

Det var bare såvidt han kom med; — telegrammet blev git en annen til besørgelse. Men han kom ikke i kupéen, der han var alene, før tanken på brevet, brevet, pinte ham, så han ikke kunde sitte. Denne forfærdelige sønderlemming av hans mor, strofe efter strofe — nu gik den op for ham . . . det jog ham atter in i stemninger fra bakkerne og skogtejgene ved Ejdsvoll. Også på denne side av tunnelen var samme slags landskap. Du gode Gud, dette frygtelige brev var jo heller ikke fra det centrale i ham; ellers hadde han ikke nu lidt så ved det!

Hvad ret hadde han at bebreide sin mor eller nogen, at det tilfældige, det som bare lå i periferien, blev bestemmende over vort liv?

Kunde telegrammet komme tidsnok, så hun ikke blev altfor fortvilet? Og ikke skræmme henne hjæmmefra, fordi han kom?

Tænk at skrive slikt til henne, som bare hadde levd for at samle de oplysninger der kunde fri ham ut! Utaknemmeligheden måtte synes henne for stor. Hun hadde noget uhjælpelig lukket, som førte til katastrofer; hun orket ikke åpne, derfor kom der sprængning. Hvad kunde hun ikke nu være fallt på? Når hun til takk fik dette voldsomme overfall? Kanske hun så ikke vilde synes at livet var værd at leve! Hun, som fant at døden var så let! Det gøs i ham.

Men mor gjør intet straks, tænkte han; — hun vejer først. Røtterne i henne går dypt; når det ser ut som handlet hun av inskydelse, er det fordi hun ofte har været ved det. Men dette har hun ikke været ved før nu, dette overvejer hun. Han så henne vandre i sjælenød omkring med sjalet om sig, han så henne stirre med store øjne i sit liv og i hans — til begge syntes henne trøstesløst forspildt; han så henne gå og pønse

ut hvordan hun best kunde gjæmme sig, så der ikke blev mere lidelse av.

Som han ælsket henne! Denne tid hadde trykket en dølgehjælm over hans hode. Nu var den av....!

— Han sat ombord på dampskibet som førte ham hjæm. Mild, stille regn, rent sommervejr var det nu blet; det tok på at lette mot kvællen. Han kom visst til Hellebærgene i klarvejr og højmåne; da blev det koldere igjæn.

Han talte med ingen, ej heller hadde han øje for noget omkring. Han så sin mor i det side sjal, det var hans selskap. Bare henne, bare, bare henne. Sæt at telegrammet hadde skræmt henne ænnu mere! Det at se ham kunde jo nu synes henne det værste av alt. Læse en så knusende dom over sit hele liv, og det av ham..... hun var ikke sådan beskaffen, mor, at det slettedes ut ved at han bad om tilgivelse, og kom. Tværtom, det vilde fremskynde det værste!

Naturligvis vilde det det! Atter begynte den stærke sveding, han måtte ta mere på sig.

Angsten red ham aldeles som den selv lystet, han måtte in i det grufulleste... utmale sig hvad død hans mor valgte! Han sprang op, han vændte sig hit og dit, han hadde gjærne kastet sig i armene på en, skreket — men han visste jo det var ikke tale om at slippe. Han måtte se henne gå og mønstre geværene — til hun gav op at bruke nogen av dem. Så begynte hun at huske efter skogens dypeste gjæmsler; hvor var de alle? Han gik dem igjænnem, ett efter ett. Nej, ikke i noget av dem! for hun vilde gjæmme sig, så hun aldrig mer fantes. Da var det cementlejerne; der gik det bratt ned, der var sjøen dyp. Han tok sig fast i det sotete taugværk for ikke at falle om; han nidtigget om at bli det kvit! Men der fløt hun gyngende i små skvulp. Var det åsynet som lå højere æn kroppen, eller var det kroppen som ænnu en stund lå højere æn åsynet?

Stykkevis blev han hjulpet ut av det ved, at folk kom hen til ham og spurte om han var syk. Han fik noget varmt og stærkt at drikke, og nu bøjde skibet

innenfor kjænte steder. De rejste forbi hvor de skulde in til Hellebærgene; ti de måtte først in til byen og så i båt derfra. Nu kom det bare an på om der var sendt båt efter ham. Deri lå hele beviset. Da levde hun, da vilde hun ta imot ham. Men var der ikke sendt båt, da sendtes bud fra avgrunnen isteden.

Og der var ingen båt sendt.

Et øjeblik lukket sansingen sig, der var intet til uten en rummel av tomt og noget som rejste. Men så boret han sig frem som ut av en mørk gang — han vilde til Hellebærgene, han vilde se hvad der var hændt, han vilde vite og søke! Nu var det nokså mørkt; men han kom bort fra skibet, og fór rundt som i halvsøvne efter båt; han kunde knapt snakke, men gav sig ikke før han fik sanket sammen mannskap og lånt båt. Selv tok han roret, og bad dem ro av alle livsens kræfter. Han kjænte hvær nut i gråskymret; de skulde stole på ham, bare ta i uten at se sig om. Snart var de forbi nuterne og inne mellem holmerne. Nu var det ikke så at disse kom ut imot ham, nej de lå alle der og støtte ham fra. Når der ikke var sendt båt, var det fordi han ikke hadde mer her at gjøre; — når der ikke var sendt båt, var det fordi han hadde f o r b r u t t stedet her! Med busterne op som sinte dyr stod nuter og holmer mot ham. «Bare ro på, karer,» svarte han. For nu skjøt den op i ham igjæn, den kraft som lå og væntet på den ytterste prøven. «Hvor blir det av dig, gut? Jeg blir kjed dig! Møt nu engang frem!» Akkurat som av en røst utenfor ham denne gangen også. En manns røst. Var det hans fars?

Hans fars eller ej — her foran fædrenes grunn vilde han rejse sig med deres skjæbne — ja det vilde han!

I et menneskes ytterste nød er der et møte mellem hvad han har fejlet, og hvad han kan — så just som båten hadde klaret holmerne og næsset og skulde in i viken, rejste han sig op, så høj som han var; rorsfolkene så forundret på ham, han hadde løftet rorgangen med sig, og så ut som skulde han møte sin fiende. — Eller hørte han noget? Var det åretak? — Ja, nu hørte de dem også! I snævringen ved inløpet

kom en båt imot dem, den ruvet stort over sjøflaten, og den skjøt slik fart. «Er det båt fra Hellebærgene?» ropte Rafael, hans mål skalv. «Ja,» svartes der inne i mørket, og han kjænte røsten, det var gårdsformannens. «Er det Rafael?» — «Ja. Hvorfor kom I ikke før?» — «Telegrammet kom først nu!»

Han satte sig, han sa ikke et ord, han blev med én gang for liten til det. Den kommende båt fik bare vænde og følge efter, Rafael selv hadde nær sat sin på land; han husket ikke at han styrte.

Snart klarte de den trange trakten som førte in i bugten, så svang de forbi siste odden, og der — der lå Hellebærgene foran dem i et lyshav av illumination. Fra kjæller til mørkloft, i hvært eneste vindu, ja gløtt. strålte det, i fjøs og stall strålte det — og nætop nu slog lang, stor lue op fra en varde over åsen.

Således tok hans mor imot ham! Han hulket, rorsfolkene hørte det, og de så at det blev lysere om dem, og vændte sig. De blev så rent betat av synet, at de glæmte at ro. «Nej, I må la mig komme frem;» det var såvidt han kunde sige det.

Han husket ikke noget av hvad han hadde lidt, da han sprang opover fra båten. Ej heller tænkte han noget ved at han ikke møtte sin mor dernede eller nogensteds her utenfor, eller ikke så henne stå på altanen. Han bare stormet op trapperne, og åpnet ..... lysene i vinduerne gjorde ikke lyst herinne, tværtom, her var sat noget for lysene, så inne var halvskymt. Men hans øjne kom fra halvmørket, han så sig om efter henne, og hørte bare at det gråt i den innerste kroken — og der sat hun også sammenkrøpet i sofaens hjørne med benene under sig som i gamle dager, når hun var rædd. Hun rakte ikke ut armene heller, hun var rent, rent sammenskræmt — men han bøjde sig over henne, han knælte ned, han la sit ansigt ned over henne, og gråt med henne. Fin, tynn, mager var hun blet, å som hun kunde blåses bort! Hun lot ham ta sig som et barn og inne ved hans bryst klappes, strykes, kysses; — å som hun var blet legemsløs! Og disse øjne han ændelig fik fat i, de så gjænnem tårerne ut av store hulinger,

men uskyldige som fugler ser ut av en rede. Over sin svære panne hadde hun slynget et langt silketørklæ i turbanfòrm, der fallt nedover bak, hun vilde skjule at håret var blet så tynnt; han smilte over at finne henne igjæn i det! Åndigere, skjønnere i sin ulegemlighed æn nogensinne; det innerste jeg var trådt frem uten dragt.

Hennes spæde, spæde hænder søkte op i hans hår, og nu så hun in i hans øjne. «Rafael! Min Rafael!» hun la armen om ham og sig in til ham igjæn. «Velkommen!» Hun hvisket det. Men snart løftet hun hodet, blev sittende oprejst og fri; hun vilde tale. Han kom henne i forkjøpet; «tilgiv brevet!» hvisket han, og hans øjne blev bare bøn — som hans røst, som hans hænder oppe om hennes hode. «Jeg så din store sjælenød,» svartes — også i hvisketone; for der måtte ikke tales højt om dette. «Og da var der intet at tilgi,» la hun til. Atter hadde hun lagt sit hode in til hans. «Og så var det jo sant, Rafael!» hvisket hun igjæn.

Hun må ha hat svære dager og nætter her, tænkte han, for at kunne sige det.

«Mor, mor, for en forfærdelig tid —!» Hennes lille hånd søkte hans, den var kold, den lå i hans som et ægg der hadde været forlatt i reden. Han varmet den, og tok den andre med. «Var det ikke vakkert med illuminationen?» spurte hun, og nu var hennes åsyn som et barns. Han flyttet litt på skjærmen som dækket for lysene; han måtte se henne bedre. Han tænkte, da han så glædesskjæret på hennes åsyn: Ser livet så skjønt ut for henne ænnu, å så skal vi ha mange dager sammen.

«Hadde du sagt mig det der om Absalon — ja, det billede du så, da du hørte Davids historie, Rafael — hadde du bare sagt mig det før...!» hun stanste, og det bævet om munnen. «Hvor kunde jeg sige dig det, mor, når jeg ikke selv før forstod det?» — Hun smilte. «Illuminationen, ja den skulde bety min forståelse. Den skulde likesom lyse dig i møte. Skjønte du ikke det?»

IVAR BYE

(1894)

Ved hans dødsleje gav jeg mig selv det løfte, at så snart hans historie en gang skulde fortælles, skulde jeg gjøre det. Men jeg visste at i den første menneskealder derefter kunde det næppe ske.

* * *

Nu har offentlig for alles øjne hændt noget i Norge der går like til mig og spør: Er tiden ikke nu inne?[1]

Ivar Byes navn vil være kjænt av de fleste som så det norske teater bli åpnet i Kristiania. Intil femtiårene var vi kunstnerisk et lydland under Danmark; vi var uten dramatisk litteratur, uten skuespillere, og ifølge mange dannede nordmænns mening absolut udygtige til at få nogen av delene — intil Ole Bull viste godtfolk at der ændog var et stort skuespillertalent i folket, og at stykkerne kom av sig selv. Efter Bergens norske teater, som han oprettet, rejste Kristiania norske teater sig, sat i gang av endel patrioter; den eneste gjænlevende av dem er gamle overlærer K. Knudsen.[2] Men på det norske teaters åpningsdag var Ivar Bye med. En mørkladen, bredskuldret mann med smal midje, et hode, så smukt av form, så godt og ædelt av ansigtsuttryk, at ingen glæmte det. Pannen bred og høj, håret næsten sort, øjenbrynene buete, en ørnenæse, tynn, fin — og så de gode, grå øjne med en skjælm i, straks han talte. Da drog munnen også gjærne op til smil, full av erotik og med glimt i av ypperlige tænner i bred runding. Disse grå øjnene og munnen gjorde god tjeneste sammen, gjorde uavladelige erobringer blant mænn som

[1] En begavet arbejder var i 1894 valgt til stortingsmann for Trondhjem, men angav sig derefter selv som straffet for nogen ungdomsforseelser.

[2] Døde i 1895. Utg.

kvinner, gamle og unge. Men i det tyste. Skjønt hans hode bares løftet på en ret lang hals, og skjønt haken var fremtrædende, og vidnet om mot, og skjønt det magre brunlige ansigt lovde energi — han kom altid dæmpet og iagttagende.

Kroppen hadde to lyder; den var ikke rundladen, men heller flattrykt, og knærne var ikke fri for at gå ut fra hværandre. De fleste så det ikke; de hæftet sig ved hans smukke gang, idet de følte dens behagelige rytme. Aldrig har nogen nogensteds set ham i forgrunnen; men der de fik øje på ham, drog han de finere naturer til sig. Også de andre følte at her var en mann av race.

Og det var han. Av en gammel norsk embedsfamilie med arv fra vore ældste ætter. Han het ikke Bye.

Hans bestefar hadde som embedsmann begåt kassesvik, og skjønt omstændighederne ikke var bare graverende, følte barnene det som slik skam at de tok et annet navn. Ivars far var ætlet til officer, jeg tror også han var på krigsskolen; men ved farens fall måtte han la sig nøje med at bli sergeant.

Hvær Molde-skolegut fra min tid husker sergeant Bye, når han var inne i byen, og da bestandig full. En middelstor, bredskåren kar med stor ørnenæse, og med en viss værdighed i sine bevægelser. Selv når han var som aller fullest, bevarte han den. Han trivdes ikke i de omgivelser han var sunket ned til, og så skapte hans romantiske naturel sig en del solrike stunder, deri han lekte storkar. Alle roste hans godhed og retskaffenhed.

Sønnen hadde samme dragning op fra bondelivet. Herute ved sjøkanten var det den gang både snævert og fattesligt. Han sat som gjæter og drømte om at løfte ætten til fordums herlighed; han fortalte disse store drømme til sin lille søster, og ellers til ingen. De to søsken holdt sig for sig selv.

Lille Ivar hadde et utroligt talent til at pynte henne og sig. «Til at gjøre noget av intet eller av en ubekvem materie,» som min tids religiøse lærebok definerte «skabelsen». Til belønning for dette talent fik han, da

han blev ældre, farens utslitte uniformsklær vændt og tilskåret, så han en dag kunde vise sig i byen i blå klædesklær, med blå hue! Det var visst den øverste højtidsdag i hans liv. Han beundredes også straks for sin ualmindelige skjønhed. Selskap med andre æn den højere skoles elever forsmådde han. Han fortalte mig senere hvor han længe forgjæves brænte for at komme med i de store, fornemme gutters lek. Og det lykkedes — takket være især én, herren over alle de andre. Den lille guts hengivenhed og stolthed kjænte ingen grænse.

Her fik han da sin første forælskelse. Det var ikke i en pike, men i denne som tok sig av ham, en næsten voksen kammerat, vakker, forvoven, herskesyk, allerede ret livserfaren, allerede nokså fordærvet. Men det forstod ikke Ivar, han bare beundret hans flothed, hans kommando-ævne, hans nedladende bevågenhed — og måske især hans store skjønhed, hans høje, slanke figur, hans ualmindelig hvite hud til sort hår. Det raske, befalende lag og kvinnernes hyldningsgaver til ham må heller ikke glæmmes; det var noget for gutten aldeles nyt. Her var herretypen, guttens ideal.

Blant alle disse kammerater var Ivar den minste og smidigste, når det gallt skøjerstreker som der var fare ved, f. eks. at stjæle æpler eller bær i haverne, og være borte når ejeren eller andre hørte støjen, og kom til. Hvær gang de hadde gjort noget sådant som at spænne en snor over vejen, så bønderne, når de kom fulle fra byen, fallt i den, og hæstene løp ut, eller når de hadde skåret fanglinen over på bøndernes båter, så de drev av ut på havnen ... hvær gang de hadde gjort noget sådant uten at bli opdaget, holdt de det for «en bedrift». At høre tale om det i byen og på bygden var stor svir.

Der levde en gjærrig, sinna enke med en handel og en stor have i byens ene ænde; med denne sinnatagg lå de formelig i krig, d. v. s. de visste hvem de gjorde fortræd; men hun visste ikke hvem hun satte vakt ut imot, hisset hund på, skjældte ut og truet i de mørke høstkvæller. De drev dette så langt at de følte sig nødsaget til at gjøre mere. Førerens forslag, at de en kvæll

skulde liste sig in i butikken, når der var lukket, og føre bort hennes småpenge-skål (de visste hvad skuffe den stod i), fant almen tilslutning. Det var rigtig «en storspas»; hennes raseri måtte gå over til «begavelse». Den yngste og smidigste blev kommandert in gjænnem kjældervinduet, de andre stod vakt.

Men hvordan det nu gik — denne yngste og smidigste blev opdaget. Og da fik saken med én gang et utseende som ingen av spasmakerne hadde tænkt sig.

Detaljerne i det husker jeg ikke længer. Det avgjørende var imidlertid, at han som på befaling utførte det, gav skålen fra sig, og hadde ingen fordel av det — og var dog den eneste som blev fakket, anklaget og dømt. De andre var «bra manns barn». Der var også flere konfirmerte blant dem; for dem vilde straffen blet altfor alvorlig; ti den tids love var strænge.

Så gik de andre gutter og deres forældre på ham med bønner og løfter; fangevogteren gav fri entré. Det hadde slet ikke været nødvendigt at be ham ta alt på sig; han hadde gjærne git sit liv for kammeraterne. Især for ham, den høje med den hvite hud og det sorte hår. Det var ham en fryd, da ændelig også denne kom og sa: «Du skal ikke komme til at angre det.» Og klappet ham over håret.

Visst gjorde det vondt, da far og mor kom, og ikke kunde forstå sig på ham. «Han, som altid hadde været så snill og bra, han skulde nu bli deres skam.» Gutten gråt bitterlig sammen med dem; men tidde.

Likeså blev det en svær dag, da han i sine pene blå klær måtte ombord på dampskibet; han skulde føres til Trondhjems tugthus «for at konfirmeres». Han fik lov at stå ved rælingen og se på byen; han vilde nemlig passe på, om ingen av dem han gjorde rejsen for, var der nede i en av båtene. Han fik stå ved rælingen til dampskibet gik. Men ingen av dem så han.

På tugthuset blev han alles yndling fra samme dag han kom. De syntes synd i den vakkre, snille gutten; de kappedes om at gjøre noget for ham, så han kunde komme sig frem, når han engang slap ut.

Her på Trondhjems tugthus blev han altså konfir-

meret. Her læste han, regnet, skrev han, og før han kom ut, var han i al stillhed sikkret plass hos en av byens beste familier som visergut. På det nye sted hændte det samme, at alle tok sig av ham. Hans undervisning fortsattes, han fik gilde klær; det moret dem at se ham pen, så vakker han var. Ja, han fik en guitar til forærings, og lærte at spille; ti han hadde røst, og han vilde akkompagnere sig selv. De gode feer, som således strødde roser på hans vej, var naturligvis især damer; der var ændog en forælskelse med i det.

Og snart flere.

Han oplevde i den vej noget av det forunderligste jeg har hørt tale om. Jeg er visst den eneste han har sagt noget om det; men også til mig næsten bare antydninger. Hvad der var mere, har jeg ikke ret til at fortælle igjæn. Jeg tror at denne hans ævne til at tie, fordi den var født av hensynsfull godhed, drog kvinnerne til ham — mere æn hans skjønhed; mere æn andre erotiske egenskaper, der gik som en hemmelighed blant dem. Med sådant kan kvinnerne nemlig ikke tie.

Utvortes var dette visstnok hans lykkeligste tid. Men når jeg senere har tænkt over det, har jeg fåt en tro på at her fik han en livsknæk.

Vi har nemlig lov til at tænke os, at de guttedrømme han fortalte mig, var bud fra kræfter i ham, fra en energi som senere ikke kom frem. Men jeg tilstår at jeg ikke kjænner hans slægt, jeg kan jo ikke så nøje vite det. For ikke alle drømme er ævnernes spådom om sig selv; de kan også bare drive med som minner fra ættens fortid.

Han var senere, da jeg traf ham, uten stærk livslyst, uten synderlig foretagsomhed; og av den megen kjærlighed han levde i, var der ingen som helt optok hans sinn. Hans sværmeri var nætop at komme bort med en eller annen av sine venner blant kaptejnerne. At få gjøre en rejse til Hamburg, til Bremen, til Kjøbenhavn, Sverige, eller at besøke andre byer i Norge. Dette nævner jeg særskilt, fordi det særskilt karakteriserer.

Saken var han visste ikke, eller vilde ikke vite hvorhen.

Det var som en annen skulde komme og ta bestemmelse. Han forlot Trondhjem, og kom til Kristiania, der det smukke menneske var at se i en butik. Han hadde snart et nyt sætt av venner og veninner; men samme ubeslutsomhed.

Da læser han i avisen at hans beundring fra barndommens dager, mannen med den hvite hud og det sorte hår, bodde i byens fineste hotel!

Han fortalte mig siden at han skalv av bevægelse, og måtte mælde sig syk, han kunde ikke samle sine tanker til arbejde. I alle disse år hadde han, ofte uten at tilstå det for sig selv, gåt og væntet på ham. Det siste han hadde hørt av vennens munn, og med den ham egne myndighed, var jo: «Du skal ikke komme til at angre det!» En rund, full anvisning, utstedt av en mann der var ridderligheden selv. Bye hadde ikke ulejliget ham i alle disse år; til skyllsummen var derfor lagt renter. Vennen var også nu i utlandet blet en rik mann, hvis rygtet ikke løj; til utlandet kom Bye også, det følte han! Nu gallt det da at få sige ham at her var han. Men det måtte ikke ske så andre så eller hørte det; det kunde gjøre den intet anende forlegen. Derfor hørte han sig for i hotellet hvor den fremmede gik hen om kvællene; så gik han selv nat efter nat utenfor hans hotel; han vilde træffe ham, når han kom hjæm. Men det fallt aldrig belejlig. Så tok han mot til sig og skrev. Fortalte ham at han var i byen, og ønsket en samtale, tillot sig at foreslå tiden, ænvidere stedet for deres møte, nemlig vennens værelse i hotellet.

Til bestemt tid infant han sig foran den bestemte dør. Han stod og lyttet, før han banket på; der var lys derinne, men ingen lyd. Ændelig gjorde han det. Et kraftigt «Kom in!» svarte ham. Da Bye ikke straks kunde åpne, blev det gjæntat ænnu kraftigere av den beste samvittighed i værden.

Ivar Bye stod foran en høj, statelig kar i elegant selskapstoilette; han slog nætop parfyme på sit lommetørklæ.

De så på hværandre; og den første følge derav var at ingen av dem hilste. «Jeg har fåt Deres brev; men

jeg beklager at den tid De foreslog, ikke var heldig; jeg skal nætop ut. Vær'sgo, ta plass!»

Bye blev stående.

«Jeg kan se det går Dem godt. Hvad bestiller De?» — «Jeg er ved handelen.» — «Så, det er De. Har De været længe her?» — «Et års tid eller vel det.» — Han visste ikke mere hvad han sa, rummet tok på at gå rundt. «Ja, De får virkelig unskylle, men nu hører jeg slæden kjøre op.» Han vændte sig for at lægge et stort silketørklæ om halsen, før han tok pelsen på. Det banket, en tjener mældte at slæden var der, ilte til og hjalp herren pelsen på. Ænnu stod Bye ubevægelig, da herren med et høfligt farvel strøk forbi ham ut på gangen og ned trapperne.

Bye var over 30 år, da han fortalte mig dette, og der var flere år gåt siden det hændte. Men han gråt som en bedragen kvinne.

Efter dette møte blev han langsomt en annen. Som jeg senere forstod det, må det første yttre tegn herpå ha været at han ikke mere sang sine sange, knapt nok tålte at høre dem sunget av andre, guitaren rørte han ikke. — Ikke således at forstå, at det vænteliv han hittil hadde ført, avløstes av energisk omsorg for at skape sig en fremtid. Slikt lå ikke længer for ham, om det nogensinne hadde gjort det. Men således at det sværmeri han innerst inne holdt gående, det slap sine sentimentale minner, og begynte isteden at spinne sin digtning omkring dem han nætop stod blant; nogen få av dem. Som en trøst og tilflugt hos gode mennesker for det beste i ham begynte det; men det blev i længden til en livskjæde, der den ene vens eller veninnes historie sluttet til den annens, og alles tilsammen var hans lykke. Efterhånden levde han nemlig udelukkende for andre.

Likesom andre tyr fra fejlslagne og såre drømme in i et kloster, således han in i gode gjærninger.

Da det norske teater i Kristiania skulde oprettes, var denne forhenværende sentimentale sanger og guitarklunker den første som mældte sig. Mange Moldensere blev forskrækket, da de hørte hans navn. At han turde gå op på en scene? Noget efter lærte jeg ham at kjænne,

og forstod straks hvor naturligt det faldt denne drømmer at søke efter Aladdins slot. Der vilde han være — ikke i pragtgemakkerne, ikke ved vinduerne og på balkonerne i parade for at hyldes; men i de vinmørke bueganger, i alkoverne, i gjæmmestederne rundt om kaskaderne derute i den store park. Være med i hemmelighederne, være alles fortrolige og hjælper. Tilstede bakenom med små tjenester og gode råd; stå og holde ros færdig for de yngste og være trøst for de uheldige og medfryd for de lykkelige. Selv hadde han ingen ærgjærrighed; hans trønderske dialekt (som scenelederne ikke forstod at bøje, mens det ænnu var tid) og hans dilettantfrygt for det unaturlige, der hindret ham i at sætte noget in — var ham overalt i vejen. Men dersom vi spør hvær enkelt av dem som lever igjæn av det første norske teaters personale, så skal vi få høre hvad han var f o r d e m h a n l i k t e; ti han var en kræsen menneskekjænner. Vi skal få høre hvad de skyllte hans smak, hans opfinsomhed til deres vel, hans taktfulle oprigtighed, hans troskap, diskretion. Småvittig og lun, drømmefull og fortrolig, gjættende og tugtende deres småfejl; lokkende på det han likte.

Han hadde ikke været der længe, før han for første gang i sit liv begynte at kjænne fast grunn under foten; det gynget ikke længer. Men just da fik han et anonymt brev fra «En Moldenser». Deri spurtes «hvordan h a n turde våge —?»

Her var det jeg kom til.

Noget av det første jeg hadde hørt fortælle, da jeg blev elev av Molde højere skole, var hvorledes denne snille, vakkre gut var blet misbrukt av ældre «fornemme» kammerater, og siden skammelig forlatt. Derom var der på Molde både den gang og senere bare én mening. Så når det nu begynte at hviske med ormetunger, syntes jeg vi Moldensere burde være de første til at piske dem tilbake i deres huler. Jeg har oprindelig ligget for organisation; jeg fik i en fart Moldenserstudenterne til at slutte vakt om ham, taushedens og venskapets. Og til yderligere sikkerhed tok vi ham in med i den studenterkoloni nogen av os hadde dannet.

Han flyttet sin lange pipe, sit lille bohave — fremfor alt sin lille bif-stekepanne, der blev mange av os til så megen glæde! — in blant os; hans hybel ovenpå blev snart vort yndlingssted. Som teaterkritiker kunde jeg også gi ham indirekte støtte, når folk overalt så os sammen. Jeg fiffet et énakts fransk lystspil op for ham og for en annen nødlidende, kaptejn David Thrane, der hadde komponeret valser og operettemelodier han vilde ha anbragt. Bye fik der en liten erotisk rolle; jeg vilde se om han ændelig engang kunde komme frem med noget av det han her ejde. Han turde imidlertid ikke røre sig, så stykket gjorde glimrende fiasko. Vi drak på dets død med stor latter.

Det norske teater fik snart onde dager. Vi Nordmænn har nemlig den sædvane at la enhvær national begynnelse gå tre ganger tilbunds i vor likegyldighed eller i vor uenighed. Det er først den fjærde gang som den lever. Bye kom på vivank med en dårlig trup. Men da var jeg blet direktør for Bergens teater, og sendte ham rejsepenger.

Jeg husker ham den første dag mønstrende min garderobe og derav utvælge sig et par bukser med silkebroderi nedefter sømmene; jeg ser ham sitte med en pennekniv og pille disse forsiringer ut, ti bukserne hadde han valgt sig ut. Han var utfattig. Han hadde nemlig git bort alt han hadde, til de mere trængende æn han. «For mig skulde der altid bli en råd,» sa Bye; «jeg visste jeg hadde dig i bakhånd.» Jeg gad vite om jeg nogensinne i mit liv har været mere stolt av noget som er sagt mig. Det er også det eneste han av den sort fant det sundt at spendere på mig.

Han kallte mig — som alle kammerater — «Bjørnen» eller «Bjø'en», og behandlet mig som et barn eller «en stor tosk», især det siste, idet han avsatte mig aldeles. Jeg fik ikke mine egne penger — hvad jeg stod mig udmærket på — men måtte somme tider «låne» litt av ham. Han omsnærte mig med de avskyeligste påfund, og stiftet sammensværgelse mot mig blant mine venner. Skjønt det altid var til mit eget beste — kom jeg over det, og gik det for stærkt mot mine lidenska-

per, fik han bank; men i regelen blev det som han vilde. Når alt var vel over, gjorde han ubarmhjærtig nar av mig, og da lo vi sammen.

Om våren drog vi op til Trondhjem, for at spille op igjæn for Trønderne — jeg tør sige et godt instuderet repertoire. Trønderne vilde først ikke låne os teatret; «det skulde repareres». Jeg måtte op og erobre det, og så kom de andre efter. Da var Bye med — et lystigt selskap av bare unge mennesker var vi, direktøren den næst yngste av dem alle. En sommerrejse som der næppe har været make til i Norge. Den burde hat sin saga; men den døde med Georg Krohn.

Prøver og forestillinger, selskaper, utflugter, galskaper og taler — jeg holdt i den tid bestandig taler! . . . man kan gjøre sig en forestilling om hvorledes vi rykket Trønderne med, når jeg fortæller, at hvær kvæll i godvejr ændte vi med at rektor Müller — tænk byens rektor! — gik op brandstigen inne i Stiftsgården, uten at støtte sig, og videre henover takrænnen og tilbake igjæn!

Jeg bodde på byens beste hotel.[1] Ivar Bye bodde naturligvis hos mig. Han sa ingenting, og jeg sa ingenting; men vi var på forhånd enige om, at således og ikke anderledes skulde han gjænse Trondhjem.

Dagen efter vi var kommet, gik vi sammen forbi det lange, mørke hus han engang var fange i. Jeg glæmmer aldrig hvor stemningen dirret i mig, min egen med hans i. Han sa noget som: De har fåt en ny port; eller: Porten er blet malt. Jeg husker ikke hvilket. Jeg sa intet; d. v. s. jeg gav mig til at snakke ustanselig om helt andre ting.

I Trondhjem var der få som kjænte hans hemmelighed, og disse få var hans gode venner. Så her var han sikker. Jeg minnes ham ute på en sten i den store Lerfossen, et stykke fra byen; Vorherre vet hvordan han var kommet ut på den. Han sat der på huk og var

[1] I en vemodig stund midt under al jubelen skrev jeg der:
«Til Sanktehans
er der latter og dans;
men siden vet jeg lite om hun flætter sin krans.»

nøkken. Der turde han slippe sig løs! Da åbenbarte han en slik villskap og kåthed, at en væntet han vilde kaste sig ut. Jeg stod og tænkte: Nu er Bye glad.

Senere sa jeg til ham: «Hvad der kunde ha blet av dig, Bye, om du hadde turdet slippe dig til.»

«Ja,» svarte han, «noget mellem askepot og nøkken. Også når nøkken gråter.»

Litt efter: «Men der var slåt bom for mig fra først av.» —

To dager forut hadde jeg forlovet mig, derfor lever dagen i mit minne som et solvejr; hvært ord i den med samme klarhed som landskapet. Så længe denne forlovelse hadde forberedt sig, var han taus; ikke med et pust av sin munn, så stort at det kunde bevæge den fineste fjær, vilde han virke in på min bestemmelse. Og dog sa han mig, straks det var gjort, at det var hans højeste ønske! Vi tre hadde herlige dager.

De blev ved, da jeg giftet mig, skjønt han måtte flytte ut og min hustru in; ti han kom der bestandig.

Det år har utvilsomt været det for min karakter farligste. Jeg hadde en ustyrlig arbejdskraft; jeg ledet teatret og byens oppositionsblad, og derved det store valg, det første på hel national grunn i Norge. Samtidig deltok jeg i videste mon i foreningsliv og selskaper, skrev på en fortælling, og digtet sange. Men jeg var ikke god at komme i vejen for, når jeg vilde ha noget frem; jeg hadde jo også altid lykken med mig.

Det skylles henne og ham, hjulpet av mine dyrebare venner, Georg og Henrik Krohn, Dankert Roggen, Andreas Behrens, Henrichsen, Dahl, m. fl., at jeg kom ut av det så nogenlunde uskadd.

Men blant Bergens varme, umiddelbare folk var venner at finne for Ivar Bye! Som garderobier ved teatret, der han fik anvendelse for sin gode smak, kom han sammen med mange forskjellige lag av folket, og han gjorde som vanlig sit utvalg. Gjænnem os andre lærte han æn flere at kjænne — så nu hadde han ændelig funnet dem han kunde skatlægge for sine fattige venner i alle kroker av landet! Han fik efterhånden — det fejlte aldrig — fullstændigt herredømme over dem han

holdt av, og han bevarte det, fordi han nøje visste hvordan hvær enkelt skulde tages. En gammel kvindelig slægtning av min hustru holdt så av ham, at hun syntes den dagen var tapt han ikke hadde set inom. Men hun vilde dog ikke gi ham den kjolen hun sat i; det var virkelig også for galt at be om slikt. Bye hadde nemlig en gammel fattig frøken som akkurat passet den kjolen; den var så varm, rigtig en god vinterkjole, og hun ejde flere, men den gamle frøken slet ingen. Ikke før var Bye gåt, så drog det efter hvad han hadde sagt. Kanske det var nætop slik en burde være? Hun tok av sig kjolen, og pakket den in. Før Bye kom hjæm fra sine mange ærend, lå kjolen på hans værelse. — For andre hadde han en annen fremgangsmåte. Når de ikke vilde av med et utnyttet plagg (der er jo ælskværdige mennesker som i det stykke er umulige vanedyr), så simpelthen tok han det, og lot os andre gå og spørge: «Men kjære, har De ikke længer den grå kjolen? Den var De så tækkelig i!»

Som han moret sig og os med alle sine påfund, for at narre penger av os til sine gamle frøkener! Han hadde rent geni for at søke slike op og glæde dem med prat og diskrete gaver.

Ivar Bye rigtig lærte os at være god, og mange, mange foruten os.

Og som bevis på hvor trygg han følte sig på sine venner, må jeg fortælle et lite drag som i sin tid halve Bergen lo av. Vi var i et selskab hos en dame der var kjænt for sine ypperlige kaker. «Å,» sa min hustru, «som især de der smaker dejlig!» — «Dem skal du få med dig hjæm,» svarte Bye. Alle kaker blev spist op, bare ikke den sort; de var næsten urørt. «Jeg skjønner mig ikke på det,» sa værtinnen, da de andre gjæster var gåt, og vi stod igjæn. «Jeg trodde de kaker var de beste.» — «Jeg skjønner det så godt,» sa Bye, «for jeg gik rundt og sa til dem at de kakerne der var der mugne ægg i.» —

Men den rikeste del av hans menneskekunskap, av hans lune og godhed samlet sig i hans kall som rådgiver og fortrolig. Han blev utset til det! Der er ingen

instinkter finere opøvd i menneskene æn de som aner forståelse. Men på den annen side er der intet sikkrere vidnesbyrd om moralsk magt æn at avnøde tilståelser bare ved at være den man er. Og denne magt hadde han.

Vor litteratur har et minne om hans måte at ta mot fortrolighed på. Det ligger i digtet:

«Jeg ejer en ven, han hviskede nu —»

Jeg skrev det langt borte fra ham — ikke for at han skulde få det, hans navn er ikke nævnt, og han fik det aldrig; men fordi det den gang var hårdt for mig.

. . . . . Da min hustru og jeg med vor lille gut kom hjæm fra utlandet fire år efter min avsked fra ham og teatret, længtes vi inderlig ditop til Bergen, og jeg især til ham. Teatret var overænde. Naturligvis. Men Bye hadde vunnet tillid, han sat igjæn som tilsynsmann over hus og beholdning, og den lille intægt herav var nok for ham.

Vi hadde glædet os til at syne ham vor gut — og så fik vi høre Bye var farlig syk! Likefullt var der fryd i rørelsen under gjænsynet, ti han var jo oppe, han løftet vor lille gut; vi skulde være meget sammen, sa han.

Men herpå bedrog vi os, han som vi. Dagen efter måtte han til sengs — for ikke mere at stå op. Det var som kræfterne hadde rukket til vi kom hjæm; så gik det raskt nedover.

At det snart var forbi, forstod jeg først ved en hændelse nogen dager efter; jeg vil ikke holde den tilbake. Jeg kom op til ham — «kom» er ikke ordet, for jeg var rasende, og da stormet jeg trapperne. Jeg var på spor av noget som oprørte mig, og jeg glæmte — som unge, friske folk så altfor ofte gjør — hvordan syke og svake har det. Efter gammel vane vilde jeg først rase ut for ham, og det gjorde jeg! Da fik jeg med én gang et hjælpeløst blik og de ord: «Å, nej . . . . . jeg fatter ikke hvad du sier!» — — Som jeg blev forskrækket, skamfull, ulykkelig. Og som det steg, da han et par dager efter døde! Så nær var han nemlig døden, og det ante vi ikke.

Des værre har det hændt mig oftere, at jeg med min ustyrlige iver har gjort dem vondt som jeg sist vilde volde smærte — og alle disse tilfælde har besøkt mig siden, enkeltvis og tilsammen, naget mig, ydmyget mig. Men intet oftere æn dette.

For var det ikke som en siste gjæntagelse ved livets utgang av den hensynsløse bruk andre hadde gjort av hans hengivne natur?

Som om ingang og utgang skulde bøje sammen — da værtinnen lukket hans øjne, og kom nedenunder i sine rum, stod en fremmed der; han spurte efter Ivar Bye. Hun fortalte ham gråtende at nu kom hun fra at ha lukket hans øje; herover blev den fremmede så stærkt grepet at han måtte sætte sig ned. Han gav sig til at spørge, og det var værtinnen en husvalelse nætop nu at få prise ham av sit hjærtes rike fylle, og tilsist skildre hans tålmodige, skjønne dødsleje. Altsammen gjorde et svært intryk på den fremmede, han blev sittende længe. Men da han rejste sig for at gå, vilde han ikke sige sit navn. Han så ut som en embedsmann, sa hun.

Skulde det være en av de kammerater fra Molde som sen anger drev frem just til det øjeblik?

Selve føreren for dem var det ikke; han var længst død.

Jeg stod ved Ivar Byes grav, og sa mig selv at dette vilde jeg altsammen engang skrive ned. For det juridiske norske folk.

Jeg stod ved graven og så utover følget. Det var jo en stor begravelse; jeg kjænte ikke en tyvendedel! Teaterfolk, håndværkere, kjøbmænn, sjømænn, embedsmænn, fattige stakkarer, rikmænn, meget gamle, meget unge. Og ved graven væntet kvinnerne på os. Der var mødre som hadde sine barn med, og mødrene og barnene gråt omkap. Gamle frøkener like ute fra Sandviken, fattige koner, unge piker, alle med blomster og tårer.

Jeg vet dem der vil finne sine tårer igjæn, hvis de læser dette. —

— Når jeg tænker på mine avdøde kjære, er jeg ikke god for at tænke mig dem som lik, æn sige som av-

gnagede skeletter. Jeg tænker dem frem igjæn med livets rødme i kinnerne og øjnene på mig. Men Bye kan jeg tænke som han nu må se ut, ja jeg tænker ham oftest således — med sin række ypperlige tænner i bred runding, med næsebenet og hulhederne under den vakkre panneskål. Jeg kan så trøstig se de kalkgrå knærne litt skutt op og fra hværandre, og de lange knokkelfingrer mot hværandre.

Jeg tror ikke det er fordi hans ansigt var magert, så det inbyr fantasien. Ej heller fordi han som nøkken på huk der ute i Lerfossen med styrten og vandstøvet om sig glodde ut av hulinger mer æn ut av øjne, mens tænnerne glinste.

Nej, det er visst fordi hans forståelse av mennesker og vilkår var blet så dyp, så kjærlighedsfull, at for ham var intet støtende igjæn. Ikke i livets og ikke i dødens former. Og d e t symboliserer sig således i mit minne.

LYSET

EN UNIVERSITETS-KANTATE

(1895)

S o l i *(tenor og baryton)*
F ø r s t e *(mans-)* k o r
A n n e t d o. *(større)*
S t o r t *(mans-)* k o r
K v i n n e k o r e t.

I

Stort kor.

Ophavs ophav, lysets kilde,
du, som tænder alle sole,
du, som sår i alle hjærner, —
tanker stråler, tanker slukkes,
verd'ner åpnes, verd'ner lukkes,
— in i nyt din lysflod siver,
du, som var og er og bliver.

Ophavs ophav, lysets kilde,
første tanke om dit tilvær
slog den første lysets strime
over vejene vi vandre.
Evig fulgtes de av andre.
Det å ane dig gav evne,
det å tænke lys var lyset.

Ophavs ophav, lysets kilde,
mens vi vokser av din varme,
mens vi ånder av dit emne,
og som bølge av en bølge
liv og død hinanden følge,
evig slægt på slægt utgrunder
nye love, nye under.

Ophavs ophav, lysets kilde,
dig i dem idag vi ærer,
som fik spejle lysets under
fra den aller første anen,
til den kraft, som målte banen.
Lysets bud i alle sfærer
dig i dem idag vi ærer.

Første kor.

Ingen kjænner de første,
seernes skare, den første videns.
I lange månelyse høst-nætter
henover de kaldæiske sletter
spejded de himlens kredsløp og tidens.

Annet kor *(sagte)*.

Som fjærne nyn over dunkle ord,
som gjengrodde veje, der viser retning,
følger vi stammens og tankens spor
i gamle bøker ved syn og gjætning.

Første kor.

Ingen kjænner de første,
de, som fant tallet, der skulde blive
til vegt for solen, til mål-snor for tiden,
alt synbart, alt tænkeligt i den, —
livet en grunfast ordning give.

Annet kor *(sagte)*.

Skrift-tegnet nævn! Det, som førte frem,
av opsparet lys fra tid, længst leden.
Slægter bak tusenårs grav i dem
æn kjæmper med os mot forgjæng'ligheden.

Første kor.

Ingen kjænner de første
enheden anende, deres søken
i himlens lyshav efter vor vilje.
Som avbild av stjernernes familje
ælsket de ilden med offerrøken.

Annet kor *(sagte)*.

På tavler, gravet av jorden frem,
fortæller og tier hun med, hvad de gjor'e,
skinsyk på lyset. Forvarer dem
æn tættere hos sig, de første store.

Første kor.

Ingen kjænner de første,
de, som så klart, at retfærdigheden
var større end livet, overskred døden
og rejste sin domstol i morgenrøden,
tømmende tiden i evigheden.

Annet kor *(sagte)*.

Fra pyramidernes væg og bug,
hvisker det op i vor siste viden:
Menneskehedens ætstore hug
er arv fra mange årtusen siden.

Første kor.

Ære være!

Annet kor.

Ære være!

Begge kor.

Ære være!

Stort kor.

De, som væbnet, de, som løftet
tanken op i stjerneleden,
og som bakom den og tiden
søkte frem retfærdigheden.

Forsamlingen.

Ære være! Ære være!

II

Første kor.

Mot olivenskoven
svale, dypblå bølger;
luft og hav og lunder
amoriner dølger.
Lyse marmor-rækker
det fullkomne præker, —
og derinne guder,

og herute leker.
Filosofers skoler
under buegangen, —
og i templet piger,
som går dans til sangen.
Fortids store billed
i teatret løftes,
og fra talerstolen
deres fremtid drøftes.

Recitativ.

Her gik der op en verden i vort indre,
omspænt og målt av navn, som ænnu tindre.
Her blev de tændt de høje idealer,
æn gir de lys i, hvad vi tænker, taler.
Her blev der skapt et harmoniens rike,
alt, som var godt, var også skjønt tillike.

Første kor.

Hvem skal prisen bære
mellem år og annet,
derom slegter kappes
og hver by i lannet.
Deres væddekampe,
det er folkefester,
hjæm av kammerater
bæres han, som best er, —
best i idrætsleken,
best i åndens stævne,
ti for fædrelannet
spænnes hvær en ævne.
Det er hele folkets
unge kraft, som sejrer,
dets *forente* arbejd,
som triumfen fejrer.
Så dets dåd og skjønhed,
skjønt årtusen rundne,
står i skrift og marmor
end uovervundne.

Recitativ.

Her blev forkynt, at hvem sig selv vil vinne,
andre må skåne, — skåne selv sin fiende.
Her blev det lært, at sanhed bærer livet;
hvem det vil redde, hen for den det give!
Stor er den hæder, alle folk dem skylle, —
størst dog ved det, som skapte tidens fylle.

Første kor.

Et folk, hvis land var åpen vej,
tre store folks erobringsvej,
et litet folk i kamp og nød
med øjet på den visse død, —
de lærte tidlig søke
en høj're kraft.

Stort kor.

— En høj're kraft —

Første kor.

Som deres kunde øke.

Den fant de og blev «Herrens» folk,
de store mænn hans strenge tolk:
Gjør ene det, som Herren vil.
Der er ej nogen annen til.
Han er ej din alene.
Men verdens gud.

Stort kor.

Men verdens gud.

Første kor.

Snart *alle* folk ham tjene.

Men da i største nød de var,
de lærte kjænne ham som far.
Imellem dem og retfærds dom
en mild, barmhjærtig midler kom,
med ham et stort gudsrike,
der alle folk —

S t o r t k o r.
der alle folk —

F ø r s t e k o r.
fik barneret, blev like.

Ej *lære* var det, — liv sprang ud,
en nyskapt verden, liv i gud,
og solen i den: kjærlighed
til ham, som døden for os led.
For ham igjen de døde.
Halleluja!

S t o r t k o r.
Halleluja!

F ø r s t e k o r.
Så sang de ham imøde.

S t o r t k o r.
Halleluja, halleluja.
Så sang de ham imøde.

F ø r s t e k o r.
Ære være!

A n n e t k o r.
Ære være!

B e g g e k o r.
Ære være!

S t o r t k o r.
Ære være! *Dem* vi hylde,
som beredte tidens fylde.
Ænnu mere *dem*, som døde
i den store morgenrøde.

F o r s a m l i n g e n.
Ære være! Ære være!

III

Første kor.

Før det fik magt
over menneskevrimlen —
ænnu i sædkastet
mørknedes himlen.
Uvejr brøt ut
med støt og dunder,
lynild foroven,
jordskjælv under.
Men der var spådd om
stort elende,
komme det skulde
mot tidens ende.
Hav som luft av
jærtegn krydde,
jorden sig åpnet,
ild den spydde.
Byer blev kvalt i
lavasand,
havet gik op på
det tørre land.
Alt, som var fast,
måtte sted forandre,
bjærgene selv fik
lyst på at vandre.

Annet kor.

Da blev herskerne
kastet fra tinden,
folkene spredte
som agn for vinden.
Nogle mot østen,
andre mot vesten,
hjemme som slaver
blev siste resten.
Folkenes guder
hugges omkuld,
rikerne blannes

som flere slags muld.
Kjæmper sig lystig
en krone svejser,
fyrsten blir træl,
en træl blir kejser.
Og som av natten
onde drømme,
ukjænte horder
inover strømme,
brøler og vælter
ad havet til,
foran dem verop,
efter dem ild.

S o l o *(tenor)*.

Netop *da* var det
stormene bar det,
sædfrøet, som skulde fæste
kraften til bare det beste.

B e g g e k o r.

Lidenskapernes højfest fejredes,
alt stærkt kjæmpede, alt svagt henvejredes,

S o l o.

Aldrig i tiden
før eller siden
mænn så trofast vi finner
eller så fromme kvinner.

B e g g e k o r.

Evangeliets budskap fra mildheden
blev forfølgelsens blodskrift til villheden.

S o l o *(tenor)*.

Ænd står de store
templer, de gjo're,
sådan mot uvæld de dæmmet.
Kræfterne rytmisk tæmmet.

Begge kor.
Gav det så ro?
Op kirkerne brøt de, lot ofrene bløde.

Solo.
Men deres tro
til værn for de levende, dyrket de døde.

Kor.
Alt blev til blod;
til knusende slagsværd blev pilegrimsstaven.

Solo.
Viljen var god,
til Jesus de frem vilde slå sig, til graven.

Kor.
Præsternes kor,
så snart de fik magt, blev de værste tyranner.

Solo.
Munkenes ord
blev lysglimt i morg'nen mot frihedens banner.

Kor.
Rædsel'n var stor,
av djævle det yret, og hekser de brænte.

Solo.
En kom på spor
det mægtigste lysemne, verden kan vente.

Stort kor.
Marmorguder vågnet forundret,
bronsekjæmper kastet jorddækket,
sprang til kampen mot det uglade;
luften fik lysere drag.

Gammel visdom rant op i østen,
helligdommen luet, da så de
ånden! Folket fallt i knæ og lovsang
frihedens dæmrende dag.

Se en slægt var født, som forenet
nyt med gammelt, kraften med skjønhed,
søndagsbarnet, den som formådde
alt ved geni og behag.

Jorden åpnet dem sine skatte,
himlen sine hemmeligheder,
havet bar dem til en ny verden,
dit, deres anelse stod.

Mest opdaget de i tankens
store lande, større end jordens, —
himlen om den, full av rik tilflugt,
full av lys for vor fot.

Større, større gjorde de jorden,
større dens livgivende kræfter,
større menneskenes ånd, større
livslystens ild i vort blod.

Kunstens soloverstrålte tinder
står som deres evige avbild,
glædens, skapertrangens opstiging,
ført av opdagerens mot.

Ære være mænn, som fra bålet
lyste over frihedens veje,
ære være mænn, som først gik dem
tvers gjænnem helvedes ild.

Første kor.

Ære være!

Annet kor.
Ære være!

Begge kor.
Ære være!

Samlet kor.
Ære være overgangens
stærke vagthold, lyset i den;
ære være kjæmpetrangens
grundtekst for den nye tiden.

Forsamlingen.
Ære være, ære være!

IV

Solo *(baryton)*.
Hvad stunder nu slægterne til?
Hvad er det for klager os følger?

Første kor.
De brytes, begynnelsens bølger,
de når ikke dit, som de vil.

Solo.
Men havet slet ingen kan tørre?

Første kor.
Begynnelsen kommer igjæn
og hværgang uendelig større.

Solo.
Og hvær er bestandig den samme?

Første kor.
Fra trangen til frihed de stamme,
kun former og forhold forskjellig.

Solo.

Utjævningens attrå er hellig.

Annet kor.

Store tænkere gik foran
invant modet, invant retten
til det helligste at granske.
I det frit uendelige
tankens vingfang vokste mægtig.
Hvad som før en ensom anet,
det blev tusens tvil og tale.
Tankefrihed, tankefrihed
lød det gjænnem kirke, skole, —
snart i valens skræk og torden!
Slagets lyskast blev ideens,
så samvittighedens brand
jog avsted fra land til land,
svøpte dem i røk og jammer.
Og av stormen gnister førtes
in i annet. Snart der hørtes:
folkefrihed, folkefrihed!
Atter skrik og blod og flammer.
Vårens arbejd lånte leens,
slagets lyskast blev ideens.

Solo *(baryton)*.

Æn kjæmpes om frihed idag.
Et frem og tilbake bestandig.

Første kor.

De glider; ti grunnen er sandig,
det gjæller jo magt og behag!

Solo.

Dog vinner de stykke for stykke.

Første kor.

De vinner med voksende lys;
ti deri bor retfærd og lykke.

Solo.

Her møter al tænkende ævne.

Første kor.

Her holder århundreder stævne.
Bær lys til de viljer, som brytes!
— — — — — —

Solo.

Bær lys, — før vi hører der skytes.

Annet kor.

Lyset kommer, lyset klarer!
Lyset, som os åbenbarer
selvisk dårskab, svigfull drift
og vor egen lykkes skrift
i de andres glade øjne.
Lyset kommer, lyset klarer!
Lyset, som os åbenbarer
slægtens sygdom, smærtens grun
og i store ånders fund
gir, hvad livets kampe letter,
gir, hvad sultne munne mætter.

Stort kor.

Nu er lysets store tid!
Men for få er vi, som spreder,
og vi savner det, som freder
lysets gnist i slægtens id.
I, der før som vestalinder
gav *symbolet* eders liv, —
selve lyset kom og giv
tempelvagt, I, ædle kvinner!
Her er kapløp med det onde.
Tit er lyset bare ild,
som fortærer, styg og vill,
uten ansvar og forbarmen
dem, det skulde give varmen. —

I har godheds englevagt,
I, som gav os modersmålet,
I, som samlet omkring bålet
første hjæm med tryllemagt.

I vil bære lyset frem
over fjæll og dype dale
med en vårdags unge ynde,
verdens mismot overtale
og et sommertog begynne.

Kvinnekoret.

De kommer, de kommer,
de ubrukte kræfter,
med jubel av alle,
som længtet derefter.
Hver yngling, som steg
under lys-templets hvælv,
ham rustet vi ut, —
og nu kommer vi selv.
Vi kommer med tålmod
fra husenes flid,
med lyst til at ofre,
den trænger vor tid.
Vi kommer med fred
ifra slægternes vugger
til dem, som med lysstråler
brænner og hugger.

Vi kommer med lysmot,
nysgjærrigt og ungt,
at sende det vidre
skal ikke bli tungt.

Stort kor.

Velkommen lysalfer,
hvis klingende røst
i værkstedets haller
straks fyller med trøst.

Velkommen — det er ej
til dans, at I by's —,
velkommen til samfun
i ansvar og lys.

Kvinnekoret.

Det samfun blir folkets
nyt skapende blod;
hvem lyslængsel'n når til,
blir trefold så god.
Vi løfter tilsammen
livsalige fund,
vi lægger tilsammen
retfærdigheds grun.

Stort kor.

Velkommen lys-alfer,
I giver os tro!
Nu skal vi få dag i
hvert eneste bo.
Nu kommer vi sikkert
i kapløpet først:
av alle de magter
er lysets dog størst.

Begge kor.

Av alle de magter
er lysets dog størst.

Kvinnekor.

Her i templets åpne haller
pris til dem, som hit os kaller:
de, som gav den nye tiden,
alle formål og dens viden.

Manskor.

Ære dem, som gjorde gaten
tryg for fredens karavaner
og til herberg bygde staten
op fra nyt bag gamle faner.

Kvinnekoret.

Ære dem, som turde vove
se og tro naturens love,
kraftutskiftets salg og kjøp,
tyngdens årsak, verdens løp.

Manskoret.

Ære dem, som spænte dampen
foran toget, så vi farer
nye veje bort fra kampen
mellem gamle krigsbarbarer.

Kvinnekoret.

Ære lysets bud, som rinner
i den tynde tråd, der tvinner
mit i dit al farbar led,
så tilsist den spinner fred.

Manskoret.

Ære dem, som foran vare,
nutids ny opdagerskare, —
fast naturens enhed slog
og dens fremgangslinjer drog.

Kvinnekoret.

Fik av luft og vand og ild
raske bud for hvad vi vil.

Manskoret.

De, som av naturens kræfter
lærte alting gjøre efter.

Kvinnekoret.

Som har vej i fjellet boret,
luften sejlet, lynet tjoret.

Manskoret.

Som har jordens liv utgrunnet
og har solens æmner funnet.

Kvinnekoret.

Som med fint og kløgtigt sinn
alt, som lever, ordnet in.

Manskoret.

Som naturens tal utregnet
og de forhold, disse tegnet.

Kvinnekoret.

De, som menneskenes spor
fulgte på den hele jord.

Manskoret.

Livssejlasen gjorde klar
for hvad fejl ivejen var.

Kvinnekoret.

De, som størst mot døden kjæmpet,
sygdomsspirer fant og dæmpet.

Manskoret.

De, som bød en fordom tross,
falt, men banet vej for os.

Kvinnekoret.

De, som livet større gjor'e
ved geni og tro, de store.

Manskoret.

Først og sist de mænn, som sa' os,
at alt levende på jord
er av samme slægt, hvis spor
vi kan følge frem fra kaos.

Kvinnekoret.

At her er en livsens trang,
formende av ét det annet,
verdenskunstneren, som blannet,
til vor ånd fik guderang.

Manskoret.

At en evig kamp vi ser,
deri alt av svagt går under,
medens idealet stunder
i det sejrende mot mer.

Kvinnekoret.

Og at livets vækst det skyder
foran sig, intil det yder
værn for alt det lovløst krænkte,
finest følte, højest tænkte.

Manskoret.

Så at slægtens største styrke
er det ideal, vi dyrke.

Kvinnekoret.

Født og fostret av det ene:
livets sunde vækst at tjene.

Manskoret.

Ære være!

Kvinnekoret.

Ære være!

Begge kor.

Ære være
dem, som troen kunde vække
på så lang en anerække!
Fra så lavt til sådan tinde, —
hvad må vi ej vidre vinne?

Forsamlingen.

Ære være, ære være!

Begge kor *(sagte)*.

Troskap mot lyset!
Isammen
vil alle farverne glide
in i det hvide.
I flammen
av al, al viden vi ene
aner det rene.

INNHOLD